

"Win hearts and minds"

*en innholdsanalyse av propaganda i norske og tyske mediers dekning av
Golf-konflikten*

Anne Lise Larsson

Hovedoppgave i statsvitenskap

Universitetet i Oslo

Institutt for statsvitenskap

1996

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1 : INNLEDNING	5
1.1 OPPGAVENS TEMA.....	5
1.2 OPPGAVENS FORMÅL, METODE OG TIDSMESSIG AVGRENING.....	6
1.3 DEFINISJON AV KRIGSPROPAGANDA.....	7
1.4 INNLEDENDE PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLINGENE	7
1.5 OPPGAVENS STRUKTUR.....	9
1.6 JOURNALISTIKK I EN NY VERDENSORDEN.....	10
KAPITTEL 2: AVGRENING	12
2.1 VALG AV KRIG	12
2.2 VALG AV LAND	13
2.3 VALG AV NYHETSKILDER.....	14
KAPITTEL 3: PROPAGANDA.....	18
3.1 HVA ER PROPAGANDA?	18
3.2 KRIGSPROPAGANDA.....	19
KAPITTEL 4: KEMPF: MANIPULERT VIRKELIGHET	21
4.1 KOMMUNIKASJONENS NIVÅER	21
4.2 EFFEKTEN AV PERSPEKTIVFORSKJELL I KONFLIKTSITUASJONER	24
4.3 KONFLIKT SOM KONKURRANSESITUASJON.....	26
4.4 PROPAGANDAENS VIRKEMIDLER.....	27
KAPITTEL 5: PROBLEMSTILLINGENE	31
5.1 PROBLEMSTILLING NR. 1: ER STRUKTURER MED EN PROPAGANDAFUNKSJON STERKERE TIL STEDE I NORSKE NYHETSMEDIER ENN I TYSKE?	31
5.1.1 Teori: Massemedienes rolle i samfunnet.....	31
5.1.2 Empiri	34
5.2 PROBLEMSTILLING NR. 2: ER STRUKTURER MED EN PROPAGANDAFUNKSJON STERKERE TIL STEDE I TABLOIDMEDIENE ENN I ANDRE NYHETSMEDIER ?	43
5.2.1 Teori: Løssalgsaviser og propaganda.....	43
5.2.2 Empiri: Tidligere analyser.....	46
5.3 PROBLEMSTILLING NR. 3: ER DET SAMMENHENG MELLOM TIDSPUNKT ELLER FASE I KONFLIKTEN OG HVOR FREMTREDENDE STRUKTURER MED EN PROPAGANDAFUNKSJON ER?.....	48
5.3.1 Teori: Behovet for å etablere "sannheten".....	48

5.3.2 Empiri: Tidligere undersøkelser	49
5.4 PROBLEMSTILLING NR. 4: ER DET SAMSVAR MELLOM "PARADE"-ASPEKTET OG STRUKTUREN ARTIKKELEN REPRERENTERER?.....	50
KAPITTEL 6: INNHOLDSANALYSE.....	52
6.1 BRUKSMÅTER	52
6.2 HVA ER INNHOLDSANALYSE ?.....	52
6.3 KVANTITATIVE ELLER KVALITATIVE TILNÆRMINGSMÅTER?	53
6.4 LATENT VS MANIFEST INNHOLD	56
KAPITTEL 7: KVANTITATIV TILNÆRMING.....	57
7.1. KODINGSPROSESSEN.....	57
7.2 STATISTISK ANALYSE: LCA-METODEN.....	59
7.2.1 Utføringen av en Latent Classification Analysis.....	60
7.2.2 Identifikasjon av og antall latente strukturer.....	61
7.2.3 Resultatet som frekvensfordeling	62
7.3 OPERASJONALISERINGENE	63
KAPITTEL 8: KVALITATIV TILNÆRMING	68
8.1 AVGRENSNING AV MATERIALET.....	68
8. 2 ANALYSEPROSESSEN	69
KAPITTEL 9: METODOLOGISK KRITIKK	71
9.1 KRAV TIL INNHOLDSANALYSE: RELIABILITET	71
9.2 KRAV TIL INNHOLDSANALYSE: VALIDITET	71
KAPITTEL 10: INNLEDENDE FORKLARING	74
KAPITTEL 11: IDENTIFIKASJON AV STRUKTURER FOR HELE MATERIALET	76
11.1 FORKLARING AV TABELL.....	76
11.2 TEMA A: BAKGRUNN OG MOTIVER	77
11.3 Tema B: Krigshandlinger.....	81
11.4 TEMA C: LØSNING AV KONFLIKTEN.....	84
11.5 OPPSUMMERING OG KOMMENTARER.....	87
KAPITTEL 12: KVANTITATIV ANALYSE	88
12.1 PROBLEMSTILLING NR. 1: ER STRUKTURER MED EN PROPAGANDAFUNKSJON STERKERE TIL STEDE I NORSKE NYHETSMEDIER ENN I TYSKE?	89

12.2 PROBLEMSTILLING NR. 2: ER STRUKTURER MED EN PROPAGANDAFUNKSJON STERKERE TIL STEDE I TABLOIDMEDIENE ENN I ANDRE NYHETSMEDIER?	91
12.3 PROBLEMSTILLING NR. 3: ER DET SAMMENHENG MELLOM TIDSPUNKT ELLER FASE I KONFLIKTEN OG HVOR FREMTREDENDE STRUKTURER MED EN PROPAGANDAFUNKSJON ER?.....	94
12.4 OPPSUMMERING AV KVANTITATIV ANALYSE	100
12.4.1 Problemstilling nr. 1: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i norske nyhetsmedier enn i tyske ?	100
12.4.2 Problemstilling nr. 2: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i tabloidmediene enn i andre nyhetsmedier?	101
12.4.3 Problemstilling nr. 3: Er det sammenheng mellom tidspunkt eller fase i konflikten og hvor fremtredende strukturer med en propagandafunksjon er?	101
KAPITTEL 13: KVALITATIV ANALYSE	102
13.1 HVILKE STRUKTURER OG HVORFOR ?.....	102
13.2 TEMA A: BAKGRUNN OG MOTIVER FOR KONFLIKTEN	102
13.2.1 Struktur nr. 1: "Balanse"	102
13.2.2 Struktur nr. 3: "Irak fremstilles som aggressor"	107
13.3 TEMA B: KRIGSHANDLINGER.....	112
13.3.1 Struktur nr. 1: "Irak fremstilles som gjerningsmann"	112
13.3.2 Struktur nr. 3: "Balanse, av og til med irakisk perspektiv".....	118
13.4 TEMA C: LØSNING PÅ KONFLIKTEN	124
13.4.1 STRUKTUR NR. 2: "MAKT MOT IRAK/DISKREDITERING AV IRAKISKE FREDSFORSLAG"	124
13.4.2 Struktur nr. 3: "Diskusjon av militær logikk"	128
13.5 OPPSUMMERING AV KVALITATIV ANALYSE.....	132
13.5.1 Tema A: "Bakgrunn og motiver":	132
13.5.2 Tema B: " Krigshandlinger":.....	133
13.5.3 Tema C: "Løsning på konflikten":.....	134
KAPITTEL 14: OPPSUMMERINGEN.....	136
14.1 INNLEDENDE OPPSUMMERING.....	136
14.2 KVANTITATIV TILNÆRMING.....	137
14.2.1 Problemstilling nr. 1: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i norske nyhetsmedier enn i tyske?.....	137
14.2.2 Problemstilling nr. 2: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i tabloidmediene enn i andre nyhetsmedier ?	137
14.2.3 Problemstilling nr. 3: Er det sammenheng mellom tidspunkt eller fase i konflikten og hvor fremtredende strukturer med en propagandafunksjon er ?	138
14.3 Forklaring av funn	138

14.3.1 Egenskaper ved hypotesene.....	138
14.3.2 Metodiske årsaker.....	139
14.4 KVALITATIV TILNÆRMING	140
14.4.1 Problemstilling nr. 4: Er det samsvar mellom "parade"-aspektet og strukturen artikkelen representerer?	140
14.5 FORKLARING AV FUNN: METODISKE ÅRSAKER	140
KAPITTEL 15: AVSLUTNING	142

DEL I INNLEDNING

1. Kapittel 1 : Innledning

1.1 Oppgavens tema

Temaet for denne oppgaven er norske og tyske mediers dekning av Golf-krigen. Jeg vil i denne forbindelse fokusere på propaganda i forskjellige typer medier i de to landene.

Til grunn for valget av propaganda som studieobjekt ligger forbindelsen mellom propaganda og medier i en krigssituasjon. Nyhetsmediene er et redskap i kampen om å "vinne hjerter og sinn" i en krigssituasjon¹. Håkan Hvitfelt (1988) beskriver i sin bok "Nyheter i krig" hvordan propaganda preger mediedekningen i et land i krig. Jeg vil i likhet med Fosland (1993) gå ut fra at medier i land med nær tilknytning til den ene parten i konflikten også vil preges av propaganda, selv om dette landet ikke er direkte involvert i krigshandlingene. Følger av denne tendensen kan være at avvikende synspunkter og fiendesidens synspunkter ikke blir nevnt. En annen konsekvens av propaganda i nyhetsmedia er at nyhetsmedienes informative og granskende funksjon blir redusert.

1.2 Oppgavens formål, metode og tidsmessig avgrensning

Som et overordnet perspektiv i oppgaven ønsker jeg å finne ut om det var propaganda i norske og tyske nyhetsmedier under Golf-krigen. Min påstand om dette og dermed utgangspunktet for oppgaven er at det er mulig å identifisere propaganda i norske og tyske nyhetsmedier fra denne tiden.

¹ Uttrykket "Win hearts and minds" (WHAM) er hentet fra Vietnamkrigen (Fosland 1993).

Jeg vil undersøke og sammenlikne medieinnholdet i norske og tyske aviser, både kvantitativt og kvalitativt. I tillegg skal medieinnholdet i nyhetssendinger i fjernsynet analyseres kvantitativt. Ved hjelp av innholdsanalyse og den statistiske analyse-metoden LCA (Latent Class Analysis), vil det være mulig å identifisere latente strukturer i medieinnholdet. Med latente strukturer eller føringer (i originallitteraturen kalt klasser: Classes) menes mønster eller regelmessigheter i medieinnholdet. Analysen vil gi svar på hvor fremtredende disse strukturene er i de forskjellige typene aviser og i nyhetssendingene, ved å angi hvor stor del av det analyserte medieinnholdet som preges av denne strukturen. Den vil også angi hva som kjennetegner strukturene. I denne oppgaven vil jeg undersøke hver enkelt struktur og avgjøre om noen av disse kan ha en *propagandafunksjon*.

Metoden ble utviklet av den amerikanske valgforskeren Paul Lazarsfeld på 50-tallet, men er i dag relativt ukjent. Den tyske forskeren Wilhelm Kempf har imidlertid tatt i bruk denne metoden i noen av sine propagandastudier. Han har eksempelvis analysert tyskspråklige mediers dekning av episoden under Golf-krigen der bilder av krigsfanger fra den flernasjonale styrken ble vist frem i irakiske medier. Resultatene er publisert i en rapport som heter "German Newspaper Coverage of Allied Prisoners Of War During the Gulf Crises (1990/91)" (Kempf 1994b).

Selv om Golf-krigen kan avgrenses i tid til perioden 17. januar 1991 (da luftangrepet på Irak startet - norsk tid) til 28. februar samme år, da den amerikanske presidenten George Bush erklærte våpenhvile, ønsker jeg i denne oppgaven også å ta med hele perioden fra Iraks invasjon av Kuwait (2. august 1990). Denne perioden vil i oppgaven gå under betegnelsen "Golf-konflikten". "Golf-krigen" vil betegne perioden 17. januar til 28. februar 1991. I tiden etter at våpenhvilen trådte i kraft skjedde også ting av betydning. Medieinnhold fra enkelte perioder frem til 1993 tas derfor også med.

Ved bruk av LCA-metoden, som er en kvantitativ metode, er det mulig å sammenfatte store mengder stoff. Dermed er det mulig å danne et bilde av mediedekningen av Golf-krigen både i oppbyggingsfasen mot krigen, selve krigen og i tiden etter at våpenhvilen trådte i kraft.

1.3 Definisjon av krigspropaganda

I denne oppgaven bruker jeg følgende definisjon av krigspropaganda. Her går det frem hva jeg i oppgaven mener med at strukturer kan ha *propagandafunksjon*:

"Krigspropaganda er en prosess der virkeligheten blir konstruert (enten med vilje eller tilfeldig) på en måte som gjør at folk identifiserer seg sterkt og personlig med den militære logikken i stedet for å se realitetene ved krigen og/eller perspektivene til en fredelig løsning av konflikten" (Wilhelm Kempf 1996: 6).

"Med videre eskalasjon til krig er oppfattelsen av konflikten identisk med den militære logikken. Det er krigspropagandaens formål å understøtte denne prosessen, sette den i gang og opprettholde den" (Kempf 1996: 8.)

1.4 Innledende presentasjon av problemstillingene

Det overordnede spørsmålet i oppgaven er følgelig om jeg ved hjelp av LCA-metoden kan identifisere strukturer som kan sies å ha en propagandafunksjon (jmf. definisjonen over). Som nevnt i 1.2 mener jeg at det er mulig. Del II, teoridelen, er å betrakte som en argumentasjon for denne påstanden.

I tillegg ønsker jeg å besvare fire problemstillinger som jeg vil presentere grundig og systematisk i del III. Problemstillingene kan deles i to grupper, der tre har en kvantitativ innfallsvinkel mens den siste baseres på kvalitative data. Hypotesene som utledes av disse problemstillingene er ment å være et strukturerende element, dvs. at de skal fungere som en "kompassnål" i et ellers stort og omfattende materiale med mange potensielle innfallsvinkler.

I den første problemstillingen stiller jeg spørsmål om norske nyhetsmedier er mer preget av strukturer med en propagandafunksjon enn tyske. Jeg argumenterer for at dette i så fall kan skyldes tyskernes erfaringer med krig, den utenrikspolitiske orienteringen etter Den annen verdenskrig og nyorienteringen som følge av gjenforeningen i 1989. Et annet argument er måten den tyske opinionen fikk sitt uttrykk under Golf-krigen.

I den andre problemstillingen stiller jeg spørsmål om hvor mye medietype betyr for forekomsten av propaganda. Her argumenterer jeg for at tabloidmediene, dvs. løssalgsavisene, med sin markedsretting og journalistiske stil vil være mer preget av strukturer med en propagandafunksjon enn andre typer medier.

Med den tredje problemstillingen ønsker jeg å finne ut hvorvidt forekomsten av propaganda varierer i takt med faser av konflikten. Her er hovedpoenget at

aktørene i en krig vil ha varierende behov for å overbevise opinionen om at det er riktig å føre krig.

LCA-metodens funksjon vil være å identifisere strukturer i mediematerialet. Disse strukturene skal tolkes for å kunne gi svar på spørsmålet om det finnes strukturer som kan sies å ha en propagandafunksjon i materialet. Resultatene brukes så til å besvare de tre første problemstillingene.

Den siste problemstillingen i oppgaven representerer en kvalitativ tilnærming, men er likevel nært knyttet opp mot LCA-metoden. Med denne problemstillingen ønsker jeg å finne ut i hvilken grad inntrykket som gis av en artikkel gjennom en LCA-analyse opprettholdes dersom den analyseres kvalitativt. En bruksmåte for LCA-metoden er å identifisere de tekstene i materialet som har en spesiell egenskap. I dette tilfellet ønsker jeg å identifisere de tekstene som *best* representerer de forskjellige strukturene. I den kvalitative analysen vil jeg videre finne ut hvilken informasjon som blir gitt, hvordan den blir presentert (virkemidler) og hvilken reaksjon man kan anta blir fremprovosert hos leserne. Spesielt er det siste interessant i et propaganda-perspektiv, jmf. definisjonen i 1.3.

Analysen vil følgelig konsentrere seg om et begrenset antall artikler og ha tre funksjoner. For det første vil den bidra til å konkretisere medieinnholdet i relasjon til det som kommer frem i den kvantitative analysen. En kvantitativ analyse av denne typen vil ofte kunne virke abstrakt. For å knytte forbindelsen til teksten selv vil en kvalitativ analyse basert på resultatene fra den kvantitative analysen være formåls-tjenlig. For det andre vil den kvalitative analysen bidra til å nyansere resultatet fra den kvalitative, både med hensyn til strukturene som identifiseres og det komparative aspektet. For det tredje kan den kvalitative analysen bidra til en vurdering av LCA-metodens fruktbarhet ved bruk i innholdsanalytisk sammenheng. De to siste punktene knyttes til det faktum at en kvantitativ analyse kun tar utgangspunkt i et lite antall setninger i forhold til det totale materialet. Det vil alltid være en viss grad av skjønn med i bildet når medieinnholdet skal kodes, og likeledes vil det ofte knyttes usikkerhet til om man i utvalget av ord eller utsagn i kodingen fanger opp de sentrale momenter i medieinnholdet. Hypotesen i denne delen av undersøkelsen vil ikke knyttes til forskjeller mellom ulike land, mellom forskjellige medietyper og over tid. Det sentrale vil være å vurdere artikkelens innhold og "budskap" opp mot den latente strukturen artikkelen representerer. Påstanden er at det vil være et visst samsvar mellom disse elementene.

1.5 Oppgavens struktur

Del I og del II inneholder en presentasjon av temaet samt en redegjørelse for valg av studieobjekt, dvs. valg av krig, land og mediekilder. I del II velger jeg å foreta en grundig gjennomgang av temaet propaganda. Årsaken til at jeg bruker såpass mye plass på dette er at propaganda er et ord som gir negative konnotasjoner, og svært få synes å mene at sin egen side i en konflikt, eller den siden man velger å identifisere seg med, bruker propaganda som virkemiddel. "Propaganda" kan også sies å ha en tilnærmet nøytral betydning, og for å motvirke "ensidigheten" i oppfatningen av hva propaganda er, og hvem som bruker propaganda som virkemiddel, velger jeg diskutere begrepet inngående. Definisjonen av propaganda som ble presentert i avsnitt er utgangspunktet for perspektivet på propaganda som brukes i denne oppgaven. Dette perspektivet blir grundig presentert i del II. Del III består av problemstillinger og hypoteser. Ut fra de fire problemstillingene utledes like mange hypoteser. Denne delen består av en argumentasjon for innholdet i hypotesen, eller sagt på en annen måte: En sannsynliggjøring for at jeg i materialet vil få et resultat i analysen som stemmer overens med hypotesene. Del IV er metoddelen, der jeg bruker mye plass på å redegjøre for LCA-metoden. Dette gjøres fordi LCA er en relativt ukjent metode og fortjener derfor en utførlig beskrivelse. I del V følger analysen der problemstillingene besvares i tur og orden ved at jeg for tre temaer ser om jeg finner støtte i materialet for hver enkelt hypotese. Del VI består av en oppsummering av funnene fra analysen.

1.6 Journalistikk i en ny verdensorden

Oppgaven skrives innenfor rammen av et internasjonalt forskningsprosjekt, med deltakelse fra Sverige, Finland, Tyskland og USA i tillegg til Norge. Prosjektet har blitt kalt "Journalism in the new world order"². "Den nye verdensorden" er et

² Presentasjonen av dette prosjektet hentes fra prosjektbeskrivelsen, utformet av Rune Ottosen og Stig Arne Nohrstedt, gjengitt med tillatelse fra forfatterne.

begrep som kan romme mye, men som sjelden er blitt presisert. Det har sin bakgrunn i de store omveltningene som foregikk i internasjonal politikk på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet: Berlin-murens fall, oppløsningen av østblokken og Sovjetunionens sammenbrudd. USA sto igjen som den kalde krigens seierherre og uten konkurranse når det gjelder innflytelse på det globale plan. "Den nye verdensorden" som begrep dukket hyppig opp i forbindelse med Golf-krigen. President George Bush la følgende betydning i begrepet i en nyhetssending på den amerikanskeide, men verdensomfattende nyhetsstasjonen Cable News Network (CNN) 8. februar 1991:

"It is a big idea, a new world order-, where diverse nations - - are drawn together in a common cause, - to achieve the universal aspirations of mankind. Peace - and security-, freedom - and the rule of law"³.

I lys av dette utsagnet var Iraks invasjon av Kuwait den 2. august 1990 et eksempel på en situasjon der verdenssamfunnet under ledelse av USA grep inn for å forsvare et lite land mot nabostatens aggresjon. Iraks invasjon ble straks fordømt av FNs sikkerhetsråd som et brudd på folkeretten (resolusjon 660). Samme organ vedtok også en omfattende handelsboikott (resolusjon 661). Den 29. november 1990 vedtok sikkerhetsrådet å åpne for bruk av makt mot Irak, dersom ikke de irakiske styrkene trakk seg ut av Kuwait innen 15. januar 1992 (resolusjon 678)⁴. Offisielt var den flernasjonale styrkens mandat å befri Kuwait. Flyangrepet mot Irak som markerte starten på den flernasjonale styrkens aksjon begynte 17. januar 1991 (norsk tid).

Golf-krigen var en krig mellom en stor koalisjon av vestlige og arabiske land og en enkelt arabisk stat. Krigen var ratifisert av FN gjennom resolusjonene i sikkerhetsrådet. Dette betyr selvsagt ikke at krigen ble oppfattet likt i de forskjellige statene i koalisjonen. Jeg tenker da spesielt på meningsforskjeller mellom vestlige og arabiske land.

³ George Bush som referert i Galtung og Vincent (1992: 207).

⁴ Opplysningene om vedtak i FNs sikkerhetsråd er hentet fra Johansen (1991).

I vår del av verden er "mediekrigen" en betegnelse som ofte brukes på Golf-krigen. Golf-krigen vil i fremtiden ikke bare bli husket for de politiske aspektene ved konflikten. Spesielt ble CNNs og andre fjernsynsselskapers "på-stedet"-dekning fra krigssonen gjenstand for debatt. Dette er ett av utgangspunktene for prosjektet "Journalism in the new world order".

Golf-krigen har vist at "den nye verdensorden", uansett hvordan begrepet brukes eller forstås, vil skape nye utfordringer for media. En av disse utfordringene er den amerikansk dominansen i internasjonal medieindustri og nyhetsproduksjon. Denne dominansen er en konsekvens av USAs politiske dominans.

I tillegg har tempoet i nyhetsproduksjonen økt, bl.a. som en konsekvens av en kontinuerlig produksjon av nyheter, f.eks. i CNN. Tempoøkningen kan innebære redusert tid til granskning av kildematerialet. For mange er dette ensbetydende med en overfladisk journalistikk. Et sentralt spørsmål er i hvilken grad maktforholdet mellom kilde og medier endrer seg under tidspresset.

Utfordringene går også ut på at forholdet mellom de militære og presse har endret seg. Dette kan ha konsekvenser for om journalistene følger profesjonens etiske og profesjonelle roller. I denne sammenhengen kommer diskusjonen om propaganda i mediene inn. Journalister vil føle ubehag dersom de føler seg utnyttet som et instrument for propagandaapparatet, eller om de blir beskyldt for å være et instrument for propaganda. I en situasjon med økt tempo i nyhetsformidlingen er det naturlig å tenke seg at det vil bli mindre tid til vurderingen av materialet i forhold til propaganda. Østerud (1991) fremhever at de problemene som dreier seg om tendensiøs og styrt nyhetsformidling er helt essensielle problemer i journalistikken.

Kapittel 2: Avgrensning

2.1 Valg av krig

Et relevant spørsmål er hvorfor Golf-krigen er interessant når man ønsker å undersøke propaganda i mediene. Som nevnt innledningsvis er Golf-krigen interessant i et rent medieperspektiv, og i ettertid er det skrevet utallige hyllemetre med litteratur om akkurat dette. Mediene, og da særlig TV, hevdes å ha spilt en helt spesiell rolle i krigen. Krigen har blitt kalt historiens første direkte-overførte krigen, selv om man selvsagt kan diskutere hvor mye direktesendt stoff som faktisk ble formidlet⁵.

Den amerikanske nyhetsstasjonen CNN, med sine kontinuerlige reportasjer fra krigsregionen, ble etterhvert dominerende i nyhetsbildet, og ble for fjernsynsseere verden over en viktig informasjonskilde. Johan Galtung og Richard Vincent hevder at ved denne type mediadekning av krigen, ble mediene selv et hovedpunkt, mens de virkelige krigshandlingene kom i bakgrunnen. De hevder at dette er en negativ utvikling i internasjonal nyhetsformidling, fordi lesere og seere på denne måten lett taper de virkelige spørsmålene av syne (Galtung og Vincent 1992).

For det andre er Golf-krigen interessant når det gjelder de militæres syn på medias rolle. Amerikanske militære ledere har etter krigen uttalt at krigen ble vunnet med hjelp fra media (Ottosen 1994), og dette markerer en radikal forskjell fra militære myndigheters oppfatning av medienes rolle under Vietnamkrigen. Mange skyldte den gang på mediene for å ha ødelagt "hjemme-fronten" og dermed ha bidratt til at amerikanerne til slutt var tvunget til å trekke seg ut av Vietnam i 1975, med et enormt prestisjetap som følge (Hallin 1986).

Dersom man ser Golf-krigen i et større politisk perspektiv var dette den første, større militære konfrontasjonen etter den kalde krigen og Sovjetunionen og USA sto på samme side i en større konflikt. Dette markeres også gjennom "den nye verdens-orden"-retorikken, som særlig ble brukt av amerikanske ledere. I tillegg

⁵ Taylor (1992) hevder at svært mye av billedmaterialet fra Golfkrigen var opptak, men ble presentert som direktesending.

hadde FN en ny og aktiv rolle i konflikten. FN var tilnærmet samstemt i sine fordømmelser av en enkelt medlemsstat, og det ble gitt fullmakter til å føre krig på organisasjonens vegne.

Golf-krigen er også interessant i et konfliktperspektiv. En koalisjon ledet av en elite-nasjon gikk til krig mot et arabisk land i den tredje verden. Den regionale dimen-sjonen er også til stede, siden en rekke arabiske land gikk med på USAs side. Den arabiske verden fremsto dermed som mindre samlet enn på lenge. Golf-regionen er interessant p.g.a. oljeressursene som finnes i området. Store deler av verden får sine oljeforsyninger fra golfstatene, og har dermed interesser i regionen. Utgangspunktet i internasjonal politikk er at propaganda kan betraktes som et utenrikspolitisk instru-ment på lik linje med diplomati, økonomisk press eller belønning og intervensjon (Østerud 1991).

2.2 Valg av land

Jeg har avgrenset min analyse til å gjelde norsk og tysk medias dekning av krigen, selv om også data fra andre land vil være tilgjengelig gjennom det internasjonale prosjektet. Jeg avgrenser imidlertid analysen til disse to landene både av praktiske og substansielle grunner. For det første ville en analyse av mediene fra samtlige land være for omfattende. For det andre er de to landene like godt egnet for sammenlikning som de andre deltakende landene. Det finnes mange fellestrekk: To demokratiske land i Vest-Europa, de tilhører begge samme sikkerhetspolitiske system, begge er velstående industriland og moderne velferdsstater. Hverken norske eller tyske tropper deltok direkte i krigshandlingene i Golfen, men begge stater var en del av koalisjonen mot Irak.

Norge og Tyskland har svært forskjellige erfaringer med krig. Den andre verdenskrig endte med nederlag for Tyskland og seier for Norge og alliansepartnerne. Dermed har Den annen verdenkrig satt et helt annet preg på Tyskland enn på Norge. Disse erfaringene har ikke bare preget tysk utenriks- og sikkerhetspolittikk, men også andre deler av samfunnslivet. Den tyske *Vergangenheitsbewältigung* (å hankses med for-tiden) har vært et sentralt tema i samfunnsdebatten, i kunst og litteratur. Et viktig tema har vært å bekjempe tendenser til nasjonal selvhevdelse og/eller militarisme. Begge begrepene har vært tabu-ord i mange kretser.

Golf-krigen fant sted nesten samtidig som gjenforeningen. Gjenforeningen førte til en ny situasjon for tyskerne. Hvilken rolle skulle den nye store tyske staten spille i et internasjonalt system uten den gamle blokkpolitikken? I hvilken grad var tyske politikere og resten av den tyske befolkningen mentalt innstilt på å ha en annen rolle enn den tradisjonelle?

Debatten om nasjonalisme, militarisme og nasjonal orientering som har versert i Tyskland finnes ikke i samme grad i Norge. I denne oppgaven argumenterer jeg for at både erfaringer og utenrikspolitisk orientering sannsynliggjør forskjeller i medie-dekningen av Golf-krigen i Norge og Tyskland.

Til slutt hvil jeg også trekke frem det inntrykket både norske og tyske nyhetsmedier gav av den tyske opinionen under Golf-krigen. Det virket som om svært mange tyskere engasjerte seg, og at det var flere demonstrasjoner mot krigen i Tyskland enn i andre land, inkludert Norge.

Forskjellene mellom Norge og Tyskland vil jeg imidlertid komme mer detaljert tilbake til i presentasjonen av problemstillingen for oppgaven.

2.3 Valg av nyhetskilder

I det internasjonale prosjektet blir tre aviser samt en nyhetssending fra hvert deltakende land analysert. Man har blitt enig om følgende kriterier for valg av kilder: én større landsdekkende morgenavis, én større landsdekkende tabloidavis og én større regionalavis. I tillegg skal også nyhetssendingen være landsdekkende. Disse medietypene finnes i alle landene som er med på prosjektet og i den forstand er utvalget sammenliknbart. Alle mediene som er valgt ut er svært viktige, ofte toneangivende. De er også store i opplags- og seertall.

I Norge er Aftenposten, Verdens Gang, Bergens Tidende og Dagsrevyen på NRK valgt ut. Aftenposten er en "main-stream", oslobasert, men landsdekkende morgen-avis. Det er også en abonnementsavis, og er Norges største avis i storformat. I første rekke er det et nyhets og annonsemedium, men avisen har også svært mye kommentarstoff og en relativt stor næringslivsdel.

Verdens Gang (VG) er Norges største avis målt i opplagstall. Den er også oslobasert, og som Aftenposten landsdekkende. VG er en typisk løssalgsavis, og i tabloidformat. Verdens Gang er en avis for nyheter og underholdning, og sammen med Dagbladet Norges fremste representant for den såkalte "boulevardpressen".

Bergens Tidende (BT) er som navnet sier bergensbasert. Det er regionenes største avis, og samtidig en av Norges største aviser. BT er et regionalt/lokalt nyhets- og annonseorgan.

Dagsrevyen er NRKs viktigste nyhetssending. NRK har inntil nylig vært en statseid stiftelse, men er nå omgjort til aksjeselskap. NRK er lisens-finansiert. Nyhets-sendingene skal være partipolitisk nøytrale. NRK var i svært mange år i en monopolsituasjon, og Dagsrevyen har derfor hatt en unik posisjon som nyhetskilde. I dag er denne situasjonen noe endret, siden TV2s nyhetssendinger har erobret en betydelig andel seere. NRK var ikke i en monopolsituasjon under Golf-krigen, men TV2 hadde ennå ikke startet sine sendinger.

I Tyskland er Süddeutsche Zeitung, Bild-Zeitung, Südkurier og Heute fra ZDF valgt ut. Süddeutsche Zeitung (SZ) er en liberal/sentrumsorientert nyhets-, kultur- og finansavis i storformat som kommer ut i München. Den anses som en av Tysklands fremste "kvalitetsaviser", og er samtidig en av Tysklands største aviser. SZ er først og fremst en abonnementsavis, og har en viktig posisjon i tysk samfunnsliv.

Bild-Zeitung (Bild) er en avis i det gigantiske Springerkonsernet, grunnlagt av Axel Springer på slutten av 40-tallet. Avisen betraktes som meget konservativ. Den er også den suverent største avisen i Tyskland, og en typisk løssalgsavis. Bild er i tabloid-format, og er mest kjent for sensasjons- og underholdningsstoff.

Süd Kurier er en regionalavis i Baden-Württemberg. Den er konservativ, i storformat, hovedsaklig abonnementsbasert og fungerer som et organ for regionalt og lokalt nyhetsstoff og annonser.

Heute er nyhetssendingene i beste sendetid på den landsdekkende statseide, men reklamefinansierte fjernsynskanalen ZDF. ZDF er en av Tysklands største kanaler i seertall, og nyhetssendingene har en meget sterk posisjon.

Ved siden av å sammenlikne norsk og tysk mediedekning er det også et poeng å sammenlikne mediedekningen i de forskjellige medietypene. Siden fire forskjellige medietyper er representert skulle dette være en god anledning til å undersøke mediedekningen av konflikter i f.eks. "tabloidaviser" og "kvalitetsaviser". Problemet er at det kan være vanskelig å sammenlikne den tyske tabloidavisen Bild-Zeitung med norske VG. Selv om begge avisene er i tabloidformat, er det mye som skiller de to avisene.

Bild-Zeitung betraktes av de fleste som en useriøs avis, og har fått sterk kritikk for sine journalistiske metoder. Mest kjent er dette blitt gjennom den tyske forfatteren Heinrich Bölls bok "Katharina Blums tapte ære", som er et angrep på

Bild-Zeitungs journalistiske metoder. Ikke desto mindre er Bild den suverent mest leste avisen i Tyskland. Det nærmeste man kommer en avis av "Bild-typen" i Norge er avisen Søndag-Søndag, men denne må betraktes som en parentes i norsk pressehistorie, dog ikke avsluttet.

Dersom man vurderer "tyngde" innenfor det norske pressesystem er det dermed VG som kommer nærmest, siden dette er Norges største avis, og den avis som sammen med Dagbladet i størst grad baserer seg på løssalg. VG har imidlertid også andre kvaliteter. VG anser seg selv for å være en seriøs avis for politikk og underholdning, og for å stå i spissen for den undersøkende journalistikken her i landet. Avisens journalister er også prisbelønte for sin undersøkende journalistikk, sist med avsløringen av medlems-tallsjuksingen i norske ungdomsorganisasjoner.

På mange måter skiller også det norske pressesystemet seg fra pressesystemene i de fleste andre land, Tyskland inkludert. I følge Ottosen og Eide (1994) har den norske pressestrukturen hverken produsert elite-orienterte aviser som Neue Züricher Zeitung og TheTimes eller tabloidaviser som Bild eller The Sun. "Norsk journalistikk befinner seg et sted mellom akademisk elitisme og vulgær uvitenhet", skriver forfatterne.

Når det gjelder de elektroniske mediene fastla et kringkastingsmonopol standarden for kringkasting frem til 1980-årene. Selv i 1992, da Norges andre offisielle fjernsyns-stasjon ble etablert, bestemte Stortinget rammebetingelsene for driften av TV-stasjonene (Ottosen/Eide 1994: 429).

Et ankepunkt kan derfor være at man i sammenlikningen av medietyper i denne undersøkelsen ikke skiller mellom Norge og Tyskland, siden mediestrukturene i de to landene er såpass forskjellige. Imidlertid ville utvalgene bli for små dersom man skulle gjort separate analyser i forbindelse med medietyper, og det kan derfor ikke forsvares metodisk.

Et viktig punkt er også at man kun ser på nyhetsartikler/nyhetsinnslag, og ikke andre deler av medieinnholdet. Dette kan selvsagt være problematisk fordi man dermed går glipp av viktig innhold som f.eks. lederartikler. Imidlertid er det nyhetsdekning som er temaet for prosjektet.

Det er liten politisk "spredning" på avisene. Som man ser i presentasjonen er alle mer eller mindre konservative, og derfor går man glipp av en politisk dimensjon i sammenlikningen. De forskjellige mediekildenes betydning, f.eks. i leser/seertall har imidlertid vært viktigere enn politisk spredning for valg av mediekilde.

Et annet ankepunkt kan være at man sammenlikner fjernsynssendinger med aviser, dvs. et billedmedium og et skriftbasert medium. I et billedmedium som fjernsynet vil det visuelle naturlig nok ha stor betydning, og i mange tilfeller vil teksten være av mindre betydning. Nyhetssendinger på fjernsyn er imidlertid den viktigste informasjonskilden for svært mange. Å utelate nyhetssendinger på fjernsyn ville dermed være å utelate den informasjonskilden som mange hevder betyr mest for folks oppfatning av omverdenen.

DEL II TEORI

Kapittel 3: Propaganda

3.1 Hva er propaganda?

Ordet propaganda har sin opprinnelse i den katolske kirkes "motreformasjon" på 1600-tallet. I 1622 besluttet Pave Gregor XV å opprette *Sacra Congregatia de Propaganda Fide*. Den fikk som oppgave å "gjenerobre tapt land" for den katolske kirke etter reformasjonen (Taylor 1992: 19). I 1627 opprettet Pave Urban VIII et *Collegium Urbanum*, som var et internasjonalt seminar for utdanning og sosialisering av unge prester som ville motarbeide den protestantiske bevegelsen (Jackall 1995: 19).

I utgangspunktet var propaganda et nøytralt begrep, og er egentlig betegnelsen på en overtalelelsesprosess. Philip Taylor hevder at før 1914 betydde det ganske enkelt midlene som forkjemperne av en doktrine bruker til å fremme sitt budskap overfor tilhørerne (Taylor 1992: 18). Jowett og O'Donnel postulerer i avslutningen av sin bok "Propaganda and Persuasion" at propaganda ikke nødvendigvis er noe negativt, men at den bare kan bedømmes innenfor sin egen kontekst ut fra hvem som står bak, hvem som er målgruppen og hva som er formålet (Jowett/O'Donnel 1992: 271).

I mellomkrigstiden ble ordet "propaganda" diskreditert i demokratiske regimer, og spesielt i forbindelse med Adolf Hitlers Tyskland. Joseph Goebbels ledet her et "Ministerium for folkeopplysning og propaganda". I tillegg til Goebbels ministerium kan "Propagandaavdelingen i Kommunistpartiets sentralkomité" nevnes. Taylor peker på hvordan andre regimer har brukt andre ord, gjerne "informasjon", "folke-opplysning", "politisk utdanning". Her kan nevnes "Office of War Information" (USA, Den annen verdenskrig), "Ministry of information" (Storbritannia, Den annen verdenskrig), "Joint Information Bureau" (Den flernasjonale styrken, Golf-krigen) (Taylor 1992: 21).

Propagandavirkningsheten under Den første verdenskrig førte til en fornyet interesse for propaganda, og propagandaforskningen hadde sine glansdager

nettopp i mellomkrigstiden. Propaganda ble studert i mange forskjellige disipliner, også i samfunnsvitenskapene. I tråd med dette har også flere definisjoner blitt presentert, med forskjellig omfang og fokus. En av veteranene i propagandaforskningen, Harold Lasswell, presenterte i mellomkrigstiden denne definisjonen på propaganda (Gjengitt i Jackall (red.) 1995):

"Propaganda in the broadest sense is the technique of influencing human action by the manipulation of human representation. These representations may take spoken, written or pictorial form" (Lasswell 1995: 13).

Den britiske forskeren Philip Taylor definerer propaganda som et middel som forkjemperne for en sak bruker til å gi publikum en spesiell oppfatning av hva som skjer og som gjør at de handler på en spesiell måte. Den mest effektive propagandaen blir ikke identifisert som propaganda (Taylor 1992: 18-19).

En annen definisjon på propaganda presenteres av Garth S. Jowett og Victoria O'Donnel i deres bok "Propaganda and Persuasion" (1992):

"Propaganda is the deliberate and systematic attempt to shape perceptions, manipulate cognitions, and direct behaviour to achieve a response that furthers the desired intent of the propagandist" (Jowett/O'Donnel 1992:4).

3.2 Krigspropaganda

Av redegjørelsen ovenfor ser man at propaganda ikke nødvendigvis er knyttet til kriger, men de fleste forbinder den med krigssituasjoner. I utgangspunktet skiller ikke krigspropaganda seg fra andre typer propaganda; det er oppfatninger og atferd som skal påvirkes, den er ofte skjult, og den kan ta mange former.

Det er lenge siden kriger ble vunnet kun ved hjelp av våpen. Kriger vil også være et spørsmål om å "vinne hjerter og sinn". Harold Lasswell skrev i sin bok "Propaganda Technique in the World War" fra 1927 at den psykologiske motstanden mot krig i det moderne samfunnet ville være så betydelig at det ikke ville være mulig å føre en krig uten omfattende bruk av propaganda. Målet for

propagandaen ville være å styrke soldatenes og sivilbefolkningens krigsvilje, og samtidig skape identifikasjon med krigens målsetninger⁶. Den britiske journalisten Robert Fisk fra *The Independent* kommenterer dette med å vise til Winston Churchills uttalelser om at en nasjon i krig må omgi seg selv med "en vaktstyrke av løgner" (bodyguard of lies). Robert Fisk mener at også i Golf-krigen tok man i bruk et slikt "skjold". Han mener imidlertid at "løgn" er et uheldig ord i denne sammenhengen, og at "feilinformasjon" (mis-information) er mer dekkende⁷.

Jeg vil derfor fremheve krigspropaganda som et eget punkt, og gå ut fra definisjonen av krigspropaganda som er presentert tidligere i oppgaven (1.3).

På bakgrunn av argumentene ovenfor hevder jeg at det under Golf-krigen fantes det propaganda i nyhetsmediene, også i norske og tyske nyhetsmedier. Som nevnt innledningsvis vil propaganda ikke bare forekomme i nyhetsmediene i landene som deltar i krig, men også i land med nær tilknytning til den ene parten (Fosland 1993).

Krigspropagandaen kan imidlertid ha forskjellige formål. Det er viktig at det her er snakk om to eller flere parter som er i konflikt. Den ene parts propaganda kan ha flere forskjellige målgrupper. Propagandaen må følgelig tilpasses de forskjellige mål-gruppene. Philipp Knightley (1989) tar opp dette temaet i boka "First Casualty of War". I en krig vil informasjon (eller propaganda) ved fronten ha som mål å villedde og å demoralisere fienden. Spesielt gjelder det å gi inntrykk av at fienden kjemper mot en overlegen styrke, og at motstanden er nytteløs.

En annen målgruppe er egen befolkning. Temaet i denne oppgaven er, som Kempfs definisjon tilsier, propaganda rettet mot egen og dersom den finnes, alliert opinion. På denne "hjemmefronten" vil målet være å vekke kampånden i befolkningen, mobilisere oppslutning om egen side internasjonalt, undertrykke uenighet og ståls sette befolkningen foran de ofre som vil bli krevet. Egne styrker skal selvsagt oppildnes og oppmuntres mot nye seire. Et sentralt element i dette er å overbevise opinionen på egen side om at "vi" kjemper de rettfærdiges kamp og det er "våre" motiver som er de hederlige. Her etableres med ett et typisk trekk ved krigspropaganda rettet mot egen befolkning eller befolkningen i assosierte land: "Oss og dem-tenkningen" (Chomsky og Hermann 1988).

⁶ Harold Lasswell (1927) som referert i Kempf (1996).

⁷ Robert Fisk som sitert i Taylor (1992: 66).

Kempf beskriver i sin definisjon formålet med propagandaen: Å fremstille virkelighet med det for øyet at mottakerne av propagandaen identifiserer seg med de militæres tenkemåte. Målet er, som for all propaganda rettet mot egen opinion, å skape oppslutning om krigføringen. Dette skjer også ved at opinionen hindres i å se hvordan krigen virkelig er, og at det kan finnes andre muligheter til å løse konflikten enn å gå til krig.

Et viktig punkt er at propagandaen ikke nødvendigvis er bevisst. Selv om det i definisjonen legges vekt på konstruksjon av en virkelighet, utdyper Kempf dette ved at denne virkeligheten ikke er en egen "propagandavirkelighet", f.eks. fabrikasjon av fakta, men at konstruksjonen av virkeligheten skjer gjennom psykologiske mekanismer hos mottakerne (Kempf 1996: 6). To spørsmål dukker opp ved bruken av dette perspektivet:

1. Bør man i studier av propaganda også ta propagandistens intensjoner med i betraktningen? I studier der mediestrategier er et sentralt tema kan dette være relevant. Intensjoner er imidlertid vanskelig å identifisere, og man risikerer å overfortolke propagandistens handlinger. Utgangspunktet i denne oppgaven er at formidlerne av et budskap med en propagandafunksjon ikke nødvendigvis gjør dette med mål-middel tenkning som bakgrunn. I ettertid er det vanskelig å avgjøre om en artikkel ble skrevet med et propagandistisk formål. Imidlertid kan man i ettertid vurdere om en artikkel eller budskap kan ha hatt en propagandafunksjon uavhengig av sendernes intensjoner, og det er dette jeg akter å gjøre i denne oppgaven.

2. Bør man studere effekten av propaganda, dvs f.eks. måle om propagandaen faktisk forårsaker en endring i innstilling hos brukerne av nyhetsmediene. Dette er ingen del av denne oppgaven, og krever helt andre typer data enn det jeg er i besittelse av. Fokuset i denne oppgaven ligger forut for den direkte effekten, dvs. på måten propaganda kan sies å påvirke brukere av massemediene.

Kapittel 4: Kempf: Manipulert virkelighet

4.1 Kommunikasjonens nivåer

Kempfs perspektiv er basert på kommunikasjonpsykologi, der propagandaen f.eks. i medieinnhold, skaper identifikasjon med krigens målsetninger gjennom psykologiske mekanismer. Fokuset er på medieinnholdet og på innholdets effekt

på mottakerne. Dette perspektivet gjør det også meningsfylt å undersøke større mengder materiale som strekker seg over en lengre tidsperiode. Selv om mediestrategier ikke er uinteressant i dette perspektivet, er dette ingen eksplisitt del av teorien⁸.

Kempfs perspektiv på krigspropaganda er samtidig det teoretiske argumentet for min påstand om at jeg vil finne strukturer med en propagandafunksjon i norske og tyske nyhetsmedier under Golf-krigen.

Til grunn for Kempfs syn på krigspropaganda ligger en kommunikasjonsmodell som ble utviklet av Watzlawick, Beavin og Jackson og presentert i deres bok "Pragmatics of Human Communication. A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes" i 1967. Denne modellen tok Kempf i bruk i forbindelse med et studium av amerikansk propaganda og psykologisk krigføring under borgerkrigen i Nicaragua (Palmbach/Kempf 1992, Kempf (red.) 1990) og i undersøkelsen av tyskspråklige mediers dekning av Golf-krigen.

I denne modellen er ikke det som faktisk blir sagt (det manifeste innholdet) som har betydning, men den meningen (det latente innholdet) utsagnet blir gitt av mottakerne. Et budskaps mening er i følge denne modellen et resultat av den kontekst budskapet har. Kempf hevder at propaganda manipulerer denne meningen ved å bruke det han kaller "command"- og "parade"- aspektene i kommunikasjonen, og

⁸ Presentasjonen av dette propagandaperspektivet er i sin helhet hentet fra følgende publikasjoner: "Sympatiewerbung oder Diffamierung? Vom schleichenden Gift der Geschichtsfälschung im Kino"(Kempf (red) 1990), "Pazifismus und Solidarität. Psychologische Kriegsführung und individueller Umgang mit Desinformationsmedien" (Palmbach/Kempf 1992), "Manipulierte Wirklichkeiten. Medienpsychologischen Untersuchungen der bundesdeutschen Presseberichterstattung im Golfkrieg" (Wilhelm Kempf (red.) 1994), "German Newspaper Coverage of Allied Prisoners of War During the Gulf Crises (1990-91) (Kempf 1994), "Towards an Integration of Quantitative and Qualitative Content Analysis in Propaganda Research" (Kempf 1994), "Socio-Psychological Reconstruction as a Qualitative Method (Kempf/Reimann 1995), "Kriegspropaganda versus Friedensjournalismus" (Kempf 1996).

at det i denne prosessen blir skapt en "virkelighet". Det finnes i følge denne modellen tre aspekter ved kommunikasjon (Kempf 1994c: 1)

1. "Report aspect": Meddeler informasjon, representerer det konkrete innholdet i kommunikasjonen.

2. "Command aspect": Dette punktet refererer til hva slags budskap det skal bli oppfattet som. Et stikkord er *hvordan* informasjonen presenteres.

3. "Parade aspect": Oppfordrer til en bestemt atferd fra mottakerens side.

Et viktig element ved denne modellen er at kommunikasjon ikke blir sett på som en fastlagt enhet, men snarere en interaktiv prosess. "Command"- og "parade"- aspektene skaper en dynamikk som de kommuniserende er en del av. Det konkrete innholdet i et budskap fremstår på denne måten som et medium, "der de kommuniserende gir et psykodramatisk uttrykk for sin oppfattelse av seg selv som subjekt" (Kempf 1994c: 1).

Samtidig som de kommuniserende diskuterer et tema (kommunikasjonens manifeste innhold), definerer de sin egen identitet (kommunikasjonens latente innhold). Det latente innholdet bestemmer på denne måten fra hvilket synspunkt det manifeste innholdet skal oppfattes. Dette innebærer at meningen av det manifeste budskapet blir fortolket på en spesiell måte, samtidig som andre fortolkninger og ofte også fakta blir fjernet fra de kommuniserendes horisont.

Kempf påpeker imidlertid at det ikke er psykologiske forsvarsmekanismer som forårsaker denne ekskluderingen av fortolkninger og fakta. I stedet er det et produkt av subjektets involvering (entanglement) i temaet. Den "selektive uoppmerksom-heten" opprettholdes av psykologiske forsvarsmekanismer så snart "fakta" er etablert. Dette er i tråd med teorier om meningsdannelse, f.eks. såkalte kongruensteorier. Kongruensteoriene går ut på at dersom individer får ny informasjon som røkter ved det personen vet fra før, vil dette føre til stress, og vedkommende vil avvise den nye informasjonen. Han/hun vil også søke ny informasjon som støtter opp om den første informasjonen, såkalt "bolstering" (Oskamp 1991).

Disse prosessene er påvist i forsøk med enkeltpersoner, men spørsmålet er om de fungerer på samme måte på "makroplan" i forbindelse med f.eks. en internasjonal konflikt. I denne sammenhengen vil det være propagandaen formidlet av mediene som bidrar til å minske presset og ubehaget ved konflikten. Kommunikasjons-modellen er i følge Kempf ikke bare gyldig i kommunikasjon mellom enkeltpersoner og i grupper, men også i massekommunikasjon, som presse og kringkasting:

"Heller ikke massekommunikasjon er en prosess med informasjons-overføring fra en sender til mottaker, men snarere en interaktiv prosess som utvikler sin egen dynamikk der de kommuniserende subjektene selv blir involvert i diskusjonstemaet" (Kempf 1996: 2).

Imidlertid er det enklere å se hvordan denne interaktive prosessen manifesterer seg i kommunikasjon mellom enkeltpersoner og i grupper enn i massemediene. Når det gjelder massemedier er dette bare mulig dersom man observerer diskursen mellom medier og offentlighet over en lengre tidsperiode. Her dreier det seg tross alt om en ensidig kommunikasjon, i den forstand at mottakerne ikke har anledning til å svare umiddelbart. Likevel hevder Kempf at mottakernes bevissthetshorisont blir styrt ved at formidleren av informasjonen presenterer den på en spesiell måte (Kempf 1996).

Grunntrekkene i den mediestyrt manipulasjonen er imidlertid oppdelingen av virkeligheten i tilsynelatende usammenhengende episoder og begivenheter. Her består ikke manipulasjonen i en umiddelbar forfalskning av fakta etter et spesielt ideologisk mønster, dvs. konstruksjon av en egen propagandavirkelighet, men i *utvalg* og *presentasjon* av tema og bilder. Strukturer og forbindelseslinjer blir utvisket og begivenheter blir "kastet" om hverandre til de ikke lenger har noen sammenheng. Ute av sin opprinnelige sammenheng føyes begivenhetene seg inn i mottakernes bevissthet på nytt, men denne gangen i et meningsfylt hele. Dette skjer gjennom at den komplekse virkelighet blir redusert til noe kjent og troverdig. Denne "rekontekstualiseringen" blir understøttet av propagandaen gjennom målrettet informasjon.

4.2 Effekten av perspektivforskjell i konfliktsituasjoner

Dersom partene tolker hverandres handlinger på motsatt måte, skyldes dette at Motstandernes perspektiver er forskjellige. Derfor vil de tolke andres handlinger annerledes enn egne handlinger. Ens egne handlinger ser en fra et indre perspektiv ved å se på *intensjonene* bak handlingene, mens andres handlinger blir sett ut fra et ytre perspektiv ved å se på *konsekvensene* av handlingene. Dette kan medføre en aggressiv interaksjon, og etter hvert som subjektene blir mer og mer involvert i

denne aggressive interaksjonen, blir de mer og mer bundet til sitt eget perspektiv. Dette skaper ikke rom for sympatiske i forholdet til motparten, fordi en slik situasjon ville ødelegge den basis som (de tror) gjør at de kontrollerer situasjonen.

I følge Kempf produserer propaganda en forvridd oppfatning av virkeligheten, som polariserer partene og som gjør at krigen fremstår som både nødvendig og rettferdig. Han kaller dette tendensen til "kognitiv forvrengning" (Wahrnehmungsverzerrung). Denne tendensen skyldes en systematisk forskjell i perspektiv mellom partene (Kempf 1996: 3-5).

Et viktig trekk er den stadige forsterkningen av en tilsynelatende konflikt mellom partene. I begynnelsen av konflikten har motstanderne forskjellige målsetninger og disse står i et gjensidig motsetningsforhold til hverandre. På dette tidspunktet står muligheten ennå åpen for at det kan oppstå samarbeid mellom partene. På grunn av at partene ser konflikten fra forskjellige perspektiver begynner prosessene med "kognitiv forvrengning" å virke, og konflikten fremstår som en konkurransesituasjon. Dette fører til at denne konkurransesituasjonen, enten den faktisk eller bare tilsynelatende eksisterer, medfører at det blir nødvendig å sette egne målsetninger mot motstanderens målsetninger. Gjennomføringen av egne målsetninger mot motstanderen blir dermed et selvstendig mål for hver av partene. Dette fører til en økning i avstanden mot gruppen, samt at den indre strukturen i gruppen blir endret. Sist men ikke minst: kommunikasjonen mellom gruppene blir ødelagt i tillegg til at viljen til å oppfatte meklingsforslag blir torpedert.

På denne måten, hevder Kempf, kan konflikten utvikle seg til en autonom prosess. Hver av de konkurrerende gruppene ser ikke andre handlingsalternativer enn å forfølge sine egne målsetninger. Konflikten vil eskalere og stadig mer drastiske midler vil bli tatt i bruk. Innad i partene blir mistroen mot kompromissvilje større (Kempf 1996: 4).

I denne prosessen er det krigspropagandaens mål å binde samfunnets egne medlemmer til en destruktiv konfliktstrategi og hindre muligheten til et konstruktivt konfliktforløp.

I opptrappingen av konflikten gjør tre prosesser seg gjeldende (Kempf 1996: 4).

Den første er "konkurranseprosessen". Fremfor alt gjelder det å vinne konflikten. Denne prosessen ødelegger kommunikasjonen mellom gruppene. Den eneste tilfredsstillende konfliktløsningen for egen side går på bekostning av

motparten og kan bare gjennomføres på dennes bekostning. Prosessen fører med seg bruken av stadig mer drastiske og voldelige midler for å oppnå egne mål.

Den andre er "feilvurderingsprosessen". Den medfører en feilvurdering av motstanderens handlinger og vedkommendes intensjoner. Den "skrur" konflikten opp til et nivå der partenes vilje til å se motstanderens handling ut fra motpartens perspektiv reduseres.

Den siste er "den sosiale identifikasjonsprosessen". Seieren blir det viktigste målet. De intellektuelle mulighetene til å finne andre løsningsmuligheter reduseres. Imidlertid hevder Kempf at en konflikt ikke nødvendigvis vil eskalere på denne måten. En konflikt vil ikke automatisk oppfattes som en konkurranseprosess. Dersom den derimot oppfattes som en samarbeidsprosess vil konfliktforløpet kunne bli fredelig (Kempf 1996: 5).

4.3 Konflikt som konkurransesituasjon

Kempf fremhever at det hos partene i enhver konflikt finnes egne rettigheter og intensjoner som står i motsetning til motpartens rettigheter, intensjoner og handlinger. De sistnevnte blir dermed sett på som en trussel.

Imidlertid vil forskjellen i perspektiv blokkere for et slikt komplett bilde av konfliktkonstellasjonen. Hver av partene ser kun egne rettigheter og intensjoner og oppfatter motstanderens handlinger og intensjoner som en trussel mot disse, og mot felles rettigheter og nytte. Dersom konflikten blir tolket som en konkurransesituasjon, forsvinner i følge Kempf også felles rettigheter, intensjoner og nytte ut av synsfeltet.

Dersom konkurransen eskalerer til kamp bestrides motpartens rettigheter og denne partens handlinger blir gjort verre enn de ofte er. Egne handlinger og intensjoner som står i motsetning til motparten blir rettferdiggjort og egen styrke blir vektlagt.

Et problem med dette synet på propaganda er at Kempf har et litt uensartet syn på forholdet mellom partene i konflikt. Et eksempel kan f.eks. være hvordan fredsforslag fra motparten blir mottatt. At fredsforslag ofte blir avvist er korrekt nok, men problemet er at det er vanskelig å foreta generaliseringer. Årsaken til at fredsforslaget fra motparten blir avvist kan jo være at dette fredsforslaget er substansielt uakseptabelt.

4.4 Propagandaens virkemidler

Når grunntrekkene i Kempfs oppfatning av krigspropaganda er presentert, er det på tide å gå mer detaljert inn på propagandaens virkemidler. Dette er relevant for den kvalitative analysen, fordi jeg der vil gå detaljert inn i selve teksten. Dermed blir virkemidler en naturlig del av analysen. Virkemidlene hører inn under artiklenes "command"-aspekt, dvs hvordan informasjonen blir gitt.

På et generelt plan kan man si at virkemidlene ofte er sterke. Krigspropaganda spiller gjerne på folks følelser, myter og stereotype oppfatninger samt nasjonale symboler. For sendere av et propagandabudskap er det svært viktig å spille på eksisterende oppfatninger, f.eks. politiske lojaliteter eller religiøse holdninger, i stedet for å forsøke å endre eksisterende oppfatninger eller å danne nye. På denne måten virker budskapet kjent og har dermed større gjennomslagskraft. Budskapet kommer innen-fra, fra befolkningen selv (Jowett/O'Donnel 1992: 222).

Mer konkret kan man som Hvitfelt (1988) dele propagandaen inn i fire grupper etter hvilke virkemidler som brukes: Språklige virkemidler, utnyttelse av forhold mellom individ og gruppe, ensidig utvalg og argumentasjon og blanding av fakta og fiksjon.

I Kempfs definisjon spesifiseres ikke hvilke konkrete virkemidler som gjør at f.eks. en tekst har en propagandafunksjon, dvs. at egenskapene ved teksten er lite utdypet.

Formålet med propaganden og de psykologiske mekanismene som gjør at den virker er imidlertid nøye spesifisert.

I min undersøkelse av tekster vil jeg derfor holde meg til det Kempf kaller "command aspect" ved kommunikasjonen, som sier noe om *hvordan* informasjonen blir presentert, i tillegg til "parade-aspect", som sier noe om *hvilken reaksjon* som kan bli fremkalt (jmf. presentasjonen i 4.1) Virkemidlene som er spesifisert ovenfor kan dermed sies å falle inn under "command"-aspektet i Kempfs tilnærming. Jeg vil derfor redegjøre for hvilke konkrete virkemidler som ofte brukes i krigspropaganda, og knytte disse nærmere til Kempfs perspektiv. I analysekapitlet er det derfor disse konkrete virkemidlene jeg vil forsøke å identifisere i de utvalgte avistekstene.

1. Språklige virkemidler betraktes av Hvitfelt (1988) som de viktigste virkemidlene. Av disse kan nevnes bruk av *metaforer* eller *analogier*, dvs. å bruke et ord eller uttrykk i overført betydning.

Denne bruken kan f.eks. ha til hensikt å gjøre krigshandlingene eller krigen i seg selv mindre alvorlig enn det den er. Det er vanlig å bruke metaforer fra idrettsverdenen, f.eks. boksing, til å beskrive forholdet mellom to land i krig, gjerne representert ved deres respektive statsledere. Et eksempel kan være utsagnet "Saddam Hussein er nede for telling".

Et annet formål kan være å skape spesielle reaksjoner, enten positive eller negative. Dette kan tjene den hensikt å få krigen til å virke nødvendig. Det mest åpenbare i forbindelse med Golf-konflikten er "Saddam Hussein-den nye Adolf Hitler".

En annen type metafor som ble mye brukt i vestlig media i forbindelse med Golf-konflikten er den såkalte "klokkemetaforen" med 15. januar som det magiske tidspunkt. Johanneson (1992) hevder at dette var en av de mest brukte metaforene. Klokkemetaforen kan ha hatt den funksjon at jo nærmere man kom 15. januar, som var fristen for Iraks tilbaketrekning, jo mer klart ville det være at det ikke var noen vei utenom krigen, og at krigen dermed ble "nødvendigjort".

Et annet språklig virkemiddel er bruk av *hard/negativ* og *myk/positiv* ordbruk. Når en part vil gi et positivt inntrykk av krigen som føres, blir ordvalget deretter. Ordene som brukes vil ikke gi inntrykk av vold, død og ødeleggelse, men i stedet gjennom ordbruken forsøke å begrense inntrykket av det samme. Et eksempel henter Bjørge og Heradsveit (1987) fra Vietnamkrigen, der amerikanske styrker sendte ut meldinger om at så og så mange landsbyer var "pasifiserte". Dersom intensjonen er å sverte motpartens handlinger overfor egen sides opinion, vil man oppnå dette ved å overdramatisere begivenhetene og gi overdrevne beskrivelser av krigshandlingene.

En variant av dette vil være å bruke militærtekniske ord i stedet for dagligdagse ord for å gjøre det som skjer mindre "farlig".

En annen variant vil være å bruke *emosjonelt språk* for å bygge opp en eller annen form for stemning hos mottakeren, f.eks. dramatikk eller spenning. Terskelen for å akseptere krigshandlinger er mindre dersom mottakeren på forhånd er satt i en tilsvarende stemning.

Et annet språklig virkemiddel er *ironi*, dvs. at betydningen av et utsagn er det motsatte av den bokstavelige. I krigspropaganda vil ironien eksempelvis brukes til å uttrykke tvil om motpartens intensjoner, f.eks. i forbindelse med fredsforslag, og dermed bidra til at opinionen aksepterer fortsatt krigføring.

Et annet virkemiddel for å spre tvil om motpartens handlinger eller intensjoner er å tilpasse *utsagnsverbene* etter den intensjonen senderen av et budskap har,

f.eks. ved å bruke "påstår" i stedet for "fremhever". Et annet og beslektet virkemiddel er å uttrykke *forbehold* om riktigheten av opplysninger som gis av motparten, ved å bruke bestemte fraser f.eks. ".....skal ha sagt/gjort.....". Den slags utsagnsverb brukes vanligvis til å markere at vedkommende som har skrevet artikkelen ikke kan stå som et "sannhetsvitne" i forhold til innholdet. På denne måten vil disse utsagnsverbene ofte ikke ha en retorisk funksjon.

Overskriften i artikkelen er også av stor betydning. Sammen med *ingress* og *illustrasjon* legger overskriften mye av rammen for hvordan artikkelen skal forstås av leseren.

Selv om det ikke direkte går på det språklige, vil jeg også i denne korte oversikten ta med *bildebruk* og *bildetekster*. Det viktigste her er forholdet mellom bildets ytre og indre kontekst. Et bildes indre kontekst er i følge Hvitfelt (1988) det samme som bildets grunnelement som i sin tur bygger opp helhetsbetydningen av bildet. Bildets ytre kontekst er overskrifter, ingresser, artikkelteksten og ikke minst bildetekst. Bildets ytre kontekst bidrar til en bestemt tolkning av bildets indre kontekst, og gir konnotasjoner i en spesiell retning.

2. En annen gruppe virkemidler spiller på forholdet mellom individ og gruppe.

Her finner vi bl.a. "*oss-dem tenkningen*" som ofte brukes i krigspropaganda. Egen sides handlinger og intensjoner fremstilles som ærerike, uskyldige og fremfor alt nødvendige, mens motpartens handlinger fremstilles stikk motsatt, som uhederlige og bestialske.

Et annet trekk ved mange konflikter er at *kulturforskjeller* blir utnyttet i propaganda, slik at det skapes en enda større kløft mellom partene.

3. Ensidig utvalg og argumenter er et annet virkemiddel.

Ved bare å bruke *kilder* fra én side av konflikten vil ofte bare den ene sides syn komme til uttrykk. Et annet viktig punkt er *oppbyggingen av artikkelen*. Det som kommer først i artikkelen har en tendens til være den versjonen som blir ansett som "sann" av leseren.

Her kommer imidlertid enda et sentralt poeng inn: Det som ikke står i artikkelen kan være like viktig som det som står der. Med dette menes at *utvalget av informasjonen* er av stor betydning. I debatten står spørsmålet om sannhet og løgn i forbindelse med propaganda sentralt. Mitt utgangspunkt i denne oppgaven er at propaganda ikke nødvendigvis er knyttet til begrepene "sannhet" og "løgn".

Kommunikasjon kan ha en propagandafunksjon selv om informasjonen er sann. Hele poenget er hvilke deler av virkeligheten som blir presentert? Hvilken

informasjon utelates? Det er bl.a. dette Kempf henviser til når han snakker om brokkene av informasjon som blir valgt ut og kastet om hverandre, for så å falle på plass i mottakerens bevissthet, denne gangen i et forståelig hele. Hvilken informasjon fjernes fra mottakernes horisont? I Taylors "Propaganda and Persuasion in the Gulf War" siteres en amerikansk journalist som arbeidet i konfliktområdet. Hun viser til koali-sjonens "pool-system" for journalister, som gikk ut på at bare utvalgte journalister ble tatt med til f.eks. fronten og ble holdt under oppsyn av koalisjonens soldater. Hun sier at som reporter i en nyhetspool var man bare i stand til å se krigen "fra en mauers perspektiv".

"And we're all under the naive impression that by piecing together the pool-reports and the briefings we can present a real picture of the war. Yet all the pieces do not make up a whole"⁹.

4. Blanding av fakta og fiksjon er den siste gruppen Hvitfelt nevner. Det har skjedd innenfor krigspropagandaen at en dramatisert hendelse har blitt fremstilt som virkelighet. Jeg anser dette som et virkemiddel for billedmediene, dvs. fjernsyn og film, enn for skriftmediene. Dette virkemidlet vil derfor ikke være aktuelt for min analyse, siden den kvalitative analysen kun tar for seg aviser.

⁹ Susan Achs som sitert i Taylor (1992: 274).

DEL III PROBLEMSTILLINGER OG HYPOTESER

Kapittel 5: Problemstillingene

Problemstillingene i denne oppgaven dreier seg både om forskjeller i mediedekningen av Golf-konflikten i Norge og Tyskland, om forskjeller mellom ulike typer nyhets-medier og om forskjeller i mediedekningen gjennom konfliktperioden (jmf. 1.4). Dessuten ønsker jeg også å vurdere LCA-metodens fruktbarhet i innholdsanalyse. Hva som menes med propagandafunksjon er spesifisert på side 2 i innledningen.

Problemstillingene er som følgende:

1. Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i norske nyhetsmedier enn i tyske?
2. Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i tabloidmediene enn i andre nyhetsmedier?
3. Er det samsvar mellom tidspunkt eller fase i konflikten og hvor fremtredende strukturerer med en propagandafunksjon er?
4. Er det samsvar mellom "parade"-aspektet og strukturen artikkelen representerer?

I følgende fremstilling vil jeg ta for meg de fire problemstillingene i tur og orden. Til hver av problemstillingene hører en argumentasjon og en hypotese som både er teoretisk og empirisk basert.

5.1 Problemstilling nr. 1: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i norske nyhetsmedier enn i tyske?

5.1.1 Teori: Massemedienes rolle i samfunnet

I en studie av innholdet i nyhetsmedier har også refleksjoner rundt massemedienes rolle i samfunnet en plass. Dette kan ta form av en normativ diskusjon av hva massemedienes rolle *bør* være. Mitt utgangspunkt er imidlertid mer deskriptivt.

Jeg ønsker å ta utgangspunkt i oppfatninger om hva massemedienes rolle synes å være.

I dette ligger også spørsmålet om hvordan man kan se massemedier som et uttrykk for det samfunnet massemediene er en del av. Dersom man ønsker å sette seg nærmere inn i en kultur eller bli bedre kjent med et samfunn, er det ofte massemediene man tyr til. Denis McQuail mener massemedia kan gi innblikk i et samfunn og en kultur, og at dette derfor er en måte å bruke innholdsanalyse av massemedier. Massemedier blir derfor ofte brukt som kildemateriale for historikere, sosiologer og sosialantropologer (McQuail 1987).

På den annen side er det mye som kan tyde på at massemedier i mange sammenhenger er en dårlig kilde å bruke, fordi massemedia har en tendens til å overrepresentere spesielle sjikt av samfunnet, nærmere bestemt "topplanet", og gi deres meninger spesielt stor plass. På denne måten er massemedienes innhold langt fra å være noe speilbilde av samfunnet.

Ifølge McQuail produserer, reproduserer og distribuerer massemedia kunnskap. I videste forstand er denne kunnskapen symboler som har meningsfull referanse til det samfunnets medlemmer opplever i det virkelige liv. Denne kunnskapen gjør det mulig for oss å forstå våre egne opplevelser og forme oppfattelser av disse. I tillegg bidrar denne kunnskapen til vårt "lager" av kunnskap fra fortiden og at det finnes en kontinuitet i vår forståelse av det vi opplever i samtiden. Det finnes andre kunnskapsinstitusjoner som har lignende funksjoner, men McQuail mener massemedia skiller seg fra mange andre kunnskapsinstitusjoner (kunst, religion, vitenskap og ut-dannelse) på flere måter:

Massemediene fungerer som formidler av alle typer kunnskap, og fungerer derfor på vegne av andre institusjoner. Dessuten eksisterer massemedia i den offentlige sfære, noe som i prinsippet innebærer tilgjengelighet for alle medlemmer i et samfunn på en åpen, frivillig og uspesifisert måte. Denne formidlingen er i tillegg forbundet med lave kostnader. I prinsippet er forholdet mellom media og mottaker balansert og likeverdig. Massemediene når også ut til langt flere mennesker enn andre institusjoner og over lengre tid. På denne måten tar massemediene over innflytelsen fra skole, foreldre og religion. På den annen side ville det være en overdrivelse å hevde at *alle* har like stor tilgjengelighet til massemediene. Og selv om alle hadde hatt like stor tilgjengelighet ville det fremdeles være store forskjeller i bruken av massemediene.

McQuail mener at våre "symbolske omgivelser" dvs. informasjon, ideer og oppfatninger blir kjent for oss gjennom massemedia, og det er også media som skaper forbindelsen mellom de symbolske omgivelsene og det vi opplever i virkeligheten.

En av forutsetningene for at et organisert samfunn kan eksistere er en grad av felles virkelighetsoppfatning. McQuail hevder at massemediene bidrar til denne felles oppfatningen i større grad enn andre institusjoner, til tross for at dette skjer gradvis og ofte umerkelig. Effekten skyldes at formidlingen skjer daglig og kontinuerlig.

Eli Glomnes beskriver *den medierte virkelighet* i sin bok "Noen sier noe!". Temaet i hennes bok er tekster i vid forstand og inkluderer selvsagt også medietekster. Glomnes beskriver tekster som "objektiverte uttrykk", som selvstendige deler av den verden vi erfarer. Erfaringer vi gjør tolker vi i lys av de tekstene som ordner verden for oss. Bøker, filmer, aviser og brev er objektiverte inntrykk, og bidrar med forståelsesmønstre vi kan ordne erfaringene våre i.

Svært mye av vår virkelighetsopplevelse knytter seg til de erfaringene vi gjør med mediert virkelighet, spesielt den mediering som foregår via det vi til vanlig kaller massemedier i betydninga aviser, ukeblader, radio og fjernsyn. Vi forholder oss til verden som en formidla verden" (Eli Glomnes 1991: 30-31).

Massemediene kan betraktes som formidlere, som et mellomledd mellom objektiv sosial virkelighet og personlige erfaringer. Det skjer på flere måter: Massemediene er bindeleddet mellom oss selv og det som ligger utenfor vår erfaringsrekkevidde. Elisabeth Noelle-Neumann legger også vekt på massemedier som en del av det systemet som en person bruker til å innhente informasjon om omgivelsene. Hun hevder at vi er totalt avhengig av media for informasjon om alle spørsmål som ligger utenfor den umiddelbare personlige sfære (Noelle-Neumann 1974: 50).

I tillegg kan mediene både ha en formidlerrolle mellom enkeltpersoner og andre typer institusjoner i samfunnet, staten, rettssystemet, næringslivet o.l., og en formidlerrolle mellom disse institusjonene. Massemedia kan også fungere som en kanal der andre kan kontakte oss, og vi kontakter dem.

Massemedia danner ofte det informasjonsgrunnlaget som gjør at vi danner en mening om andre grupper, organisasjoner og begivenheter. McQuail hevder at vi

som individer har begrenset mulighet til å skaffe oss informasjon, selv i de omgivelsene vi lever i. Vår kontakt med styrende organer og politiske ledere er derfor nesten utelukkende basert på kunnskap vi får gjennom massemediene. Det er som regel gjennom mediene man danner seg et bilde av hva som diskuteres i politikken. Den offentlige debatten får sitt uttrykk i massemediene, som i mange tilfeller domineres av stoff fra den politiske verden. På samme måte er vår oppfatning av grupper vi ikke selv tilhører eller ikke er i stand til å direkte kontakt med, delvis formet av massemedia.

Troen på massemedia som bindeledd mellom enkeltmennesket og samfunnet forøvrig er særlig fremtredende hos dem som er påvirket av teoriene om "massesamfunnet". Det er hos disse vi finner de teoriene der medienes makt over opinionen er størst og der mellommenneskelige forbindelser betyr minst. Påstanden om at enkeltindivider er totalt avhengig av massemedia for innhenting av informasjon kan trolig diskuteres, men at massemedia i denne sammenhengen spiller en stor rolle er det liten tvil om. Spesielt er dette tilfellet på felter der man har få eller ingen muligheter til egen erfaring.

5.1.2 Empiri

a) Erfaringene fra Den annen verdenskrig

Tyskland og Norge har som jeg tidligere påpekte svært forskjellige erfaringer hva krig angår. Forholdet mellom Norge og Tyskland under Den annen verdenskrig var den okkupertes forhold til en okkupant. Mens Norge som nasjon opplevde en freds- og seiersrus uten sidestykke våren 1945, var situasjonen en ganske annen i Tyskland.

Nasjonen led et knusende og ydmykende nederlag. Fra å være et folk som av lederne var utpekt som overlegent, ble tyskerne borgere av fiendens okkupasjonssoner. Tyskerne skulle "avnazifiseres" og resosialiseres på en måte som gjorde at de aldri mer ville utgjøre en trussel.

I okkupasjonssonene ble samfunnet omstrukturert totalt. For å ta pressen som eksempel: Fra å være uten presse den aller første tiden, ble det etterhvert gitt lisenser til enkeltpersoner som ønsket å gi ut aviser. Hele den tyske presse ble kompromittert i årene 1933-45, og det pressesystemet som vokste frem etter krigen var derfor helt nytt (Humphreys 1990). Utviklingen i forholdet mellom okkupasjonsmaktene førte imidlertid snart til en remilitarisering, men dette

skjedde innenfor kontrollerte rammer. Å tillate en tysk ukontrollert gjenopprustning var utelukket.

Vergangenheitsbewältigung har som nevnt vært et sentralt tema i tysk samfunns-debatt i hele etterkrigstiden. I sin artikkel "National Identities and Mentalities of War in three EC Countries" sammenlikner Ulf Hedetoft Storbritannia, Tyskland og Danmark. Hans tese er at krigshistorie, symboler og mentaliteten knyttet til krig utgjør sentrale elementer i hvordan nasjonale identiteter fremstår. Han hevder at mentaliteten knyttet til krig er svært forskjellige i de tre landene. I Storbritannia kjennetegnes den av stolt heroisme, i Tyskland av traumatiske og negative opplevelser og i Danmark av "moralske nederlag". Videre hevder Hedetoft at disse mentalitetene har sine røtter i resultatet av den andre verdenskrig og at dette sammenfaller med den politiske kulturen i de tre landene knyttet til nasjonalisme og internasjonalisme.

Forholdet mellom Storbritannia og Tyskland beskrives av Hedetoft på følgende måte:

"If the UK is (or rather sees itself as) a non-military nation constantly pushed into military showdowns and taking pride in the heroism and success achieved, Germany can historically be described as a military nation that for most of the post-war period has been precluded from the pride of heroism and has thus been cut off from using and referring to the ultimate touchstone of national identity (Hedetoft 1993: 287).

For å illustrere hvordan han mener den andre verdenskrig har påvirket tyskernes oppfattelse av sin egen nasjon refererer Hedetoft en 41 år gammel tysk kvinnes uttalelser i 1991:

"Jeg oppfatter den nasjonalsosialistiske periode og den andre verdenskrig som en katastrofe, og som tysker skammer jeg meg over at Tyskland sto bak en slik forbrytelse. Jeg finner det spesielt deprimerende at Tyskland måtte ble frigjort av andre og ikke var i stand til av egen kraft å styrte regimet. Dette kjennetegner mitt syn på Tyskland og Europa".

Tyskernes syn på seg selv og omverdenen kan også knyttes til de politiske strømningene på 60-tallet. De første etterkrigsbarna nådde på denne tiden voksen alder. Disse ble som jevnaldrende i mange andre land engasjert i studentopprøret i denne perioden. Samtidig skjedde en radikaliserings av de politiske miljøene. Mange vil hevde at det mest karakteristiske ved studentopprøret var at de unge satte spørsmålsteget ved de eldre generasjoners livsførsel og handlemåter. I Tyskland fikk dette en spesiell dimensjon, siden foreldregenerasjonen her ble betraktet som medskyldige og ansvarlige for det som hadde skjedd i 30 og 40-årene. Imidlertid er det grunn til å nevne at høyreorienterte og ekstremt nasjonalistiske grupperinger også har dukket opp i Tyskland, særlig i Vest, men etter gjenforeningen også i det gamle Øst-Tyskland.

Et annet viktig trekk var fremveksten av fredsbevegelsen. Pasifisme og antimilitarisme fikk en spesiell betydning i Tyskland. I den store europeiske verdiundersøkelsen (1981-82) er et av temaene hvorvidt man er villig til å kjempe for eget land i krig. Tabellen er hentet fra Ola Listhaugs artikkel "War and Defence Attitudes. A first look at Survey Data from 14 Countries" (Listhaug 1986).

Tabell nr. 1: Tabellen viser resultatet fra spørsmålet om vilje til å kjempe for eget land i krig. Resultatene i prosenttall.

	Br.	N-Ir.	Irland	Fr.	Bel.	BRD	NL.	SP.	Italia	DK	S	No.	US	Ung.
JA	62	46	49	42	25	35	44	53	28	59	78	82	71	71
NEI	27	33	31	46	49	41	35	27	57	22	11	10	20	10
VI	11	22	20	12	27	24	21	20	15	19	11	8	9	19

Erfaringene med militært nederlag i siste krig kan forklare at italienere og tyskere i liten grad er villige til å kjempe for sine respektive land, men den geopolitiske situasjonen kan spille en viktig rolle f.eks. for Tyskland og Belgia.

Nordmenn utpreger seg derimot som de mest "forsvarsvillige". I Norge er tendensen til aktivt å undertrykke de "nasjonale følelsene" lite til stede. Den annen verdenskrig betydde en styrket nasjonal bevissthet og stolhet, og nasjonalfølelsen knyttes nok for mange til nettopp Den annen verdenskrig. I Tyskland forårsaket den samme krigen nasjonal selvransakelse og undertrykking av nasjonens

symboler. Pasifisme og antimilitarisme av den grunn trolig ikke hatt like stor oppslutning som i Tyskland.

b) Utenrikspolitisk orientering og nyorientering

Foruten å ha påvirket tyskernes oppfatning av seg selv, fikk selvsagt den andre verdenskrig andre og mer dramatiske konsekvenser. Den viktigste og mest grunnleggende konsekvensen, dersom man ser bort fra Hitlers fall, var delingen av nasjonen.

De to tyske statene havnet på hver sin side av "jernteppet". Selv om statene etterhvert ble selvstendige, hadde de likevel begrenset mulighet til å føre en selvstendig utenrikspolitikk. Forbundsrepublikken Tyskland vokste frem til å bli en økonomisk stormakt, og inntok rollen som en "økonomisk kjempe, men en politisk og militær dverg".

Forbundsrepublikken Tyskland har ofte blitt betegnet som "sivilmakt", dvs. en stat der militære midler blir nedprioritert som virkemiddel i utenrikspolitikken. Hans W. Maull uttaler i et intervju i tidsskriftet "Blätter für deutsche und internationale Politik" at årsaken til orienteringen mot sivilmaktbegrepet ligger i erfaringene fra Den annen verdenskrig. På den ene siden innså de tyske lederne at forbundsrepublikken ikke hadde noe alternativ. Ansvar for egen sikkerhet måtte bli overført til andre. Dessuten erkjente de tyske lederne at man ikke bare *måtte* akseptere ordningen, men også både *kunne og ville*. Innenrikspolitisk demokratisering, vestorientering og å gi avkall på utenrikspolitisk suverenitet ble knyttet sammen. Den andre viktige erfaringen var at man ved å gi avkall på en nasjonalstatlig løsning av sikkerhetsproblemet nøt godt av en rekke svært gunstige sideeffekter, både av sikkerhets- og utenrikspolitisk karakter¹⁰.

Adrian Hyde-Price peker på de nære strategiske bånd som har eksistert mellom Bonn, Paris og Washington. Fra 60-årene har denne vestorienteringen også vært fulgt av søken etter en europeisk fredsordning (Adrian Hyde-Price 1992). De senere års omveltninger har endret denne situasjonen totalt. Tyskland er ikke lenger en delt nasjon i frontlinjen i et bipolært Europa, men en gjenforent nasjon i et system uten den gamle blokkpolitikken. Hyde-Price påpeker hvilke konsekvenser dette har hatt for Tysklands posisjon i internasjonal politikk:

¹⁰ "Blätter-Gespräch" i "Blätter für deutsche und internationale Politik" nr. 8 1993.

For det første har det bedret Tysklands sikkerhet i forhold til omverdenen. For det andre har det økt Tysklands politiske tyngde både i Europa og i det internasjonale system forøvrig (Hyde-Price 1992: 153-154).

Med økt betydning i det internasjonale systemet følger også økt ansvar. Den nye posisjonen vil kunne medføre bruk av politiske, økonomiske og militære ressurser sammen med andre stater f.eks. i forbindelse med fredsbevarende aksjoner. Dette skal forenes med de tyske utenrikspolitiske tradisjonene som er blitt formet i årene etter den andre verdenskrig. Spørsmålet er om det er en rolle som den tyske opinionen og lederne er innstilt på å spille. Nils Morten Udgaard i Aftenposten kommenterte spørsmålet slik:

"Tyske politiske ledere skuer innover og er ikke mentalt innstilt på spille noen annen stormaktsrolle enn den økonomiske; deres tropper har hittil holdt seg innenfor NATO området og Bonn er uten britenes og fransk-mennenes faste sete i FNs sikkerhetsråd. Det er med på å skape en annen tenkning"¹¹.

Et annet viktig moment er trolig at tysk utenrikspolitikk i etterkrigstiden har konsentrert seg om områdene i øst, Sovjetunionen og resten av Øst-Europa, og ikke f.eks. Midt-Østen. Fokuset for vest-tysk sikkerhetspolitikk har siden Willy Brandts regjeringstid vært å stabilisere forholdet til statene i øst, samtidig som Tyskland har vært trygt forankret i vestlig samarbeid gjennom det europeiske integrasjons-prosjektet og NATO (Takle 1992).

Den tyske forfatningen legger også sterke føringer i landets militære engasjement. Flere artikler i Tysklands grunnlov (Grundgesetz) regulerer hva tyske tropper kan brukes til. Det tyske forsvaret kan f.eks. innordnes i et system av gjensidig kollektivsikkerhet for å sørge for fred (artikkel 24) og dersom stridskrefter ikke skal brukes til forsvarsoppgaver, kan de bare settes inn dersom det er helt klart at det ikke strider mot grunnloven (artikkel 87a del 2). Både Forbundsagen og Forbundsrådet må godkjenne tysk deltakelse i militæraksjoner (artikkel 115a).

Marianne Takle skriver at det tyske forsvar er ensidig innstilt på forsvar og at deltakelse i militære aksjoner krever bred enighet blant tyske politikere. Det

¹¹ Aftenposten, 11.januar 1991.

problematiske med Golf-krigen var at selv om den var en aksjon som var godkjent av FNs sikkerhetsråd ble den utført på nasjonalt plan, under amerikansk ledelse. Etter Golf-krigen vokste det derfor frem en debatt om Tysklands nye rolle. Skulle forbudet mot tysk deltakelse utenfor NATO-området også gjelde fredsbevarende aksjoner? (Takle 1992). 12. juli 1994 slo imidlertid den tyske forfatningsdomstolen i Karlsruhe fast at tysk deltakelse i FN-operasjoner ikke er grunnlovsstridig, så lenge deltakelsen er godkjent av den tyske nasjonalforsamlingen i hvert enkelt tilfelle (Keesing's Record of World Events 1994).

I forbindelse med Golf-krigen ønsket amerikanerne at Tyskland skulle bidra til koali-sjonen i tråd med statens posisjon og styrke, men de tyske myndighetene var her nølende og tilbakeholdne. Dette avspeiler trolig den sterke innenriksdebatten rundt dette spørsmålet. Det var kun i Tyskland at det største opposisjonspartiet (SPD) gikk imot krigen, og forlangte i slutten av januar øyeblikkelig våpenhvile for å finne en politisk løsning¹². I følge William E. Paterson (1992: 151) førte dette til et spent for-hold mellom Bonn og Washington. Det er grunn til å tro at tyskerne i denne sammen-hengen fryktet å bli trukket direkte inn i krigen. Som tidligere nevnt i oppgaven endte tyskerne opp med å bidra hovedsakelig finansielt og materielt. Ingen tyske sol-dater deltok direkte i krigføringen.

Norge har i etterkrigstiden hatt en svært nær tilknytning til USA og NATO. Gjennom medlemskap i alliansen har Norge påtatt seg forpliktelser om kollektivt forsvar. Imidlertid har det vært bred politisk konsensus om at norske styrker ikke skal delta militært utenfor NATOs område. På den annen side har norske regjeringer støttet opp om FNs arbeid, bl.a. ved å delta i fredsbevarende aksjoner i FN-regi. Norge er rettslig forpliktet gjennom FN-pakten til å støtte opp om organisasjonen.

Det var aldri aktuelt å sende norske styrker direkte til krigssonen, men den norske støtten beløp seg likevel til en verdi av en milliard kroner i februar 1991¹³. Av disse sto forsvaret for ca. 437 millioner. Støtten besto bl.a. av kystvaktskipet Andenes, som fungerte som støtteskip for den danske fregatten Olfert Fischer¹⁴.

¹² Aftenposten, 1. februar 1991.

¹³ NTB-melding av 14. februar 1991.

¹⁴ Støtten besto også av et sanitetskompani med feltsykehus, vernemateriell mot biologiske og kjemiske våpen, telt, ulltepper, gassdetektorer, intendanturmateriell, flytransport og ammunisjon, herunder utlån av sidewinder-raketter til Tyrkia.

Deres oppgave var å håndheve boikotten av Irak. Imidlertid ble det i Dagens Næringsliv 23. april hevdet, med offiserer på skipet som kilde, at KV Andenes utførte oppdrag under Golf-krigen som gikk lenger enn det Regjeringen hadde bestemt og det Regjeringen hadde infor-mert Stortinget om, f.eks. eskorteoppdrag og forsvar av hangarskip. På spørsmål om dette fra representanten Helen Bøsterud i Stortingets spørretime, ble påstandene avvist som uriktige¹⁵. Senere økte støtten med ytterligere 600 millioner kroner¹⁶.

I et intervju med Aftenposten 6. januar 1991 uttalte daværende statssekretær i utenriksdepartementet, Helga Hernes, at det ikke ligger noe i den norske tradisjon og politikk som skulle tilsi deltakelse av norske kampstyrker dersom en eventuell krig skulle bryte ut.

Det var i utgangspunktet liten uenighet om Golf-krigen blant norske politikere, noe man også kan lese ut av debattene i Stortinget, og FNs resolusjoner mot Irak fikk støtte av Norge i FN. Regjeringen valgte å holde en linje som støttet opp om den amerikansk ledede aksjonen i FN-regi. Hernes legger spesiell vekt på at dette var en FN-aksjon. På Stortinget var det en bred enighet om bakgrunnen for den fler-nasjonale aksjonen, men etter stortingsreferatene å dømme fantes det forskjellige opp-fatninger om hvor mye Norge skulle engasjere seg.

Hovedlinjen gikk mellom SV og de andre partiene, der mellompartiene støttet regjeringen, mens Høyre og Fremskrittpartiet ønsket en enda større norsk engasjement. I Aftenposten fra 6. januar blir også utenrikspolitisk talsmann for Sosialistisk Venstreparti, Paul Chaffey intervjuet. Han uttaler at FN gav USA blankofullmakt til å gå til krig, gjennom å sette en for knapp frist for Iraks tilbaketrekning. Chaffey sier i dette intervjuet at den norske regjeringen må gå imot den korte tidsfristen (15.januar), og si ifra at den ikke aksepterer at amerikanske styrker går til angrep. I dette inter-vjuet går det frem at SV kunne støtte en militæraksjon dersom den var ledet av FN, men at partiet ønsket å begrense det amerikanske nærværet i konflikten. På dette tidspunktet ønsket også SV å kalle hjem KV Andenes. Denne skillelinjen åpenbarte seg hver gang Golf-krigen på en eller annen måte kom opp i Stortinget, men uenig-heten gikk som sagt ikke på om aksjonen mot Irak var berettiget, men nesten ute-lukkende på

¹⁵ Stortingets forhandlinger 1990-91, s 3259.

¹⁶ NTB-melding 17. februar.

bredde og dybde i det norske engasjementet¹⁷. I følge Johnsen og Mathiesen (1991) var det lite uenighet i den norske makteliten om krigen.

c) Opinionen

Flere observatører kommenterte under Golf-krigen de pasifistiske strømningene i den tyske befolkningen¹⁸ der fredsbevegelsen tradisjonelt står meget sterk. I artikkelen "Det tyske problem i 1990erne" av Ole Wæver er et av temaene tyskerne og Golf-krigen. Her skriver han:

"Det var Tyskland, der lagde gader til de største demonstrationer; det var i Tyskland, fredsbevegelsene var raskest til å genopstå." (Wæver 1991: 408)

Både Wæver og Marianne Takle beskriver de store demonstrasjonene som fant sted i de aller fleste store byer i løpet av krigen:

"Men krigen var ... omstridt i Tyskland. Under Mottoet "Kein Krieg am Golf-Kein Blut für Öl" (Ingen krig i Golfen – intet blod for olje) demonstrerte en kvart million mennesker i forskjellige byer i Forbunds-republikken den 12. januar. Demonstrasjonene ble intensivert etter krigs-utbruddet. De fant sted over hele Tyskland så lenge krigshandlingene på-gikk" (Takle 1992: 40).

Peter H. Merkl skriver i sitt bidrag til boken "Developments in German Politics" at tyskerne som en følge av krigsutbruddet i Golfen reagerte med "plutselige anfall av pasifisme, massive demonstrasjoner av mennesker så unge som midt i ten-årene, blokkering av veier og innganger til amerikanske baser og konsulater". I følge Merkl var de tidligere østtyskerne mindre aktive, men ifølge meningsmålinger var disse også i stor grad enige i at Tyskland skulle holde seg utenfor krigen. Luftangrepet på Irak førte til en sterkere debatt og ledet samtidig til store demonstrasjoner (Merkl 1992).

¹⁷ Stortingets forhandlinger 1990-1991.

¹⁸ Se f.eks. Nils Morten Udgaard i Aftenposten 1. februar 1991.

Wæver kommenterer at demonstrasjonene som fant sted i Tyskland besto av demonstrerende masser av en spesiell type mennesker: Unge, middelaldrende og relativt velutdannede. Han viser til den tyske historikeren Dan Diner som i en artikkel i tidsskriftet "Kursbuch" skrev at den gjentatte motstanden mot krig faktisk har en identitetsskapende funksjon i deler av den tyske befolkningen (Wæver 1991, Diner 1991).

Opinionsmålinger fra Tyskland om Golf-krigen viser stort sett tilbakeholdenhet og skepsis frem til angrepet på Irak i januar. Nesten uten unntak stiger oppslutningen betraktelig etter de første flyangrepene. Det er imidlertid vanskelig å foreta en detaljert sammenlikning av tallene fra meningsmålingene over tid, fordi spørsmålene som er brukt i meningsmålingene ofte har forskjellig ordlyd¹⁹.

Resultater fra norske meningsmålinger tyder på at nordmenn ikke skilte seg nevne-verdig fra tyskerne, hva innstilling til krigen angår²⁰. Som i Tyskland støttet utvalgene i undersøkelsene fullt opp om krigen først etter at den var i gang. Gjennom media kunne man registrere få demonstrasjoner mot Golf-krigen.

Utbruddet av Golf-krigen falt imidlertid sammen med en annen viktig hendelse: Kong Olavs død. Dette fikk trolig konsekvenser for valg av stoff i forbindelse med Golf-krigen. Østerud (1991) har skrevet om hvordan utbruddet av Golf-krigen, som var kort forut for Kongens død, påvirket fjernsynets dekning av dødsfallet, bl.a. ved at begivenhetene i 1990 beredte grunnen for en følelse av et epokeskifte: den kalde krigen var definitivt slutt. Kongens død markerte også et epokeskifte, og

¹⁹ Meningsmålinger fra Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung, Köln (ZA). Følgende datasett er brukt:

ZA Nr. 1920 Wahlstudie 1990.

ZA Nr. 2102 Politbarometer West 1991.

ZA Nr. 2114 Politbarometer Ost 1991 (Kumulierter Fassung).

ZA Nr. 2300 Länder - Blitz - Umfrage Landtagswahlen 1991.

Datasettene er skaffet til veie gjennom Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste.

²⁰ De data (fra Norge) som er benyttet i denne publikasjonen er hentet fra NSDs Meningsmålingsarkiv. Data er levert av Opinion A/S og er tilrettelagt og stilt til disposisjon av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Hverken NSD eller Opinion A/S er ansvarlig for analysen av data eller for de tolkninger som er gjort her.

på dette grunnlaget stiller Østerud spørsmålet om krigsutbruddet skapte et spesielt "sosial-psykologisk klima" som fungerte som en ressonansgrunn for nordmenns reaksjon på kongens død. Imidlertid kan man også hevde at påvirkningen gikk den andre veien, men da på bekostning av oppmerksomhetsmengden som ble viet Golf-krigen. Når massemediene i tillegg til å rapportere om Kongens dødsfall skulle rapportere om en større konflikt med såkalte elitenasjoner, ville man måtte "sile" stoffet tilsvarende.

På grunnlag av disse argumentene, som både er teoretisk og empirisk belagte, vil jeg fremsette følgende hypotese (Hypotese I) om forholdet mellom norsk og tysk medias dekning av Golf-krigen:

Innholdet i de tyske mediene er mindre preget av propaganda enn de norske, dvs. at strukturer med en propagandafunksjon vil være mindre tydelige i tyske enn i norske medier

5.2 Problemstilling nr. 2: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i tabloidmediene enn i andre nyhetsmedier ?

5.2.1 Teori: Løssalgsaviser og propaganda

Å sammenlikne VG og Bild-Zeitung er som nevnt trolig lite heldig. De to avisene kan vanskelig likestilles og burde behandles separat. Metodiske faktorer vanskelig-gjør imidlertid dette. De to avisene har visse likhetstrekk hva form og markedsretting angår. De er begge sitt lands største avis, målt i opplagstall, de er begge aviser som satser på underholdning av sine lesere, de er begge mer eller mindre politisk konservative.

Det viktigste er imidlertid at de begge er løssalgsaviser i tabloidformat. Dette har konsekvenser for form og innhold i forhold til de øvrige avisene i utvalget. Avisene lages for å selges der og da, i motsetning til abonnementsaviser. Forsiden på disse avisene er blikkfanget som skal fange en potensiell lesers oppmerksomhet. Avisen preges dermed av store overskrifter, med store og gjerne oppsiktsvekkende bilder. Brødtekstene er ofte av begrenset omfang sammenliknet med overskrift og bilder. Avisene skal selge mest mulig, og dette har konsekvenser for innholdet. Avisene satser sjelden på dyptgående analyser og

problematiserende stoff, men forenkler gjerne stoffet, for å gjøre det forståelig og lett konsumerbart for så mange som mulig. Et typisk trekk er personifiseringer og såkalte "human interest"-historier.

Mange karakteriserer innholdet i slike aviser som spekulativt og sensasjonspreget. Antropologen Arne Martin Klausen (1986) spør i sin bok "Med Dagbladet til Tabloid. En studie i Dilemmaet 'Børs og Katedral'" om det finnes en egen tabloid-ideologi? Tabloidpressens "sjefsideolog", briten Hugh Cudlipp, har formulert det Klausen kaller "tabloid-programmet". Hele poenget er å fri til leserne, finne en menneskelig vinkling i alle temaer, trykke korte reportasjer, være nøye med valg av overskrifter og bilder, og gi avisleseren det han vil ha: Lettfordøyelig informasjon, underholdning og "human interest".

Det er imidlertid dristig å trekke bastante slutninger mellom form og innhold. Som også Klausen påpeker finnes det nok av eksempler på aviser i tabloidformat som slettes ikke er tabloide i formen, f.eks. Vårt Land og Nationen. Form kan ha en viss betydning, bl.a. ved at artiklene blir mindre av omfang når sidene krymper. Dette kan også ha konsekvenser for innholdet. Imidlertid er det andre forhold som har en større betydning, først og fremst graden av markedsretting. Vårt Land og Nationen er da også abonnementsaviser. Når forsiden av avisen skal fungere som en salgsplakat, er det klart at dette har konsekvenser for hvordan den ser ut. Aviser som VG og Bild lever av å ha en bred appell, å gi leserne det man antar de vil ha.

Det kan også hevdes at mange av de trekkene som ovenfor er karakterisert som "tabloide" simpelthen er karakteristisk for dagens medier. Gudmund Hernes (1977) har i artikkelen "Det medievridd samfunn" skissert opp enkelte punkter som er typisk for dagens medier, og spesielt fjernsyn:

1. Tilspissing: Sendetiden (eller spalteplassen) er begrenset. Derfor må alle syns-punkter presenteres eller gjengis i korthet, samt at mer omfattende rapporter gjengis i hovedpunkter. Innholdet i budskapet gjøres skarpere og detaljene byttes ut til fordel for spissformuleringene.

2. Forenkling: Budskapet gjøres mindre komplekst, mens mangfoldet begrenses. Man gjør mindre bruk av nyanseringer, og det som opprinnelig er innviklet fremstilles som enkelt og konsist.

3. Polarisering: Kontraster i synsmåter holdes frem, ofte ved å la de bli presentert av meningsmotstandere etter duellprinsippet.

4. Intensivering: Konflikter og kraftige utbrudd er mer interessant enn dagligdagse rutiner og regelmessigheter.

5. Konkretisering: Det som er lett å konkretisere er det som får mest oppmerksomhet. Derfor trekkes det spesielle frem i stedet for det generelle.

Selv om man nok kan være si seg enig i at disse punktene er typisk for moderne medier, er min påstand at disse egenskapene er ekstra fremtredende i løssalgspressen. Jeg vil også argumentere for at en krig er en situasjon som fyller kriteriene for hva er "godt stoff" for alle nyhetsmedier, men kanskje særlig for løssalgsmidlene. Kriger er ensbetydende med dramatikk. Det visuelle i krigshandlinger gir mulighet for dra-matisk bildemateriale. Det er heller ikke vanskelig å finne en enkeltskjebne i en krig som egner seg som en "human interest" sak.

Væpnede konflikter har som regel har en svært komplisert bakgrunn. Likevel vil det alltid være mulig å redusere konflikten ned til et nivå som gjør den lettere forståelig, f.eks. en konflikt mellom to religioner, eller enda lenger, til en tvekamp mellom to statsledere. Dette er en forenkling som tilslører viktige sider ved konflikten.

De som ønsker å spre propaganda, uansett hvilke side, vil benytte seg av noen av de samme teknikker som løssalgspressen benytter seg av for å selge aviser.

Hvordan det gir sitt uttrykk kan variere med hva formålet for propagandaen er. Dersom formålet for propagandaen er å gjøre en krig mer akseptabel for den hjemlige opinionen eller for allierte, vil propagandaen forsøke å gjøre krigen mer akseptabel og mer ufarlig enn den nødvendigvis er, f.eks. ved bevisst valg av billedmateriale som frigjøres, eller ved språklige virkemidler. Propagandaen vil også kunne gå ut på å frigjøre dramatiske beretninger om fiendens krigshandlinger. Et vanlig virkemiddel er å gi egne soldater et ansikt, slik at de skiller seg fra fiendens grå masser, f.eks. ved å tillate et intervju med en enkelt soldat.

Hvitfelt (1988) skriver at selv om mye propaganda stammer fra kildene er det også mye som oppstår i redaksjonene. Om ikke journalister har som intensjon å skape propaganda, kan fremstillingene gjøre at de lett blir det. Et eksempel kan f.eks. være grafiske fremstillinger av en krigshendelse. Slike forenklede fremstillinger er lett å forstå for leseren, men bidrar ikke nødvendigvis til bedre forståelse av hendelsen eller konflikten. Det er fristende å gripe tak i enkeltpersoner og enkelthendelser, fordi de er lette å presentere, men dette bidrar heller ikke til en bedre forståelse av konflikten. I tillegg kommer tidsfaktoren inn. Som tidligere nevnt preges internasjonal nyhets-formidling av økt hastighet, og for nyhetsmedier som lever av alltid å være først ute med siste nytt, f.eks.

løssalgsaviser, kan trolig dette ha den konsekvensen at det blir enda mindre tid til grundigere analyser.

Det er selvsagt mulig å hevde at siden mediene i en krigssituasjon vil bruke de samme kildene, vil det ikke være større forskjeller. Jeg tror imidlertid det vil være en forskjell, fordi forskjellige medietyper har forskjellig måte å presentere nyhetsstoffet på.

5.2.2 Empiri: Tidligere analyser

Det har også tidligere blitt gjort en undersøkelse der en rekke tyskspråklige aviser er blitt analysert (Kempf 1994c)²¹. I denne undersøkelsen er gjort bruk av den samme metoden (LCA) som jeg gjør bruk av i denne oppgaven, dvs. identifikasjon av latente strukturer med en propagandafunksjon. Man har her tatt for seg mediedekningen av en spesiell episode under Golf-krigen.

Den første fasen av krigen, luftangrepet, startet 17. januar (norsk tid). 19. januar ble det fra irakisk hold kunngjort at irakiske tropper hadde tatt til fange sju piloter fra den flernasjonale styrken. Disse ble vist frem på irakisk fjernsyn hvorpå bildene ble distribuert til medier over hele verden. Episoden fikk stor oppmerksomhet, og reaksjonene på fremvisningen av pilotene var meget sterke.

På grunnlag av et teoretisk rammeverk av Herman og Chomsky har Kempf analysert ni tyske avisers dekning av episoden ved hjelp av LCA-metoden. Herman og Chomsky fokuserer på "verdige og uverdige ofre" i medietekster. I en utregning har man funnet frem til to latente strukturer, en som ikke er preget av propaganda (1), og en som er preget av propaganda (2). Resultatene er som følger²²:

²¹ Basert på Kempf og Reimann (1994) og Kempf (1994b).

²² Forkortelsene står for følgende aviser: taz = Tageszeitung, FR = Frankfurter Rundschau, SZ = Süddeutsche Zeitung, FAZ = Frankfurter Allgemeine Zeitung, Welt = Die Welt, Bild = Bild-Zeitung, SK = Süd Kurier, StZ = Stuttgarter Zeitung, NZZ = Neue Züricher Zeitung

Tabell nr. 2: Tabellen viser resultatet av en LCA-undersøkelse av propaganda i tyske aviser. (variabel: avis)

Aviser	taz	FR	SZ	FAZ	Welt	BILD	SK	StZ	NZZ
1	0,6783	0,7476	0,5815	0,8589	0,2566	0,0000	0,7276	0,7883	0,8195
2	0,3217	0,2524	0,4185	0,1411	0,7434	1,0000	0,2734	0,2117	0,1805
	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

Av disse tallene fremgår det at propaganda preget 100 % av tekstene som er analyserte i avisen Bild, og dette gjør, i følge Kempf, Bild-Zeitung til det fremste redskapet for propaganda av de avisene som ble analysert. En annen avis i Springer-konsernet, die Welt, utmerker seg også i denne retningen, der sannsynligheten for at en tilfeldig valgt tekst er preget av propaganda er 0,74. I motsatt ende er Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) og Neue Züricher Zeitung (NZZ), med sannsynlighet på henholdsvis 0,14 og 0,18 for at en tekst skal være preget av propaganda.

Det er mulig å hevde at forskjellene skyldes en politisk faktor. I tabellen ovenfor ser man at de to avisene som skiller seg ut er Bild-Zeitung og Die Welt. Begge disse avisene tilhører Springer-konsernet, der alle aviser ligger på høyrefløyen i tysk politikk (Humphries 1990). Bild, som har et opplag på fem millioner, men som trolig leses av det dobbelte, er i følge Humphries antisosialistisk og antiliberal på en militant og ekstrem måte. At Bild dermed er ensidig til fordel for den vestlige koalisjonen når det gjelder Golf-krigen er dermed ikke overraskende. Dette kan også forklare at Die Welt, som er en såkalt kvalitetsavis, også i sterk grad er preget av propaganda i Kempfs undersøkelse. På den annen side viser en annen analyse at de to avisene som har høyest korrelasjon, dvs. de avisene som er mest sammenfallende i sin dekning, er den venstreradikale Tageszeitung og den veletablerte konservative Neue Züricher Zeitung. Det kan tyde på at politisk farge ikke har så mye å si i denne sammenhengen (Kempf 1994c).

På grunnlag av disse to argumentene vil jeg fremsette følgende hypotese (Hypotese II) om forholdet mellom medietype og strukturer med en propagandafunksjon:

Tabloidavisene vil være mer preget av propaganda enn de andre medietypene, dvs. at strukturer med en propagandafunksjon vil være mer fremtredende i tabloidavisene enn i de andre mediene i utvalget.

5.3 Problemstilling nr. 3: Er det sammenheng mellom tidspunkt eller fase i konflikten og hvor fremtredende strukturer med en propagandafunksjon er?

5.3.1 Teori: Behovet for å etablere "sannheten".

Da Irak invaderte det lille, men styrtrike nabolandet Kuwait, var reaksjonene fra verdenssamfunnet meget sterke. Hvordan konfliktene ville utvikle seg var selvsagt uklart på dette tidspunktet. Etterhvert som flere og flere sluttet seg til den amerikansk dominerte koalisjonen og Irak ikke viste tegn til å bøye av virket det sannsynlig at det skulle komme til krig. Allerede i august ble det foretatt troppeforflytninger fra USA til Golfregionen, og denne oppbyggingen frem mot et mulig angrep pågikk parallelt med enkelte forsøk på å få i stand en fredelig løsning. Dette må betegnes som en oppbyggingsfase mot en krig.

Heikki Luostarainen (1991) peker på betydningen av *begynnelsen* på konflikten for senderen av propagandabudskapet. I flommen av viktig informasjon er journalister og andre som er engasjert i nyhetsformidling ute av stand til å bedømme alt like kritisk. Dette gir dem som med eller uten hensikt sprer et propagandabudskap gode mulig-heter til å nå frem i mediene. Krigen mellom Irak og den flernasjonale styrken startet ikke før nesten et halvt år etter invasjonen i Kuwait. Likevel tror jeg Luostarainens teori også gjør seg gjeldende i perioden frem til luftangrepet på Irak. Flere nasjoner, med USA i spissen, var helt fra begynnelsen av sterkt engasjert i konflikten mellom Irak og Kuwait.

I en slik oppbyggingsperiode vil det være viktig å skape oppslutning om en eventuell væpnet konflikt. Jeg tror jeg vil finne at intensiteten i propagandaen økte da man nærmet seg fristen for irakisk tilbaketrekning fra Irak.

Johannesson (1992) beskriver det han kaller en "timeglass-effekt", der intensiteten i mediedekningen øker like i forkant av krigsutbruddet. Høydepunktet nås like før og like etter utbruddet. Ifølge Kempfs propagandaperspektiv er det av

stor betydning å fremstille forholdet mellom partene på en slik måte at krig er en naturlig følge av de foregående begivenhetene.

Så snart krigen er brutt ut står man foran en ny, men svært viktig fase. Krigførende parter på begge sider vil ha et stort behov for å etablere "sannheten", dvs. få frem egen versjon av begivenhetene så raskt og troverdig som mulig overfor dem man henvender seg til. Dette kan være til den hjemlige opinionen, til opinionen i allierte stater eller til opinionen i landet eller landene man kjemper mot. Formålet ved denne strategien er å fastlegge referanserammene for hvordan krigen skal diskuteres.

Hvitfelt (1988) legger også vekt på den propagandamessige betydningen den første uttalelsen om en hendelse har.

Ut fra dette er det logisk å tenke seg at hver gang en konflikt gå inn i en ny fase, f.eks. starten på bakkeoffensiven i Golf-krigen, vil de samme behovene for å berede grunnen for dette i opinionen og å presentere sin egen versjon av begivenhetene gjøre seg gjeldende.

Når konflikten nærmer seg avslutningen vil imidlertid behov for å spre propagandabudskap minke. "Sannheten" er etablert, diskusjonene har avtatt og medieoppmerksomheten er i mange tilfeller også dabbet av. Når oppmerksomheten er mindre har denne fasen liten propagandamessig betydning.

5.3.2 Empiri: Tidligere undersøkelser

Det empirisk belagte argumentet for denne hypotesen er også fra Kempfs undersøkelse (Kempf 1994c). I en tabell presenterer han sannsynligheten for strukturene *ikke propaganda* (1) og *propaganda* (2) i avisene for de forskjellige månedene. Her ser man at det er stor forskjell mellom måneden da krigen startet og måneden da våpenhvilen trådte i kraft.

Tabell nr. 3.: Tabellen viser resultatet av en LCA-undersøkelse av propaganda i tyske aviser (variabel: tid).

g	januar	mars
1	0,5716	0,7299
2	0,4284	0,2701
	1,0000	1,0000

Dette viser at mens sannsynligheten for at det ville være propaganda i en tekst i januar var 0,43, var den i mars sunket til 0,27. Dette illustrerer etter min mening betydningen av propaganda i begynnelse av en krig.

Med bakgrunn i argumentene ovenfor vil jeg fremsette følgende hypotese (Hypotese III):

Dersom man ser på avisene i hvert land under ett, vil sannsynligheten for at en tekst inneholder propaganda være høy ved starten av Golfkonflikten, dvs. i august. Sannsynligheten vil også være høy rett før og like etter luftangrepet i januar. I den påfølgende perioden vil sannsynligheten avta, men øke igjen i forkant av bakkekrigen den 24. februar. På slutten av krigen, dvs. ved våpenhvilen 28. februar og senere vil sannsynligheten for at en tilfeldig valgt tekst inneholder propaganda være liten.

5.4 Problemstilling nr. 4: Er det samsvar mellom "parade"-aspektet og strukturen artikkelen representerer?

Problemstillingen som knyttes til den kvalitative analysen tar utgangspunkt i Kempfs teori om hvordan propaganda virker. I følge Kempf virker propaganda ved at "command"- og "parade"-aspektene i medieinnholdet fører til at innholdet får en propagandafunksjon.

Det mest sentrale punktet vil være "parade"-aspekt, fordi dette sier noe om hvilken reaksjon som blir fremprovosert hos leserne av innholdet. Dette er dermed direkte relevant til propaganda. Jeg tar utgangspunkt i det Kempf anser som målsetningene for krigspropaganda, og ser innholdet (spesielt "parade"-aspektet) i de enkelte tekstene i lys av dette. Virkemidlene i artiklene ("command"-aspektet)

sier noe om hvordan budskapet blir presentert, og er med på å bestemme hvordan medieinnholdet skal oppfattes av leserne.

De latente strukturene identifiseres gjennom den kvantitative analysen. I den kvalitative analysen vil jeg gå nærmere inn på artikler som *best* representerer en gitt struktur, enten den kan sies å ha en propagandafunksjon eller ikke. Jeg vil altså se på artikler som er typiske eksempler på den mediedekning strukturen representerer.

Utgangspunktet er at dersom en tekst identifiseres som en som *best* representerer en spesiell struktur, vil også dette komme frem i den kvalitative analysen, og spesielt ved "parade"-aspektet. Hypotesen for den kvalitative analysene vil derfor knytte seg til forholdet mellom funnene i den kvantitative og det som måtte komme frem i den kvalitative analysen. Den kvalitative analysens funksjoner i denne oppgaven har jeg tidligere beskrevet i innledningen (1.4) og jeg vil også komme tilbake til dette i metodekapitlet.

Som jeg også senere vil utdype i metodekapitlet er innholdsanalyse et omdiskutert tema i fagmiljøer. LCA-metoden kan være et bidrag i denne debatten om valg av metode i innholdsanalyse, fordi den kan stå som en "brobygger" mellom den kvantitative og kvalitative metode. I tillegg er LCA-metoden relativt ukjent og det kan være nyttig med en kritisk gjennomgang. En kvalitativ analyse vil kunne bidra til å vurdere fruktbarheten av LCA-metoden i innholdsanalyse. Jeg vil derfor fremsette følgende hypotese (Hypotese IV) om forholdet mellom struktur og "parade"-aspekt i den kvalitative analysen:

Artiklene som best representerer strukturer med en propagandafunksjon, vil ha et "parade"-aspekt som på lignende måte uttrykker et propagandabudskap i henhold til Kempfs definisjon. Eksempelvis forsvar av krigføring, diskreditering av andre løsninger, mistenkeliggjøring av motstandernes motiver, fokus på sivile lidelser som følge av motpartens krigshandlinger osv.

Artiklene som best representerer strukturer uten propagandafunksjon, vil ha "parade"-aspekt med et tilsvarende budskap, f.eks. diskusjon av den militære logikken, fokus på lidelser hos begge parter, forståelse for begge siders lidelser, erkjennelse av at andre løsninger faktisk finnes osv.

DEL IV METODE

Kapittel 6: Innholdsanalyse

6.1 Bruksmåter

Bernard Berelsons bok "Content Analysis in Communication Research" fra 1952 er etter hvert blitt en klassiker blant litteraturen om emnet. Han har listet opp i alt sytten bruksmåter for innholdsanalyse. Ikke alle er like aktuelle for min problemstilling. Derfor vil jeg begrense meg til å ta med bare et utvalg av disse.

En bruksmåte dreier seg om egenskaper ved innholdet. Her kan nevnes forskjeller i medieinnhold i forskjellige land eller hvordan spesifikke hendelser blir dekket i forskjellige lands medier. En problemstilling kan være om ulike lands medier forskjellige versjoner av samme hendelse. Spesielt er dette et interessant tema dersom de forskjellige landene er like mye involvert i hendelsen. Innholdsanalyse kan med slike problemstillinger avsløre forskjeller i oppmerksomhet blant publikum, dvs. brukerne av mediene i de forskjellige landene. Studiet av propagandateknikker er ifølge Berelson et viktig bruksområde (Berelson 1952).

Innholdsanalyse kan også brukes til koding av åpne spørsmål i pre-testingsfasen av en surveyundersøkelse. Spørsmålene vil så senere bli omgjort til lukkede spørsmål. Innholdsanalyse kan også brukes til å beskrive og analysere hvilke områder individer, grupper, institusjoner og samfunn er opptatt av, kartlegging og analyse av samhandlingsmønstre samt studier av politiske prosesser og saksgang (Fosland 1993: 10).

6.2 Hva er innholdsanalyse ?

Innholdsanalyse er et samlebegrep for flere analysemetoder, der hovedskillet går mellom kvantitative og kvalitative metoder. Felles for dem alle er at de tar utgangspunkt i kommunikasjonsinnhold, det være seg f.eks. offentlige dokumenter, filmer, taler, bøker eller aviser.

Innholdsanalyse kan defineres på en rekke måter. Ole Holsti har i sin bok "Content Analysis for the Social Sciences and the Humanities" (1969) samlet flere definisjoner av begrepet. Disse varierer fra de helt generelle: "Content analysis is the statistical semantics of political discourse" (Kaplan)²³ – til de mer spesielle : "Content analysis is the phase of information processing in which communication content is transformed through objective and systematic application of categorization rules, into data that can be summarized and compared" (Paisley)²⁴. I Bernard Berelsons bok "Content Analysis in Communication Research" finnes også en definisjon, som forøvrig også er med i Holstis samling:

"Content analysis is a research technique for the objective, systematic and quantitative description of the manifest content" (Berelson 1952: 18).

En annen og mye brukt definisjon er Webers, som definerer innholdsanalyse som en forskningsmetode som gjør bruk av et sett prosedyrer for å kunne trekke valide slutninger fra et tekstmateriale (Weber 1990). En definisjon som inneholder mye av de samme elementene er Klaus Krippendorfs: "Content analysis is a research technique for making replicable and valid inferences from data to their context" (Krippendorff 1980: 21). Til slutt vil jeg ta med Holstis egen definisjon. Han har valgt en bred tilnærming: "Content analysis is any technique for making inferences by objectively and systematically identifying specified characteristics of messages" (Holsti 1969: 14).

6.3 Kvantitative eller kvalitative tilnærmingsmåter?

I metodiske fagmiljøer har debatten om kvantitative og kvalitative tilnærmingsmåter i lengre tid stått sentralt. Berelson definerer innholdsanalyse som en kvantitativ tilnærming, dvs. at man f.eks. teller frekvensen av ord eller utsagn i en tekst. Grunnlaget for denne tilnærmingen er oppfatningen av at frekvens er den eneste valide indikasjon på f.eks. hvor viktig senderen oppfatter

²³ Som referert i Holsti (1969: 2).

²⁴ Som referert i Holsti (1969: 3).

temaet. Holsti hevder at dette nok er riktig i noen tilfeller, men langt fra i alle. Dessuten innebærer det at flere analysemetoder havner i grenseland av hva som er akseptabelt, samtidig som det blir sett bort fra en rekke innovative analysemetoder (Holsti 1969: 6-7).

LCA-metoden er et slikt innovativt bidrag i debatten om metode i innholdsanalyse, fordi man i denne metoden trekker ut empiriske størrelser av språklige strukturer. I tillegg gjør den det mulig å identifisere artikler med spesielle egenskaper som man ønsker å analysere kvalitativt. Andre kvantitative tilnærminger kan være metoder der man forsøker å finne ut hvilke temaer som dukker opp sammen med andre, og gjennom dette finne mønstre i teksten (Holsti 1969) eller å måle fysisk hvor mye spalteplass som brukes på et tema (Hellevik 1991: 152).

Kvalitative analysemetoder går ut på å studere egenskaper ved selve tekstmaterialet, og tar ikke utgangspunkt i frekvensen av ord eller utsagn. Hensikten med kvalitative innholdsanalyser er i følge Hellevik å finne den underliggende meningen i en tekst (Hellevik 1991: 153). På en del områder egner denne tilnæringsmåten seg bedre enn en kvantitativ analyse. Et eksempel er analyse av propaganda der man ønsker å predikere fiendens handlinger. Her vil en kvantitativ analyse være problematisk (Holsti 1982: 10). Selv om en del forfattere har ment at kvalitative metoder ikke er anvendbare i innholdsanalyse (f.eks. Berelson 1952), er det imidlertid også en utbredt oppfatning av at overgangen mellom disse to er flytende, og at én tilnærming ikke nødvendigvis er bedre enn annen. Holsti sier at det spørsmålet en forsker ikke må stille seg er "Er jeg kvantitativ nå?", men i stedet: "Hva er den teoretiske relevansen av de målene jeg bruker?" (Holsti 1982: 9). I dette ligger det at det er problemstillingen som bør avgjøre hvilken tilnærming man skal bruke og at disse to tilnæringsmåtene også kan kombineres. Weber hevder at den beste innholdsanalysen nettopp er den der kvantitative og kvalitative metoder kombineres (Weber 1990: 10).

Ved Kempfs bruk av LCA-metoden kombineres kvalitativ og kvantitativ metode for å finne de latente strukturene i teksten. I utgangspunktet brukte Kempf kvalitative metoder i sine studier av propaganda, bl.a. i en analyse i forbindelse med borgerkrigen i Nicaragua. Fordelen ved dette var at ved å bruke kvalitative metoder er det mulig å undersøke i detalj prosessene der det latente innholdet i kommunikasjonen bestemmer holdningene til temaet (Kempf 1994c: 4).

Likevel er slike analyser så tidkrevende at kvantitative metoder er å foretrekke. På den annen side er det dermed ofte vanskelig å danne seg et bilde av "opinionsklimaet" slik det skapes av media. I studiet av tyske avisers dekning av Golf-krigen valgte Kempf og hans medarbeidere en annen tilnærmingstype. Det kvalitative analyseopplegget ble omgjort til et kodingsskjema for en kvantitativ analyse. På den ene siden mister man helt klart mye av dybden i analysen, men på den annen side blir det mulig å analysere større mengder materiale fra flere kilder. Dermed bedres representativiteten, og i tillegg er det mulig å gjøre sammenlikninger mellom mediekildene. Kempf mener dette viser at LCA-metoden bøter på flere av problemene som er typiske for tradisjonell innholdsanalyse (Kempf 1994c: 27). I denne oppgaven er det meningen å bruke mange mediekilder over en lang periode, og dette gjør det vanskelig å bruke en kvalitativ tilnærmingstype på hele materialet. Dessuten er det teoretiske grunnlaget i denne oppgaven latente strukturer i medie-tekster. Følgelig må jeg også anvende en metode som er laget for å identifisere disse strukturene.

Kempf understreker at identifikasjonen av latente strukturer aldri kan erstatte kvalitative analyser fullstendig, fordi tekst aldri kan eksistere uten en kontekst. Han siterer Kracauer²⁵, som uttaler at dokumenters innhold ikke lenger er innhold dersom det er frikoblet fra alle antydninger og implikasjoner, og dermed tas bokstavelig.

Forkjempere for kvalitative analyser hevder at selv om de har et representativitet-problem, er deres store fordel at de kan finne det "typiske" medieinnholdet. Kempf mener dette ikke er tilfelle, fordi man i så tilfelle ville måtte vite på forhånd i hvilke tekster eller dokumenter man finner det "typiske", dvs. at man har et utvalgsproblem. Her har LCA-metoden en anvendelse, ved at man ved hjelp av metoden kan velge ut de tekstene som er mest typiske for de latente strukturene. Deretter kan man fortsette med å analysere disse tekstene kvalitativt (Kempf 1994c: 27).

²⁵ Kracauer, S. 1952: The Challenge of Qualitative Content Analysis i Public Opinion Quarterly 16, 631 -642.

6.4 Latent vs manifest innhold

Et prinsipielt spørsmål er hvor metodisk riktig det er å forsøke å finne latente strukturer. I følge Berelson (1952) tar innholdsanalyse pr. definisjon utgangspunkt i det manifeste innholdet og Holsti er av den oppfatning at på kodingsstadier må man ta utgangspunkt i det manifeste innholdet. Det å "lese mellom linjene" må overlates til tolkningsstadiet (Holsti 1982: 12-13). Holsti sier imidlertid at det etter hvert er blitt vanligere å være mindre restriktiv hva debatten manifest vs. latent innhold angår. I denne oppgaven er det latente meningsinnholdet sentralt, men det er blitt lagt vekt på at tekstene skal kodes uten at man i denne prosessen tolker utsagnene. Tolkningen bør overlates til et senere stadium.

Kapittel 7: Kvantitativ tilnærming

7.1. Kodingsprosessen

Som i alle analyser er det valg av problemstilling som bestemmer videre design av opplegget. I dette tilfellet er det både problemstillinger for kvantitativ og kvalitativ analyse. I henhold til rekkefølgen i del III vil den kvantitative analysen bli presentert først.

En kvantitativ analyse innebærer at antall enheter i undersøkelsen er relativt stort. Likevel må det foretas avgrensninger, dvs. definering av utvalget.

Weber (1990:42) skiller mellom tre forskjellige typer utvalg: "communication sources" (f.eks. aviser eller filmer), "documents" (f.eks. nyhetsartikler) og "text within documents" (tekstbiter).

Valg av kommunikasjonskilde innebærer valg av avis/nyhetssending og hvilke utgaver av avisen/nyhetssendingen som skal analyseres. Jeg har tidligere gjort rede for hvilke kommunikasjonskilder som er i mitt utvalg. Kort repetert er det Aftenposten, Verdens Gang og Bergens Tidende, samt NRKs Dagsrevy fra Norge og Süddeutsche Zeitung, Bild-Zeitung, Süd Kurier og ZDFs Heute fra Tyskland. Disse er valgt fordi de er store representanter for de forskjellige medietypene. Dessuten er de svært betydningsfulle i sine respektive land.

Når det gjelder utgaver av disse kildene har disse blitt valgt med det formål å dekke viktige faser av konfliktprosessen og deres relevanse til det overordnede målet for prosjektet.

Tidspunktene er:

2.-7. august 1990

Den første uken etter Iraks invasjon av Kuwait. Det er interessant å finne ut om nyhetsdekningen reflekterer en mulig tidlig avgjørelse i Washington om å velge en militær løsning, uavhengig av forsøkene på å få finne frem til en fredelig og diplomatisk løsning.

28.-30. november 1990

De første dagene av "Operasjon ørken skjold". På denne tiden fikk man de første "bilder av krigen". På denne tiden har man også beslutningen i FNs sikkerhetsråd om å bruke militær makt mot Irak, dersom disse ikke var ute av Kuwait innen 15. januar.

12. -14. januar 1991

I denne perioden finner vi bl.a. Den amerikanske kongressens resolusjon som gir Bush fullmakt til å gå til krig mot Irak. De siste forsøk på å få til en fredelig løsning.

17. -19. januar 1991

Starten på luftkrigen. Angrepet på Irak. Her står bildet av den teknologiske krigen sentralt.

12. -14. februar 1991

I denne perioden finner vi den såkalte Amiriya-episoden, dvs. bombingene av noe som koalisjonen hevdet var en militær installasjon, men som irakerne hevdet var et tilfluktsrom. Mange sivile ble drept som følge av dette angrepet.

21. -23. februar 1991

Skal belyse forsøkene på en fredelig løsning før bakkeoffensiven startet.

27. -28. februar 1991

Irak blir slått. I denne perioden er det interessant å finne ut hvordan media beskriver det som før krigen ble betegnet som "Iraks enorme militærmaskin". Kuwait frigjøres. Iraks utenriksminister, Aziz, sender et brev til FNs sikkerhetsråd hvor resolusjonene 660, 662 og 674 aksepteres. Irak aksepterer alle betingelser, og USA erklærer våpenhvile.

26. -28. april 1991

Saddam Hussein angriper kurderne i Nord-Irak. Kurderne får internasjonal beskyttelse og humanitær hjelp.

25. -27. august 1992

Shiamuslimene får beskyttelse, men ikke humanitær hjelp i samme grad som kurderne fikk.

14. -15. januar 1993

Bagdad bombes. Den offisielle forklaringen er å tvinge Irak til å følge opp FN resolusjonene som definerte betingelsene ved våpenhvilen i februar 1991. Et annet siktemål var å tvinge Irak til å akseptere flyforbudet i Nord- og Sør-Irak, som ble implementert av USA etter krigen.

Når det gjelder valg av "documents" dvs. analyseenheter er det nyhetsartikler i avisene og nyhetsinnslag på fjernsynet som berører Golf-krigen som skal analyseres, og ikke andre deler av nyhetsmediene, f.eks. ledere. Det kan diskuteres hvor riktig det er å utelukke ledere fra utvalget. I lederne uttrykkes avisens offisielle standpunkter, og enkelte temaer i konflikter er stoff som kan betraktes som "lederstoff", f.eks. de videre perspektiver tilknyttet konflikten, FNs fremtidige

rolle, "den nye verdensorden" o.l. Imidlertid er lederne ikke med i utvalget fra prosjektet "Journalism in the new world order", fordi man har valgt å konsentrere seg utelukkende om nyhetsdelen.

Tekstbitene som skal analyseres er setningene i disse artiklene.

Det neste spørsmålet er hva man skal se etter blant setningene i avisartiklene og nyhetssendingene, dvs. kodingsenhetene. Kodingsenhetene kan være i form av ord, setninger, temaer og argumenter (Weber 1990).

I denne analysen er det tilsammen seksten utsagn eller setninger som utgjør kodingsenhetene. Disse grupperes i tre temaer, som alle utgjør sentrale aspekter ved en konfliktsituasjon: Bakgrunn og motiver i konflikten, krigshandlinger og løsning av konflikten. Kodingsenhetene er valgt ut fra en liste over 41 tilgjengelige utsagn²⁶. Alt materiale er kodet med henblikk på samtlige utsagn på listen, men jeg har valgt ut seksten av disse til å bruke i min analyse.

De 41 utsagnene er valgt ut på grunnlag av prosjektets formål, som er å undersøke medienes dekning av forskjellige aspekter ved Golf-krigen, dvs. alt fra hvordan forslag til løsning av konflikten blir omtalt, hvordan sivile blir berørt til hvordan temaet "den nye verdensorden" blir behandlet. Man har kommet frem til kategoriene ut fra prosjektets tema og formål, samt tidligere undersøkelser av mediers dekning av Golf-krigen.

Kodingene av de norske tekstene er foretatt på Institutt for fredsforskning i Oslo (PRIO), mens det tyske materialet er kodet ved Universitetet i Konstanz, Tyskland.

7.2 Statistisk analyse: LCA-metoden

Formålet med denne analysen er å finne de latente strukturene i norske og tyske medier, og siden den statistiske analysemetoden LCA (Latent Class Analysis) er beregnet til dette er det også denne metoden jeg vil bruke.

Utgangspunktet for Kempfs bruk av metoden i propagandaforskning er kommunikasjonsmodellen som tidligere er presentert. Hovedpoenget er det latente innholdet i kommunikasjonen, som manipulerer mottakernes oppfatning av

²⁶ Se appendiks nr. 2 for fullstendig oversikt samtlige tilgjengelige temaer og utsagn.

konfliktforholdet. Formålet er å rettferdiggjøre militær logikk og krigføringen, samtidig som forslag til fredelige løsninger blir diskreditert.

I studiet av mediedekningen av "krigsfangeepisoden" reduserte Kempf og Reimann analysen ned til to aspekter, for å foreta en "sosio-psykologisk rekonstruksjon":

1. Hvilken informasjon blir gitt?
2. Hvordan blir den presentert?

Operasjonaliseringene av variablene kan i følge Kempf skje på to måter: For det første ved å foreta en kvalitativ analyse av et utvalg av tekstene som skal kodes. På denne basisen vil dermed variablene defineres, kodingen foretas på bakgrunn av dette og en kvantitativ analyse av materialet gjennomføres. For det andre er det mulig å definere variablene ut fra et teoretisk rammeverk. I følge Kempf vil et slikt teoretisk rammeverk kun være tilfredsstillende hvis det er basert på tidligere empirisk erfaring og ikke bare er en abstrakt teoretisk konstruksjon (Kempf 1994c: 5).

I analysen av tyske mediers dekning av Golf-krigen brukte Kempf eksempelvis den andre tilnærmingsmåten. Han baserte seg på propagandamodellen til Herman & Chomsky fra 1988. Hovedpoenget ved denne modellen er å forklare hvorfor noen temaer blir behandlet og viet oppmerksomhet, men ikke andre.

Wilhelm Kempf tok utgangspunkt i to spørsmål utledet av perspektivet og konstruerte variablene ut fra dette.

1. Hva slags informasjon gis om verdig og uverdige ofre?
2. Hvordan blir informasjonen presentert?

Variablene dannet så utgangspunktet for kodingen av tekstene.

7.2.1 Utføringen av en Latent Classification Analysis.

I innholdsanalyser dreier det seg om temaer, enten ett eller flere. Hvert tema blir beskrevet av et nærmere angitt antall innholdsanalytiske variabler (*i*). Tekstmaterialet kodes og variablene tilordnes verdier.

0 = uttalelsen er ikke til stede i teksten

1 = uttalelsen er til stede i teksten

Metodens formål er å identifisere strukturer i mediadekningen. En slik struktur kan beskrives av sannsynlighetsfordelingen (*p*) for de variablene som tilhører et

gitt tema. Disse står for sannsynligheten for at en tilfeldig valgt kodingsenhet vil bli kodet med en gitt verdi på variabelen i .

Kempf sier videre at det ikke er rimelig at alle kodingsenhetene hører til samme struktur. Dermed kan de manifeste sannsynlighetsfordelingene være et resultat av en *blanding* av fordelinger, dvs. være et resultat av en blanding av flere forskjellige *latente strukturer*. Tallene som kommer frem for hver enkelt variabel står for sannsynligheten for at en tilfeldig valgt kodingsenhet tilhører den latente strukturen. Ved bruk av LCA-metoden representerer pg en *strukturens størrelse* eller omfanget av strukturen.

Det er videre mulig å beregne sannsynligheten for et *kodingsmønster* og sannsynligheten for en full datamatrikse med n linjer.

Denne sannsynlighetsberegningen maksimeres ved bruk av den såkalte EM-formelen ved beregning av størrelser. Lazarfeld foreslo å bruke LCA-metoden allerede i 1950, men ingen tilfredsstillende formel var tilgjengelig før L.A. Goodman utviklet en *stegvis* metode for å anslå ukjente størrelser²⁷.

7.2.2 Identifikasjon av og antall latente strukturer

Det mest problematiske, men også det interessante ved LCA-metoden, er å identifisere de latente strukturene. Det kan finnes flere latente strukturer i et tekstmateriale, og ingen er i utgangspunktet bedre egnet enn andre til å forklare den analyserte datamatriksen. Ved hjelp av en rekke forutsetninger bl.a. beskrevet i Kempf (1994c: 1-17), kan man imidlertid identifisere disse.

Et annet viktig spørsmål er hvor mange latente strukturer som bør identifiseres. Kempf opererer her med en svært generell regel: Så få som mulig, men så mange som nødvendig. Her kan man ta i bruk forskjellige indekser f.eks. AIC-indeksen (Akaike's Information Criterion) eller BIC-indeksen (Best Information Criterion), som gjør det mulig å se hvor mange latente strukturer man bør identifiseres.

Antallet latente strukturer vil øke raskt med økende antall variabler. Kempf mener derfor det er viktig å begrense antall variabler innenfor en analyse. Følgelig bør forskjellige aspekter/temaer analyseres separat.

²⁷ Goodmans prosedyre er utførlig beskrevet i Kempf (1994c: 14-16).

Det er også mulig å foreta en sekundær analyse. Med en slik analyse er det mulig å finne ut hvordan ulike temaer kombineres med hverandre.

Et annet viktig punkt er at det empiriske grunnlaget bør være så stort som mulig. Dessuten er det en fordel dersom forskjellige typer mediekilder analyseres. Det er også en fordel at forskjellige typer medier sammenliknes på en felles basis. Det kom-plette utvalget av mediekilder fra alle kilder bør derfor samles i en enkelt analyse av et gitt tema.

I analyser med flere typer medier fra ulike land bør *land* og *medietype* gå inn som kovariater i analysen (Kempf 1994c:19).

En aktuell bruksmåte er å gjennomføre en analyse der man kombinerer de opprinnelige variablene med type kommunikasjonskilde, dvs. at man får frem forskjellene mellom f.eks. ulike aviser. Her slår man sammen de latente stiltypene som ble identifisert i den første undersøkelsene og disse blir så analysert sammen med mediekildene (f.eks. tyske eller norske aviser). I en separat analyse kan man få frem hvilken mediekilde som preges mest av en stiltype i forhold til en annen. Dermed kan man enda klarere identifisere forskjeller og ulikheter mellom de ulike mediekildene eller medietypene.

7.2.3 Resultatet som frekvensfordeling

Et relevant spørsmål kan være hvorfor man ikke på grunnlag av kodingen lager en vanlig frekvensfordeling for de forskjellige innholdsanalytiske variablene. Dette er selvsagt mulig, men problemet med en slik frekvensfordeling er i følge Kempf at man ikke får frem nyansene i deknningen. En analyse med bare enkle frekvensfordelinger får ikke frem de forskjellige typene av mediedekning, eller "strukturene" (Kempf 1994c: 8).

Et annet problem er at en frekvensfordeling dessuten ofte er et resultat av en analyse av tekstbiter fra flere forskjellige aviser. Kempfs argument er som følger: Siden man kan anta at avisene som er med i utvalget tilhører et bredt politisk spektrum, kan man heller ikke anta at tekstene tilhører samme type pressedekning. Man kan heller ikke forvente at tekstene kombinerer de samme egenskapene i samme struktur. Derfor vil en slik fordeling være et resultat av en blanding av forskjellige typer pressedekning. Videre resonnerer Kempf at dette problemet

ikke kan løses ved å lage separate analyser for hver enkelt avis, fordi man ikke kan anta at alle tekstene i en avis er preget av den samme strukturen:

"The style used in a given text passage is not (or only loosely) connected to manifest properties of media coverage, therefore, cannot be constructed from any a priori definition of membership of coding units to the various styles of coverage, but they are latent to the frequency table (or – more exactly – to the over all probability distribution of the style characteristics)" (Kempf 1994c).

På grunnlag av dette resonnementet må man, for å avdekke latente strukturer, ikke bruke mer atomistiske eller kvalitative data. Løsningen er å gjøre den blandete fordelingen ublandet. Her kan LCA-metoden være et redskap.

7.3 Operasjonaliseringene

Operasjonaliseringene skjer i tråd med det teoretiske perspektivet. I denne oppgaven er det Kempfs perspektiv på krigspropaganda:

1) Propaganda (endimensjonal fremstilling, ensidig, fokus på den andre partens illgjerninger: Konklusjonen er at krig er eneste løsning).

Motsatsen til dette vil være:

2) Balansert og fredorientert nyhetsdekning (balansert fremstilling, begge siders intensjoner, vektlegging av fredelige løsninger).

Siden det her legges stor vekt på balanse vil jeg velge ut utsagn som på den ene side fremstiller konflikten fra koalisjonens side, dvs. er kritiske til Irak. På den annen side vil jeg velge utsagn som ser konflikten fra Iraks side, dvs. utsagn som er kritiske til koalisjonen.

Jeg vil operasjonalisere dette ved å fokusere på tre temaer:

A Bakgrunn og motiver

B Krigshandlinger

C Løsning av konflikten

Det er viktig å poengtere at dette bare er tre av mange mulige temaer. Jeg har valgt ut disse fordi de gir stor bredde og dermed dekker sentrale deler ved alle militære konflikter. I tillegg er de generelle, og det skulle dermed være gode muligheter for at de finnes i materialet. Temaene representeres av utsagn, som på samme måte er valgt ut blant mange mulige utsagn. På samme måte som temaene

dekker sentrale deler ved en væpnet konflikt, mener jeg at utsagnene dekker sentrale deler ved disse temaene i forbindelse med Golf-krigen.

Utsagnene jeg har valgt ut (16 i tallet) presenteres ordnet etter temaer (A, B og C) ²⁸:

Tema A: Bakgrunn og motiver

a) Reaksjoner fredsutspill (forhandlinger, våpenhvile)

1.1 The **Iraq** is described as **not** being (or not having been) **willing** to take up negotiations, ceasefire or peace talks.

1.2 The **Allied** (or some of its members) are described as **not** being (or not having been) **willing** to take up negotiations, ceasefire or peace talks.

I en periode som preges av både forberedelser mot en krig og av forsøk på å finne en løsning er det viktig å se hvorvidt partene vilje til å delta i slike fremstøt blir presentert.

b) Forklaringen av konflikten

2.1 **Iraqi** interest in **controlling the oil** resources and/or strengthening her **power** and **dominance** is mentioned as causes of the conflict.

2.4 **Kuwait's refutation to negotiate** with Iraq about the **border dispute** and/or the **level of oil export** mentioned as an explanation of the conflict .

Årsaken til at jeg har valgt disse utsagnene er at kontroll over oljeressursene alltid vil være et aktuelt tema i Midt-Østen, og følgelig også i denne konflikten. En av årsakene til at Irak invaderte Kuwait var en konflikt mellom disse to landene om rett til utnyttelse av oljefelter i grenseområdene. I tillegg er store deler av verden avhengig av stabil oljetilførsel fra denne regionen. Når det gjelder sikring av maktbasis i Midt-Østen er det et viktig poeng at Irak ønsket å bedre sin posisjon i regionen etter den langvarige og utarmende krigen mot Iran.

c) Allierte motiver

3.1 The Allied countries' (or some of its member's) is said to be the **liberation of Kuwait**.

3.6 The Allied countries' (or some of its member's) is said to be secured **oil supply** and/or stable **oil prices**.

²⁸ Se appendiks nr. 3 for systematisk oversikt over temaer og utsagn.

Her har jeg ønsket å ta utgangspunkt i diskusjonene om hva som var koalisjonens motiver. Gjennom FNs resolusjoner ble Iraks invasjon av Kuwait erklært å være i strid med Folkeretten, og FN åpnet følgelig for bruk av militær makt mot Irak dersom troppene ikke ble trukket tilbake innen en fastsatt frist. Dette var da også den offisielle årsaken til det flernasjonale angrepet på Irak. Diskusjonen både under og etter krigen har imidlertid dreid seg om det eksisterte en såkalt "skjult agenda" som f.eks. olje. Disse to utsagnene tar med begge sider, både de som tar utgangspunkt i de offisielle motivene og de som tar utgangspunkt i en eventuell "skjult" agenda.

Tema B: Krigshandlinger

a) Menneskelige lidelser

4.1 **Civilian** sufferings and/or casualties due to **Iraqi attacks** are mentioned.

4.2 **Civilian** sufferings and/or casualties due to **Allied attacks** are mentioned.

b) War crimes

5.1 **Iraqi** attacks on **civilians** are described as deliberate.

5.2 **Allied** attacks on **civilians** are described as deliberate.

c) Brudd på humanitære regler for krigføring

5.3 **Iraqi** forces are accused of **breaking the humanitarian rules** of war.

5.4 **Allied** forces are accused of **breaking the humanitarian rules** of war.

I en krig vil det alltid være sivile ofre. Senderne av et propagandabudskap vil forsøke å vinkle dette slik at egen krigføring fører til minimale tap av sivile menneskeliv. Det er her ikke et spørsmål om hva som er en korrekt beskrivelse av situasjonene eller ikke. Jeg vil i denne oppgaven kun ta utgangspunkt i det mediene formidlet. Poenget er at det spesielt for koalisjonens del var viktig å vise at dette var en "human" krig, fordi mange sivile ofre på den andre siden ville kunne føre til dårlig oppslutning i den hjemlige opinionen. På den annen side er det uklart om dette er så viktig for opinionen. Som Phillip Taylor påpeker ble det foretatt opinionsmålinger for å under-søke effekten av fjernsynsbilder fra Irak på med mange sivile drepte. Resultatene tyder ikke på at f.eks. britenes positive innstilling til krigen ble nevneverdig endret (Taylor 1992).

Tema C: Løsning av konflikten

a) Krig vs økonomisk boikott

8.1 **Force against Iraq** is described as the only **possible** or most **effective** way to settle the conflict.

8.2 It is said that the **economic embargo** on trade with Iraq should have been given **more time** to be effective.

Disse utsagnene skiller seg ut fra de øvrige fordi utsagn 8.2 ikke egentlig tar utgangspunkt i et irakisk perspektiv. Man får anta at heller ikke Irak ønsket en økonomisk boikott. Dette var imidlertid aktuelle valgmuligheter for koalisjonen: Gå til krig når fristen for tilbaketrekning gikk ut eller fortsette den økonomiske boikotten og håpe på at konfliktene ville bli løst ved hjelp av forholdsvis fredelige midler. Jeg har derfor valgt disse to fordi disse representerer to forskjellige løsninger på konflikten, og det vil være interessant å se om begge finnes i mediene.

b) Fredsinitiativer

8.4 **Allied** or member state's (excl. UN) initiative for **negotiations** or **peace talks** with Iraq is mentioned²⁹.

8.3 **Iraqi** initiative for **negotiations** or **peace talks** is mentioned³⁰.

På samme måte som det er interessant å se hvordan partenes reaksjon på fredsutspill blir omtalt, er det også interessant å se på hvordan utspillene selv blir omtalt.

7.4 Signifikanstesting

For hver utregning er det mulig å sette opp resultatene i en tabell og regne ut kji-kvadratet, dvs. teste resultatenes signifikans. I Vogt (1993) beskrives kjikvadrattesten som en test på om det finnes en statistisk signifikant forskjell mellom de observerte og de forventede frekvensene. Jo større den observerbare frekvensen er i forhold til den forventede, desto større er kjikvadratet og dermed også sannsynligheten for at forskjellen er statistisk signifikant. I Hellevik defineres signifikansnivået som usikker-heten ved generaliseringen, det vil si sjansen for å ta feil når en antar at universtallet ligger innenfor feilmarginen rundt utvalgsresultatet. I denne oppgaven settes signifikansnivået til 5 %.

Det er selvsagt ikke gitt at alle resultatene viser seg å være signifikante ut fra et signifikansnivå på 5 %. Det finnes også en diskusjon i fagmiljøet rundt

²⁹ Only initiatives on governmental level, not just suggestions by oppositional groups.

³⁰ Only initiatives on governmental level, not just suggestions by oppositional groups.

betydningen av signifikanstesting. For eksempel kan man i en lang rekke forsøk oppnå resultater som er på grensen til å være signifikante, men det kan likevel være et mønster i materialet. Henkel (1976) tar opp ankepunkter mot bruken av signifikanstesting i samfunnsvitenskapen. Noen av disse er tekniske og dreier seg om problemene forbundet med å trekke et tilfeldig utvalg, om at statistisk signifikant avhenger av utvalgsstørrelsen. I tillegg finnes det ikke regler for hvilket signifikansnivå man skal velge.

Selv om det finnes en diskusjon om verdien av slik testing, blir signifikanstesting mye brukt i samfunnsvitenskapelig forskning, og i analysen vil jeg for hver enkelt del-analyse kommentere om resultatene er signifikante.

Kapittel 8: Kvalitativ tilnærming

8.1 Avgrensning av materialet

En kvalitativ innholdsanalyse er svært arbeids- og tidkrevende. Det er derfor nødvendig å avgrense det man skal analysere til et begrenset antall enheter. Mens et av formålene med en kvantitativ analyse er å analysere et tilstrekkelig stort materiale til at det er mulig å generalisere funnene utover utvalget, er meningen med den kvalitative analysen å finne den dypere meningen med innholdet og identifisere egenskaper som det ikke er mulig å finne frem til ved en kvantitativ analyse.

Det første problemet i en kvalitativ analyse er hvordan man skal velge ut enhetene i analysen. Hvilke kriterier skal man velge og hvordan finner man frem til de aktuelle artiklene?

Ved å bruke data som er kommet frem i LCA-prosessen blir dette arbeidet meget forenklet. Det er mulig å identifisere hvilke avisartikler som er typiske for de enkelte strukturene. Det er også mulig å bruke andre kriterier, slik som type medier eller tidspunkt. Kriteriet jeg har valgt er de som tidligere nevnt de avisartiklene som *best* representerer de ulike strukturene.

Dessuten vil den kvalitative analysen ha en konkretiserende og eksemplifiserende funksjon i forhold til tekstgrunnlaget. Den vil også ha en nyanserende funksjon i forhold til resultatene fra den kvantitative analysen. Ved hjelp av den kvalitative analysen vil det være mulig å vurdere fruktbarheten av LCA i innholdsanalyse.

I analysen skiller jeg mellom Norge og Tyskland, slik at jeg for samtlige strukturer kommer til å analysere én artikkel fra hvert land. I analysekapitlet vil det fremgå hvor mange strukturer som identifiseres og hva som kjennetegner disse. Her vil det også bli klart hvilke strukturer og dermed hvilke artikler som skal bli gjenstand for den kvalitative innholdsanalysen.

8. 2 Analyseprosessen

Den kvalitative analysen vil ha et teoretisk utgangspunkt i Kempfs kommunikasjonsmodell, som sier noe om *hvordan* medieinnhold kan ha en propagandafunksjon. Det teoretiske utgangspunktet for metoden har jeg gjort rede for i teorikapitlet, men som en kort repetisjon er hensikten med en slik analyse å identifisere de elementene i teksten som Kempf beskriver som de sentrale i sin teori.

- a) "report aspect": Hvilken informasjon blir gitt ?
- b) "command aspect": Hvordan presenteres informasjonen ?
- c) "parade aspect": Hvilken reaksjon fremprovoseres av informasjonen ?

Av spesiell betydning er "parade aspect" siden dette sier noe om reaksjonen som fremprovoseres hos mottakerne og "command aspect" som sier noe om hvordan dette skjer.

I artikkelen "Socio-Psychological Reconstruction as a Qualitative method" fra 1995 beskriver Wilhelm Kempf fremgangsmåten i en kvalitativ analyse. Jeg vil bruke enkelte av elementene fra denne fremgangsmåten i min egen analyse av avisartikler, men av plasshensyn velger jeg å avgrense den noe.

En innholdsanalyse av denne typen fokuserer på de underliggende hensiktene ved kommunikasjonen og den antatte effekten på publikum.

Gjennom denne analysen vil kommunikasjonens latente innhold komme frem. Det latente innholdet bestemmer hvilket perspektiv de ser det manifeste innholdet.

Kempf sier imidlertid at besvarelsene av spørsmål ved analysen blir mer og mer spekulativ jo lenger man beveger seg opp fra innholdet i kommunikasjonen til de forventede effektene kommunikasjonen har på de kommuniserende. Til dette hører det også å si at selv om metoden kan brukes på alle typer kommunikasjon, vil materialet, dvs. hva slags kommunikasjon det dreier seg om, avgjøre hvor langt analysen vil gå.

Analysen av massekommunikasjon, f.eks. medias dekning av en spesiell sak, kan ikke gå lenger enn å identifisere virkningene som det latente innholdet av kommunikasjonen kan ha på brukernes perspektiv. Om dette perspektivet faktisk blir tatt opp av brukerne og (om nødvendig) opprettholdt ved hjelp av forsvarsmekanismer er ikke mulig å finne ut.

I min analyse vil jeg ikke kunne si noe om et perspektiv som presenteres faktisk kan bli funnet igjen hos leserne av en spesiell avis. Jeg vil kun forsøke å si noe om hvilket perspektiv som presenteres, og sammenholde dette med resultatet fra LCA-analysen. Hovedpoenget vil være sammenhengen mellom type struktur

som er utgangspunktet i analysen og "parade"-aspektet eller aspektene i de forskjellige artiklene.

Det første punktet i analysen vil kort være å presentere data om artikkelen: hvilken avis den har stått i, hvem som har skrevet den osv.

Det neste steg vil være kort å presentere artikkelens hovedinnhold, hva de forskjellige temaene i artikkelen er ("report"-aspektet).

Deretter vil jeg gå tilbake til LCA og repetere hvilke strukturer som ble identifisert for dette temaet og til slutt presentere sekvenser i artikkelen som binder strukturen og artikkelen sammen.

I den neste fasen vil jeg gå detaljert inn i artikkelen for å studere "command"-aspektet, dvs. hvordan informasjonen presenteres (virkemidler).

Spesifikt vil dette innebære å se etter de typer virkemidler som er beskrevet i teorikapitlet (se avsnitt 4.4).

1) Språklige virkemidler, herunder: metaforer, hard/negativ ordbruk og myk/positiv ordbruk (inkluderer militærteknisk og dramatisk ordbruk, ironi, utsagnsverb og "forbeholdsfraser", overskrift, ingress og bildebruk).

2) Forholdet individ og gruppe, herunder: "oss-dem tenkning", henvisning til kultur/religion.

3) Ensidig utvalg og argumentasjon, herunder: Kildebruk, hvilke syn som presenteres, deres rekkefølge og ikke minst hvilken informasjon som utelates.

I en slik analyseprosess er det viktig å se hver enkelt sekvens i lys av hele artikkelen. Et utsagn kan ha en propagandafunksjon i en artikkel, selv om den vanligvis ikke har en slik funksjon. Det er derfor viktig å se hele artikkelen under ett, og se hvert enkelt utsagn i lys av hele artikkelen.

En analyseprosess av denne typen har, slik jeg nå har vist, hermeneutiske trekk, fordi man hele tiden går fra helheten ned til detaljene og tilbake igjen. På dette grunnlaget vil jeg være i stand til å vurdere artikkelens "parade"- aspekt, eller – dersom de finnes – "parade"-aspektene, dvs. hvilken eller hvilke reaksjon som man med rimelighet kan si fremkalles hos leserne av artikkelen. I bakgrunnen ligger antakelsen om at medie-innhold forstås ut fra den konteksten innholdet har. Den endelige sammenlikningen mellom strukturen artikkelen representerer og "parade"-aspektet i artikkelen vil gi svar på om hypotesen om denne sammenhengen styrkes eller svekkes.

Kapittel 9: Metodologisk kritikk

9.1 Krav til innholdsanalyse: Reliabilitet

Reliabilitet dreier seg om hvordan undersøkelsen er utført, i dette tilfellet hvordan kodingen har skjedd.

I denne oppgaven bruker jeg til dels materiale som andre har fremskaffet i arbeidet med prosjektet "Journalism in the new world order". Materialet er kodet vinteren 1994/95. Jeg har ikke vært med i kodingsprosessen, ei heller har jeg vært med på den statistiske behandlingen av materialet. Min oppgave for den kvantitative delen vil derfor være å tolke tallene som frembringes i den statistiske analysen. På denne måten kommer jeg sent inn i innholdsanalyse prosessen (se f.eks. Fosland 1993).

Jeg har derfor ingen mulighet til å gå tilbake å kontrollere gangen i kodingsprosessen og i ettertid sjekke datas reliabilitet. Dette er en av de viktigste forutsetningene i denne oppgaven. Jeg må derfor gå ut fra at kodingene er foretatt på en tilfredsstillende måte. På samme måte må jeg også gå ut fra at den statistiske behandlingen også er foretatt på en tilfredsstillende måte.

Når det gjelder den kvalitative analysen kan reliabiliteten være et problem. Ved kvalitativ analyse er utgangspunktet tekster som blir tolket av forskeren. Det er opplagt at resultatet er avhengig av forskeren selv. På den annen side er heller ikke poenget ved en kvalitativ innholdsanalyse det samme som for en kvantitativ analyse, og reliabilitetsproblemet blir dermed ikke så relevant. Ikke desto mindre er det viktig å være klar over det subjektive elementet i kvalitativ innholdsanalyse.

9.2 Krav til innholdsanalyse: Validitet

Ved siden av reliabilitet er validitet også et viktig krav til innholdsanalysen. Validitet er avhengig av reliabilitet. Validitet defineres av Krippendorff (1980) som "en egenskap ved forskningsresultater som gjør at vi kan betrakte disse som fakta". Nært beslektede begreper kan være *empirisk sannhet*, *nøyaktighet i prediksjon* og *konsistens med etablert kunnskap*. Krippendorff hevder at et måleinstrument er valid dersom det måler det man har forutsatt at det måler, og at en innholdsanalyse

er valid dersom de slutninger man trekker fra analysen står seg mot data som er fremkommet uavhengig av den samme analysen.

Her er det med andre ord spørsmål om valg av forskningsdesign stemmer overens med den problemstillingen man har valgt, dvs. at valg av design kan gi svar på de spørsmålene man stiller seg, eller som Hellevik uttrykker det: Datas relevans for problemstillingen.

I denne oppgaven har jeg problemstillinger som dreier seg om forskjeller mellom medier i Norge og Tyskland, forskjeller mellom ulike typer medier og forskjeller over tid. Jeg har også en problemstilling som går på det dypere innholdet i medietekster.

Dermed trenger jeg både data fra store mengder medieinnhold og dypere analyser av enkelte avisartikler. De data jeg har valgt ut for å svare på disse problemstillingene er følgelig både kvantitative og kvalitative og jeg mener dette tyder på en høy grad av validitet.

Når det gjelder valg av kodingsenheter er det et spørsmål om utsagnene jeg har valgt ut kan gi et bilde hvordan nyhetsmediene dekket Golf-krigen:

1. Jeg har bare valgt å bruke tilsammen 16 utsagn. Disse er i tillegg fordelt på tre temaer.

Dette kan se lite ut når man tenker på mengde stoff og variasjoner i temaer som tas opp i en konflikt.

Til dette vil jeg si at de temaer jeg har valgt ut er – etter min mening – svært sentrale i en militær konflikt:

A Bakgrunn og motiver for konflikten

B Krigshandlinger (sivile ofre, brudd på humanitære regler for krigføring osv.)

C Løsning av konflikten (militær makt og økonomiske midler).

Siden antall utsagn er begrenset kan jeg ikke regne med at disse forekommer i svært høy grad, men jeg tror likevel at det er mulig å få frem et bilde av dekningen.

2. LCA-metoden går ikke ut på å registrere frekvensen av de forskjellige utsagnene i medieinnholdet (jmf. 7.2.3). I stedet vil man ved hjelp av LCA være i stand til gruppere medieinnhold i kategorier (i analysene kalt strukturer) med utgangspunkt i hvilke utsagn som går sammen med hvem, og å anslå størrelsen på disse kategoriene. Dermed vil man være i stand til å identifisere det typiske med de forskjellige kategoriene, og analysere disse utfra et videre perspektiv, f.eks. propaganda.

Sammenlikning av omfanget av strukturene mellom medier i Norge og Tyskland, mellom ulike typer medier og over tid vil gi en mulighet til å besvare den kvantitative delen av problemstillingen.

Et ankepunkt er kanskje at jeg i denne oppgaven har identifisert strukturer i et *samlet* mediemateriale fra Norge og Tyskland, i stedet for å identifisere strukturene i mediematerialet fra de to landene hver for seg. Kempf sier i sin artikkel at når man sammenlikner mediemateriale fra flere land bør det gjøres på likt grunnlag, og at kodingsenhetene fra alle kilder bør samles i en enkelt analyse. En viktig del av dette er at datagrunnlaget bør være så stort som mulig (Kempf 1994c).

Som jeg tidligere har påpekt er det ikke metodisk forsvarlig å dele opp materialet mellom landene når det gjelder sammenlikningen mellom medietyper. Derfor vil jeg i den kvantitative delen av analysen ikke skille mellom Norge og Tyskland.

I den kvalitative delen jeg kunne være i stand til å besvare problemstillingen som dreier seg om den indre dynamikken i medieinnholdet, avhengig av hvilken struktur den aktuelle teksten er preget av.

Selv om man ved en kvalitativ innholdsanalyse alltid står i fare for å overfortolke innholdet, ligger det i sakens natur at man er nødt til å lese f.eks. en avisartikkel på en helt annen måte enn det en vanlig avisleser ville gjøre. Kvalitativ innholdsanalyse går tross alt ut på å finne dypereleggende meninger i materialet, i dette tilfellet "parade"- aspektet. Jeg mener at min prosedyre for kvalitativ analyse av avistekster vil gi et godt grunnlag for å svare på problemstillingen.

På den annen side kan selvfølgelig identifiseringen av "parade"-aspektet være proble-matisk. Det er sikkert mulig å hevde at det kan være like mange "parade"- aspekter i en artikkel som det finnes lesere. Min mening er at at det i de fleste tilfeller er mulig å slå fast hvilken "retning" artikkelen peker, dvs. at det finnes ett eller flere dominerende "parade"-aspekt.

DEL V ANALYSE

Kapittel 10: Innledende forklaring

Tilsammen 1441 artikler fra norske og tyske medier er blitt analysert. 45 % av materialet stammer fra tyske medier, 55 % fra norske. Artiklene fordeler seg på 31 forskjellige dager, fra 2. august 1990 til 15. januar 1993, med hovedvekt på månedene januar og februar i året 1991.

Utgangspunktet for dette kapitlet er den kvantitative innholdsanalysen av *hele* dette materialet. Materialet er analysert i forhold til tre temaer (jmf. operasjonaliseringene i 7.3)

A Bakgrunn og motiver

B Krigshandlinger

C Løsning av konflikten

Gjennom den statistiske behandlingen av dette materialet er det blitt identifisert tre strukturer for hvert tema, dvs. i alt ni forskjellige strukturer. Som nevnt innledningsvis ønsker jeg å finne ut om én eller flere av strukturene kan ha en propagandafunksjon.

Det første som gjøres er å tolke disse strukturene, noe jeg vil gjøre i lys av Kempfs propagandaperspektiv. Kempf forsøker å vise hvordan propagandaen "ser ut" og hva som oppnås (svartmaling av motstanderen, idealisering av egne mål og midler, dis-kreditering av fredelige løsninger osv.). Spørsmålet er: Er det rimelig å si at en eller noen av disse strukturene har en propagandafunksjon som tilsvarende Kempfs oppfatning av propaganda? Finnes det strukturer som er mer balanserte eller "fredsorienterte"? I så fall: Hvor fremtredende er propagandastrukturene i forhold til de mer fredsorienterte? Tolkningen skjer på følgende måte: Hver struktur består av en samling tall (se tabell nr. 5, 6 og 7) som viser sannsynligheten for at utsagnet finnes i materialet som preges av nettopp denne strukturen. Det er min oppgave å sammenholde de forskjellige sannsynlighetstallene innenfor hver struktur med hverandre for å finne ut hva som er karakteristisk for nettopp denne strukturen. Gjennom tolkningen kan jeg svare på spørsmålet om det finnes strukturer som kan sies å ha en propagandafunksjon i materialet.

Med disse strukturene som utgangspunkt skjer både den kvantitative analysen og den kvalitative innholdsanalysen.

Kvantitativ analyse:

Tidligere i oppgaven (Del III) fremsatte jeg og argumenterte jeg for følgende påstander:

1. Norske medier er mer preget av "propagandastrukturer" enn tyske (Hypotese I))
2. Tabloidaviser er mer preget av "propagandastrukturer" enn andre typer medier (Hypotese II).
3. Hvor fremtredende "propagandastrukturene" er vil variere over tid. Hypotesen forutsetter et tyngdepunkt ved starten på konflikten (august 1990), oppbyggingen fremover mot krigsutbruddet, oppblomstring rundt bakkekrigen osv (Hypotese III).

Den kvantitative analysen er delt inn i tre deler som tilsvarer problemstillingene /hypotesene i oppgaven, dvs.:

1. En sammenlikning mellom norske og tyske medier (Tabell nr. 9, 10 og 11).
2. En sammenlikning mellom medietyper (Tabell nr. 12, 13 og 14)
3. En sammenlikning av innhold over tid: dag for dag (Tabell nr. 15, 16 og 17).

Alle problemstillinger/hypoteser belyses dermed med utgangspunkt i de tre temaene:

- A Bakgrunn og motiver
- B Krigshandlinger
- C Løsning av konflikten

Kvalitativ analyse:

Etter den kvantitative analysen vil jeg foreta en kvalitativ innholdsanalyse av et utvalg artikler. Jeg vil analysere de artiklene som *best representerer* de relevante strukturene. Utgangspunktet for analysen vil være hypotesen om at artiklenes "parade"-aspekt vil samsvare med den strukturen artikkelen representerer (Hypotese IV). Som jeg tidligere har sagt vil en kvalitativ analyse kunne gi håndfaste eksempler fra teksten som gjør den kvantitative metoden mindre abstrakt. Den vil også gi analysen mer dybde, dvs. nyansere det bildet som den kvantitative analysen har gitt.

Kapittel 11: Identifikasjon av strukturer for hele materialet

I dette kapitlet besvares det grunnleggende spørsmålet i oppgaven: Finnes det strukturer med en propagandafunksjon i norske og tyske nyhetsmedier?

11.1 Forklaring av tabell

LCA-tallene presenteres i form av tabeller (Tabell nr. 5, 6 og 7), m.a.o. én for hvert av de tre temaene.

Tabellen inneholder følgende:

a) presentasjon av utsagnene som er med i analysene for hvert tema (1. kolonne).

b) utsagnene, som finnes to varianter: Én positiv og én negativ utgave. Dette er markert med + og – (2. kolonne).

Når et utsagn er markert med et plusstegn, betyr dette at utsagnet finnes i den formen den presenteres her. Når et utsagn er markert negativt, betyr dette at utsagnet finnes, men at det uttrykkes tvil om utsagnet eller at det tilbakevises.

c) presentasjon av strukturene, tre for hvert tema (det tredelte feltet nest øverst til høyre)

d) et prosenttall som angir omfanget av strukturen. Dette prosenttallet angir hvor stor del av det totale materialet som er preget av de forskjellige strukturene, slik at den totale summen alltid er hundre.

e) innholdet i hver struktur. Under hver struktur finnes et tall for hver av setningene både i negativ og positiv form. *Det er viktig å kun lese disse tallene vertikalt, og ikke horisontalt på tvers av kolonnene.* Hvert av tallene angir sannsynligheten for at setningen i den gitte formen (positiv eller negativ) finnes i materialet som preges av strukturen tallet tilhører (3., 4. og 5. kolonne).

Som et illustrerende eksempel kan det henvises til tabell nr. 5 (kapittel 11.2):

Struktur nr. 3 preger kun 3,4 % av materialet. Dersom man leser nedover denne kolonnen ser man at det er stor sannsynlighet for at setning 2.1 (+) finnes i materialet som tilhører denne strukturene (0,72). Sannsynligheten er derimot liten for at setning 2.4 (-) finnes i det samme materialet (0,02). Dette betyr at det i struktur nr. 3 finnes en tendens til at påstanden om at Iraks interesse for å kontrollere oljeressursene og styrke sin egen stilling i regionen. Det er imidlertid ingen tendens til at tilbakevisning av påstanden om at Kuwait har vært uvillig til å forhandle om grensetvisten går sammen med argumentet over.

Jeg vil tolke strukturene i lys av Kempfs perspektiv og bruke følgende retningslinjer:

Tabell nr. 4: Tabellen viser retningslinjer for tolkning

sannsynlighet	Tolkning
0 - 0,01	setningen forekommer aldri (så godt som aldri)
< 0,1	setningen forekommer sjelden
0,1- 2,5	setningen forekommer av og til, men ikke sjelden
0,25 - 0,75	setningen forekommer ofte
0,75 - 0,90	setningen forekommer svært ofte
0,90	setningen forekommer som regel
0,90 - 1,00	setningen forekommer uten unntak

Det vil si at setningene som er brukt som eksempel ovenfor, forekommer hhv *ofte* (0,72) og *sjelden* (0,02) i sine respektive former i det materialet som tilhører struktur nr. 3. For å unngå misforståelser er det viktig å påpeke nettopp dette, at selv om tallene representerer *sannsynligheten* for at en setning finnes i materialet, vil jeg for enkelthets skyld tolke disse tallene som i tabellen over, dvs. at setningen forekommer ofte, sjelden, aldri o.s.v.

11.2 Tema A: Bakgrunn og motiver

Tabell nr. 5: Tabellen viser de identifiserte strukturene for TEMA A for hele materialet (både norske og tyske medier) og hva som er innholdet i strukturene³¹.

Tema A BAKGRUNN OG MOTIVER		Strukturer		
		1	2	3
UTSAGN	+-	12,1 %	84, 6%	3,4 %
1.1 The Iraq is described as not being (or not having been) willing to take up negotiations, ceasefire or peace talks.	+	0,26	0,02	0,16
1.1 The Iraq is described as not being (or not having been) willing to take up negotiations, ceasefire or peace talks.	-	0,14	0,0	0,0
1.2 The Allied (or some of its members) are described as not being (or not having been) willing to take up negotiations, ceasefire or peace talks.	+	0,22	0,08	0,0
1.2 The Allied (or some of its members) are described as not being (or not having been) willing to take up negotiations, ceasefire or peace talks.	-	0,04	0,0	0,0
2.1 Iraqi interest in controlling the oil resources and/or strenghtening her power and dominance is mentioned as causes of the conflict.	+	0,0	0,0	0,72
2.1 Iraqi interest in controlling the oil resources and/or strenghtening her power and dominance is mentioned as causes of the conflict.	-	0,0	0,0	0,5
2.4 Kuwait's refutation to negotiate with Iraq about the border dispute and/or the level of oil export mentioned as an explanation of the conflict.	+	0,0	0,0	0,12
2.4 Kuwait's refutation to negotiate with Iraq about the border dispute and/or the level of oil export mentioned as an explanation of the conflict.	-	0,0	0,0	0,02
3.1 The Allied countries' motives (or some of its member's) is said to be the liberation of Kuwait .	+	0,24	0,04	0,0
3.1 The Allied countries' motives (or some of its member's) is said to be the liberation of Kuwait .	-	0,04	0,0	0,0
3.6 The Allied countries'(or some of its member's) motives is said to be secured oil supply and/or stable oil prices .	+	0,03	0,02	0,03
3.6 The Allied countries'(or some of its member's) motives is said to be secured oil supply and/or stable oil prices .	-	0,02	0,0	0,0

³¹ Et plusstegn etter et utsagn betyr at utsagnet forekommer i den form som presenteres her. Et minustegn betyr at det uttrykkes tvil om utsagnet, at det tilbakevises o.l.

Temaene i denne tabellen er viktige i en konflikt fordi det her defineres hva som er viktig og riktig. Her bestemmes rammene for hvordan konflikten skal forstås.

I en struktur med en *propagandafunksjon* forventer man, ut fra Kempfs propaganda-perspektiv, å finne en beskrivelse av Irak som uvillig til å forhandle om fred, en beskrivelse av de allierte (koalisjonen) som villig til å forhandle, påstanden om at Irak ønsker å øke sin innflytelse og å kontrollere oljeressurser og påstanden om at konflikten ikke skyldes Kuwaits uvillighet til å forhandle med Irak. Videre kan man forvente å finne påstanden om at motivet for de allierte er frigjøring av Kuwait og ikke sikring av oljeressurser.

STRUKTUR NR. 1: "Balansert".

Struktur nr. 1 er den nest største strukturen på dette temaet, og forekommer i 12,1 % av materialet. Den kjennetegnes ved at setningene som tar opp motiver og bakgrunn for konfliktene forekommer ofte.

Ofte beskrives Iraks uvilje til å forhandle/inngå våpenhvile (0,27). Dette bestrides også av og til (0,14). Fra tid til annen beskrives også de alliertes uvillighet til å forhandle/inngå våpenhvile (0,22). Dette bestrides imidlertid sjelden. Ofte nevnes det at motivet for de allierte er frigjøring av Kuwait (0,24), mens det sjelden uttrykkes tvil om dette.

I denne strukturen diskuteres begge parters vilje til å forhandle. Ingen av partene blir fremstilt spesielt aggressive. Selv om Irak oftere blir beskrevet som uvillig når det gjelder fredsforslag o.l. enn koalisjonen, blir det oftere uttrykt tvil om påstanden om irakerne. På den annen side blir koalisjonens offisielle siktemål, frigjøring av Kuwait, relativt ofte fremhevet. Egne rettigheter og intensjoner blir dermed fremhevet. Likevel er dette å betrakte som den mest balanserte av de tre strukturene. Den kan ikke sies å ha en *propagandafunksjon*.

STRUKTUR NR. 2: "Forekommer i liten grad"

Struktur nr. 2 er den mest dominerende for dette temaet. Den preger 84,6 % av det analyserte materialet, og kjennetegnes i første rekke ved at utsagnene sjelden forekommer.

I den grad utsagnene forekommer i det hele tatt er det utsagnet om at allierte motiver er å frigjøre Kuwait som er det største. Dette utsagnet forekommer likevel sjelden (0,04). Iraks uvillighet til å forhandle blir også nevnt (0,02), samt påstanden om at sikring av oljetilførsel/oljepriser er de alliertes motiv (0,02).

Spørsmålet er dermed hvordan dette kan tolkes. Variablene jeg har valgt ut bør være sentrale temaer i debatten om motiver og bakgrunn for konflikten, men likevel er de lite representert i norske og tyske medier. Dette kan skyldes at variablene ikke er de sentrale og at andre temaer var mer viktige. Imidlertid er det viktig å huske på at selv om setningene/utsagnene som er tatt med i analysen tar opp sentrale emner, er dette kun et lite antall utsagn.

Ut fra Kempfs propagandaperspektiv kan det selvsagt tolkes dithen at temaet ikke berøres fordi en diskusjon av bakgrunn og motiver bør unngås dersom den militære logikken skal forsvares. En diskusjon av bakgrunn for konflikten ville kunne svekke inntrykket av en nødvendig krig. I propagandaforskning er ofte den informasjon som utelates vel så viktig som den som tas med.

En annen tolkning som tar utgangspunkt i medienes situasjon vil være at temaer som bakgrunn og motiver i konflikten ofte har en tendens til å forsvinne. Det fokuseres mer på de direkte krigshandlingene enn på bakgrunnen for krigen. Ofte er også dette stoff for avisenes ledere, og disse er ikke med i utvalget.

Det er vanskelig å si noe om denne strukturen har en *propagandafunksjon*. Ved å se hvor stor del av materialet som ikke tilhører denne strukturen, i dette tilfellet 15,5 %, kan man imidlertid se i hvor stor del av materialet dette faktisk er et tema.

STRUKTUR NR. 3: "Irak fremstilles som aggressor".

Den minste klassen, som bare forekommer i 3,4 % av materialet, domineres av påstanden der konfliktene forklares gjennom Iraks ønske om å kontrollere oljeressurser. Denne påstanden forekommer svært ofte (0,72), og bestrides sjelden (0,05). En annen relativ stor gruppe er den der Iraks uvilje til å forhandle/inngå våpenhvile blir nevnt (0,02). De alliertes uvilje nevnes aldri. Imidlertid nevnes Kuwaits uvilje til å forhandle med Irak om grense konflikten/oljeeksport av og til (0,12).

Denne strukturen har dermed et klarere alliert perspektiv. Vekten er lagt på å forklare konflikten. Skylden legges på Irak og landets aggressive holdning mot nabolandene. Kuwaits uvilje til å forhandle med Irak nevnes. Motparten beskrives som aggressiv og det tegnes et bilde av en sterk konflikt mellom Irak og Kuwait. I dette ligger også en tendens til "oss-dem tenkning". Irak blir stemplet som den aggressive parten i forholdet til Kuwait, noe som kan tolkes som en rettferdiggjøring av den flernasjonale operasjonen mot Irak.

Denne strukturen er den som karest passer til Kempfs propagandaperspektiv. For dette temaets del (Tema A) har jeg identifisert en struktur som kan sies å ha en *propagandafunksjon*.

11.3 Tema B: Krigshandlinger

Tabell nr. 6: Tabellen viser de identifiserte strukturene for Tema B for hele materialet (både norske og tyske medier) og hva disse inneholder³².

Tema B Krigshandlinger		Klasser		
		1	2	3
UTSAGN	+ –	2,3 %	95,2%	2,5 %
4.1 Civilian sufferings and /or casualties due to Iraqi attacks are mentioned.	+	0,79	0,04	0,0
4.1 Civilian sufferings and /or casualties due to Iraqi attacks are mentioned.	–	0,0	0,04	0,0
4.2 Civilian sufferings and/or casualties due to Allied attacks are mentione	+	0,03	0,02	1,0
4.2 Civilian sufferings and/or casualties due to Allied attacks are mentioned.	–	0,0	0,02	0,20
5.1 Iraqi attacks on civilians are described as deliberate	+	1,0	0,0	0,03
5.1 Iraqi attacks on civilians are described as deliberate	–	1,0	0,0	0,03
5.2 Allied attacks on civilians are described as deliberate.	+	0,0	0,04	0,33
5.2 Allied attacks on civilians are described as deliberate.	–	0,0	0,1	36,2
5.3 Iraqi forces are accused of breaking the humanitarian rules of war.	+	0,03	0,0	0,14
5.3 Iraqi forces are accused of breaking the humanitarian rules of war.	–	0,0	0,0	0,0
5.4 Allied forces are accused of breaking the humanitarian rules of war.	+	0,0	0,01	0,14
5.4 Allied forces are accused of breaking the humanitarian rules of war.	–	0,0	0,01	0,03

I dette temaet står egne og motpartens krigshandlinger sentralt, dvs. sivile lidelser som følge av angrep, angrep på sivile som overlagte handlinger og brudd på humanitære regler for krigføring. I en struktur med en propagandafunksjon vil

³² Et plusstegn etter et utsagn betyr at utsagnet forekommer i den form som presenteres her. Et minustegn etter utsagnet betyr at det uttrykkes tvil om utsagnet eller at det tilbakevises.

man, ifølge Kempfs perspektiv, eksempelvis finne påstander som fremstiller motpartens handlinger som brutale, mens egne angrep rettferdiggjøres.

STRUKTUR NR. 1: "Irak fremstilles som gjerningsmann"

Den første strukturen preger 2,3 % av materialet. Menneskelige lidelse som følge av irakiske angrep blir så og si alltid nevnt (0,79), mens dette aldri tilbakevises. Samtidig blir sivilbefolkningens lidelse som følge av allierte angrep svært sjelden nevnt (0,03). Irakiske angrep på sivile blir alltid beskrevet som overlagt, men dette blir like ofte tilbakevist. Allierte angrep på sivile blir i tillegg aldri beskrevet som overlagte, og dette blir heller ikke tilbakevist i materialet.

Denne strukturen har det klareste allierte perspektivet av strukturene for dette temaet. Den fokuserer i hovedsak på sivile ofre som følge av de irakiske angrepene.

I denne sammenhengen er det viktig å fremheve at selv om alt materiale som kan klassifiseres under denne klassen nevner at irakiske angrep er overlagte, blir dette også alltid tilbakevist. Dette vil i så fall tale i mot at strukturene uttrykker et ensidig alliert perspektiv. Imidlertid blir allierte angrep på sivile aldri betegnet som overlagte.

Dette underbygger dermed påstanden om at denne strukturen passer best til Kempfs propagandaperspektiv. For dette temaets vedkommende (Tema B) har jeg følgelig identifisert en struktur som kan sies å ha en *propagandafunksjon*.

STRUKTUR NR. 2: "Forekommer i liten grad"

Denne er den suverent største strukturen. Den finnes i hele 95, 2 % av materialet. Det typiske for denne strukturen er som for den største strukturen i Tema A: setningene forekommer sjelden. Det utsagnet som likevel forekommer oftest er det der sivile lidelser som resultat av irakiske krigshandlinger nevnes (0,04). Ikke engang halvparten så ofte nevnes sivile lidelser som resultat av allierte krigshandlinger (0,02).

De samme refleksjoner som gjorde seg gjeldende for det foregående temaet er også gyldige her. Jeg har latt dette temaet bli representert i analysene av seks utsagn som burde være dekkende for sentrale aspekter ved temaene. At disse likevel forekommer sjelden kan man som ved Tema A ta som et tegn på at andre temaer fikk større plass enn de menneskelige lidelsene. Dette kan selvsagt tolkes i et propaganda perspektiv og spesielt relatert til Kempf vil dette underbygge hans tese om at krigførende parter ikke ønsker at opinionen skal se realitetene ved

krigen. Informasjonstilgangen på dette området vil derfor være begrenset. På den annen side er det grunn til å anta at motparten svært ofte vil frigjøre materiale som viser effekten av krigføringen, for selv å innkassere en "propagandaseier".

STRUKTUR NR. 3: "Balansert, av og til med et irakisk perspektiv".

Den siste strukturen finnes i 2,5 % av materialet. Sivile lidelser som følge av allierte angrep blir nevnt i alle artiklene, men det uttrykkes også tvil om dette i en del av materialet (0,20). Allierte angrep på sivile blir ofte beskrevet som overlagte (0,33), men det interessante her er at dette tilbakevises enda oftere (0,36). Irakiske og allierte styrker blir like ofte beskyldt for å bryte humanitære regler for krigføring (0,14), men dette tilbakevises bare for de allierte styrkenes del. Dette skjer imidlertid sjelden (0,03).

Denne strukturen er adskillig mer balansert i innhold i forhold til den jevnstore struktur nr. 1. Den fokuserer på begge parter krigshandlinger, men har til en viss grad et irakisk perspektiv. Trolig skyldes dette temaet: Menneskelige lidelser som følge av krigen. Reaksjonen på den enkeltepisoden under krigen som betydde mest negativ omtale for koalisjonen, den såkalte Amiria-episoden, gir bare et eksempel på hvor viktig det er for krigførende parter at opinionen beholder inntrykket av en "renslig" krig.

Spørsmålet er hvordan man plasserer denne i forhold til Kempfs perspektiv. Til en viss grad uttrykker den et irakisk perspektiv, og passer dermed til Kempfs bilde av krigspropaganda, men til fordel for motsatt side enn hva man kunne forvente utfra vanlige antagelser. Likevel vil jeg si at det er denne strukturen som fremstiller dette aspektet ved konflikten på den mest balanserte måten, i allefall dersom man ser den i forhold til struktur nr. 1.

11.4 Tema C: Løsning av konflikten

Tabell nr. 7: Tabellen viser de identifiserte strukturene for TEMA C, for hele materialet (både norske og tyske medier) og hva de inneholder³³.

Tema C Løsning av konflikten		Klasser		
		1	2	3
UTSAGN	+-	88,5 %	2,2%	9,3 %
8.1 Force against Iraq is described as the only possible or most effective way to settle the conflict	+	0,04	0,33	0,56
8.1 Force against Iraq is described as the only possible or most effective way to settle the conflict.	-	0,02	0,14	0,68
8.2 It is said that the economic embargo on trade with Iraq should have been given more time to be effective.	+	0,01	0,0	0,18
8.2 It is said that the economic embargo on trade with Iraq should have been given more time to be effective.	-	0,0	0,0	0,10
8.4 Allied or member state's (excl. UN) initiative for negotiations or peace talks with Iraq is mentioned ³⁴ .	+	0,01	0,18	0,05
8.4 Allied or member state's (excl. UN) initiative for negotiations or peace talks with Iraq is mentioned ³⁵ .	-	0,0	0,03	0,03
8.3 Iraqi initiative for negotiations or peace talks is mentioned ³⁶ .	+	0,01	1,0	0,02
8.3 Iraqi initiative for negotiations or peace talks is mentioned ³⁷ .	-	0,01	0,71	0,0

³³ Et plusstegn etter et utsagn betyr at utsagnet forekommer i den form som presenteres her. Et minustegn etter utsagnet betyr at det uttrykkes tvil om utsagnet eller at det tilbakevises.

³⁴ Only initiatives on governmental level, not just suggestions by oppositional groups.

³⁵ Only initiatives on governmental level, not just suggestions by oppositional groups.

³⁶ Only initiatives on governmental level, not just proposals by oppositional groups.

³⁷ Only initiatives on governmental level, not just proposals by oppositional groups.

Dette temaet representeres av setninger som uttrykker perspektiver på hvordan konflikten løses, og i tillegg partenes fredsinitiativer.

Denne delen har spesiell referanse til Kempfs perspektiv på krigspropaganda, fordi nettopp dette temaet omfatter en mulig diskusjon av militær logikk, dvs. mål-middel tenkning i forbindelse med krig. Den er dessuten viktig fordi den sier noe om hvordan partenes ønske om fred presenteres. En struktur med en propagandafunksjon vil, ifølge Kempf, bestå av påstander der motpartens vilje til fred diskrediteres, mens maktbruk rettferdiggjøres.

STRUKTUR NR. 1: "Forekommer i liten grad"

Den mest omfattende strukturen er som Tema A og B, en struktur der setningene sjelden nevnes. Denne preger 88,5 % av materialet. Makt mot Irak som eneste middel for å løse konflikten blir oftere nevnt enn at de økonomiske midlene skulle blitt gitt mer tid til å virke, hhv. 0,04 og 0,01. Maktargumentet blir likevel tilbakevist relativt ofte. Hverken allierte eller irakiske fredsinitiativ nevnes i særlig grad. Dersom noe nevnes i denne klassen er det at maktbruk mot Irak er nødvendig.

Som i de to foregående analysene kan dette tolkes som propaganda, dersom man ser dette som et tegn på at en debatt om berettigelsen av et militært angrep var uønsket. Igjen må det nevnes at det er kun et lite antall utsagn. Spørsmålet er om man kunne forvente større andel. Samtidig finner man utsagnene igjen i over ti prosent av materialet.

STRUKTUR NR. 2: "Makt mot Irak /diskreditering av Iraks fredsinitiativ"

Den minste klassen (2,2 %) legger vekt på fredsinitiativene. De irakiske fredsinitiativene nevnes alltid (1,0). Imidlertid uttrykkes det også svært ofte tvil om disse fredsinitiativene (0,71). Allierte fredsinitiativ nevnes i forhold sjelden (0,18), men til gjengjeld uttrykkes det sjelden tvil om disse fredsinitiativene (henholdsvis 0,18 og 0,03)

Makt som eneste brukbare middel mot Irak blir også nevnt ofte (0,33). Dette betviles også av og til, men ikke en gang halvparten så ofte (0,14). Økonomiske maktmidler er her et ikke-tema.

Denne klassen bygger opp om Kempfs propagandamodell. Ikke bare forsvars bruk av militær makt, men irakiske fredsinitiativer – selv om de også blir nevnt oftere – blir i langt større grad tilbakevist enn de allierte. For Tema C's vedkommende har jeg etter min vurdering identifisert en struktur som kan sies å ha en *propagandafunksjon*.

STRUKTUR NR. 3: "Diskusjon av militær logikk"

Struktur nr. 3 finnes i 9,3 % av materialet. I denne klassen er den militære logikken i stor grad et tema. Det er også mer fokus på virkemidlene. Makt mot Irak som eneste måte å løse konflikten, blir ofte nevnt (0,56), men dette tilbakevises enda oftere (0,68). Av og til nevnes det at økonomiske midler skulle ha blitt gitt mer tid til å virke (0,18). Dette betviles imidlertid også fra tid til annen (0,10)

Fredsinitiativer nevnes sjelden, men dersom de nevnes er de inititerte av de allierte.

Denne klassen passer ikke inn i Kempfs modell for krigspropaganda, fordi den militære logikken tas opp til diskusjon. Strukturen har ingen *propagandafunksjon*.

11.5 Oppsummering og kommentarer

I tabellform oppsummerer jeg resultatene fra analysen av hele materialet:

Tabell nr. 8: Tabellen viser identifiserte strukturer for hvert tema, hvor omfattende de er og hva som er karakteristisk for strukturene.

TEMA	Struktur	%	Karakteristikk
A Bakgrunn og motiver	1	12,1	Balanse
	2	84,6	Forekommer i liten grad
	3	3,4	Irak fremstilles som aggressor*
B Krigs- Handler	1	2,3	Irak fremstilles som gjerningsmann*
	2	94,5	Forekommer i liten grad
	3	2,5	Balanse/irakisk perspektiv
C Løsning på Konflikten	1	88,5	Forekommer i liten grad
	2	2,2	Makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsinitiativ*
	3	9,3	Diskusjon av militær logikk

Konklusjonen er at det for hvert tema finnes *én* struktur som ifølge Kempfs perspektiv kan ha en propagandafunksjon (I Tabell nr. 8 merket med stjerne) Til grunn for denne konklusjonen ligger min tolkning av tallene i tabellene 5, 6 og 7. Jeg mener å kunne påvise at det *finnes* strukturer med en propagandafunksjon i norske og tyske medier under Golfkrigen. Dermed har jeg fått et svar på det innledende spørsmålet i oppgaven. På den annen side er det grunn til å bemerke omfanget av strukturene med en propagandafunksjon. Jeg hadde i utgangspunktet

ikke noe grunnlag for å si noe om hvor stort omfang strukturene ville ha, men vi ser av tabellen at strukturene med en propagandafunksjon har et relativt begrenset omfang. Kanskje ville en undersøkelse med andre setninger i analysen gitt et større utslag.

Det finnes også én struktur som ikke har en propagandafunksjon. For hvert tema finnes det dessuten én struktur som, selv om den dominerer temaet, likevel er irrelevant for den kvalitative analysen. Disse strukturene er de der setningene forekommer i liten grad.

Identifikasjonen av disse strukturene danner grunnlaget for både den kvantitative og kvalitative analysen. I den kvantitative analysen vil samtlige strukturer tas med i betraktning. I den kvalitative analysen vil jeg konsentrere meg om tekster der setningene faktisk finnes, dvs. tekster som er typiske for to av de tre strukturene i hvert tema.

Kapittel 12: Kvantitativ analyse

I kapittel 12 vil jeg i tur og orden ta for meg problemstillingene knyttet til den kvantitative analysen. Siden jeg har tre problemstillinger/hypoteser som belyses gjennom like mange temaer (A, B og C) vil det her dreie seg om tilsammen ni delanalyser. I oppsummeringen av den kvantitative analysen (Kapittel 13) vil jeg så ta for meg hver enkelt problemstilling for å se om jeg totalt sett har funnet støtte for hypotesen som hører til problemstillingen.

12.1 Problemstilling nr. 1: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i norske nyhetsmedier enn i tyske?

Her fremsatte jeg en hypotese om at tyske nyhetsmedier vil være mindre preget av strukturer med en propagandafunksjon enn norske nyhetsmedier (Hypotese I).

TEMA A: Bakgrunn og motiver

Tabell nr. 9: Tabellen viser hvert lands andel av det totale materialet (kolonne nr. 2) og prosentandelen av materialet fra hvert land som preges av de tre strukturene.

LAND	%-andel av totalt materiale	Struktur nr. 1: Balansert	Struktur nr. 2: Forekommer i liten grad	Struktur nr.3 Irak fremstilles som aggressor
Tyskland	45 %	16,9 %	79,1 %	4,0 %
Norge	55 %	8,1 %	89,1 %	2,9 %

Tabellen viser store forskjeller mellom de to landene, og ved utregningen av kjikvadrat er resultatet signifikant. Den største forskjellen er i forekomsten av struktur nr. 2 ("Forekommer i liten grad"). Denne strukturen preger 79 % av det tyske materialet og hele 89 % av det norske. Dette kan tyde på at temaene tilknyttet bak-grunn og motiver i konfliktene ble mer berørt i tysk enn i norsk media, siden struktur nr. 2 symboliserer den del materialet der setningene som representerer dette temaet sjelden forekommer. Dette stemmer også med

inntrykket av at debatten om konflikten var sterkere i Tyskland enn i Norge. Temaet kan selvsagt også ha blitt diskutert på andre måter i Norge enn i Tyskland, slik at jeg dermed ikke har fanget opp debatten i Norge. Imidlertid kan dette gjenspeile den konsensus om temaet som man kan registrere i den norske makteliten. Siden andelen av det tyske materialet der disse setningene *ikke* forekommer er mindre enn det tilsvarende norske, vil derfor fordelingen på de resterende strukturer bli større i Tyskland enn i Norge.

Struktur nr. 3 ("Irak fremstilles som aggressor") har en propagandafunksjon. I analysen av det totale materialet preget denne strukturen 3,4 %. Den tyske andelen er her litt større enn dette (4,0 %), mens den norske andelen er litt mindre (2,9 %). Forskjellene er dermed ikke store. Hvordan er så fordelingen av materialet for struktur nr. 1 ("balansert")? Her ser vi et mye klarere utslag. Tallene kan tolkes dithen at den tyske dekningen var mer balansert enn den norske når det gjelder bakgrunn og motiver for konflikten. Mens fordelingen av det totale materialet på denne strukturen er 12, 1 %, ligger den tyske andelen gått over denne (16,9 %), mens den norske ligger godt under (8,1 %).

Selv om de faktiske fordelingene viser at strukturen med en *propagandafunksjon* er mer omfattende i norske enn i tyske medier, må man se tallene i forhold til andelen av materialet der dette er relevant. Når man i tillegg ser på forskjellen i fordelingen på struktur nr. 1, den balanserte, er tendensen klarere. I materialet finner jeg støtte for Hypotese I når det gjelder temaet "Bakgrunn og motiver" (Tema A)

TEMA B: Krigshandlinger

Tabell nr. 10: Tabellen viser hvert lands andel av det totale materialet (kolonne nr. 2) og prosentandelen av materialet fra hvert land som preges av de tre strukturene.

LAND	%-andel av det totale materialet	Struktur nr. 1 Irak fremstilles som gjerningsmann	Struktur nr. 2 : Setningene fore- kommer i liten grad	Struktur nr. 3: Balanse, av og til irakisk persp.
Tyskland	45 %	2,5 %	95,2 %	2,6 %
Norge	54 %	2,4 %	95,2 %	2,4 %

Tallene som her er fremkommet avviker svært lite fra tallene som kom frem i analysen av det totale materialet. Det finnes kun små forskjeller mellom de to landenes medier for dette temaet. Dersom man regner ut kji kvadrat og bruker et signifikansnivå på 5%, vil resultatet ikke være signifikant. Dette betyr at jeg ikke finner støtte for temaet Hypotese I for temaet "Krigshandlinger" (Tema B)

TEMA C: Løsning på konfliktene

Tabell nr. 11: Tabellen viser hvert lands andel av det totale materialet (kolonne nr. 2) og prosentandelen av materialet fra hvert land som preges av de tre strukturene.

LAND	%-andel av det totale materialet	Struktur nr. 1: Forekommer i liten grad	Struktur nr. 2: Makt mot Irak /diskreditering av irakiske fredsinitiativ	Struktur nr. 3: Diskusjon av militær logikk
Tyskland	45,2 %	78,2 %	3,9 %	17,9 %
Norge	54,8 %	96,9 %	0,9 %	2,2 %

Ved temaet "Løsning av konflikten" er det til forskjell fra Tema B nokså store utslag. I Norge er struktur nr. 1 ("Forekommer i liten grad") langt større enn i Tyskland. Dette kan tolkes dithen at temaet, som Tema A, i mye større grad var gjenstand for debatt i Tyskland enn i Norge. Dette stemmer også med det umiddelbare inntrykket man fikk av den tyske debatten. Her kan man igjen innvende at man kanskje ikke har fanget opp debatten i Norge ved å bruke disse utsagnene.

Dermed blir omfanget av de øvrige strukturene større for det tyske materialets del enn det norske. Dette gjelder da også for struktur nr. 2 ("Makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsinitiativ") som er den strukturen som kan ha en *propagandafunksjon* i henhold til Kempf. Det interessante er den relative differansen i fordelingene på de to andre strukturene. Forskjellene er langt større for det tyske materialets del enn det norske, dvs. at det er en langt klarere overvekt av det tyske materialet som preges av struktur nr. 3 ("Diskusjon av militær logikk"). For Tema C (Løsning av konflikten) har jeg dermed funnet støtte for Hypotese I.

12.2 Problemstilling nr. 2: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i tabloidmediene enn i andre nyhetsmedier?

Min hypotese i dette tilfellet gikk ut på at tabloidaviser vil være mer preget av strukturer med en propagandafunksjon enn andre typer medier (Hypotese II)

Tema A: Bakgrunn og motiver

Tabell nr. 12: Tabellen viser hver medietypes (TV, prestisjeavis, tabloidavis og regionalavis) andel av det totale materialet, uansett land (kolonne nr. 2), og prosentandelen av materialet fra hver medietype som preges av de tre strukturene.

MEDIETYPE	%-andel av totalt materialet	Struktur nr. 1: Balanse	Struktur nr. 2: Forekommer i liten grad	Struktur nr. 3: Irak fremstilles som aggressor
TV	19,1 %	17,1 %	79,4 %	3,5 %
Prestisje	32,4%	12,8 %	83,0 %	4,2 %
Tabloid	24,6 %	9,3 %	88,3 %	2,5 %
Regional	23,8 %	9,9 %	87,1 %	3,1 %

Dersom man ser på analysen av det totale materialet (Tabell nr. 5, fordelingen på de tre strukturene) avviker alle medietypene lite fra fordelingene som kom frem her. Det eneste unntaket er TV. Ved utregning av kjikvadrat (signifikansnivå 5 %) viser det seg imidlertid at resultatene for dette temaet er signifikant. Forskjellene mellom de forskjellige medietypene er imidlertid svært små. Tabloid og regionalavisene er i sterkest grad dominert av struktur nr. 2 ("Forekommer i liten grad"). Det er også tabloid- og regionalavisene som er mest lik hverandre. TV og prestisjeaviser ligger til en viss grad nær hverandre.

Ellers utpreger TV seg som det mest "balanserte" mediet, med tabloidavisene som det andre ytterpunktet. Tabloidavisene er likevel det mediet som sjeldnest beskriver Irak som aggressoren. Her må man imidlertid huske at det er i tabloidavisene at setningene forekommer sjeldnest, slik at fordelingene må ses i forhold til dette. Alt i alt finner jeg ikke støtte for Hypotese II når det gjelder Tema A.

Tema B: Krigshandlinger

Tabell nr. 13: Tabellen viser hver medietypes andel av det totale materialet, uansett land (kolonne nr. 2), og prosentandelen av materialet fra hver medietype som preges av de tre strukturene.

MEDIETYPE	%-and av det totale materialet	Struktur nr. 1: Irak fremstilles som gjerningsmann	Struktur nr. 2: Forekommer i liten grad	Struktur nr. 3: Balanse, av og til irakisk persp.
TV	19,1 %	3,6 %	93,7 %	2,7 %
Prestisje	32,4 %	1,7 %	95,0 %	3,3 %
Tabloid	24,6 %	3,4 %	95,5 %	1,2 %
Regional	23,8 %	0,9 %	96,6 %	2,8 %

Som ved forrige hypotese er det ved dette temaet svært små forskjeller. Ved utregning av kjiqvadrat er resultatene ikke signifikante. De avviker svært lite fra resultatene som kom frem gjennom analysen av det totale materialet (se prosentfordelingene på strukturene, tabell nr. 6)

For temaet "Krigshandlinger" (Tema B) finner jeg ikke støtte for Hypotese II i materialet.

Tema C: Løsning av konflikten

Tabell nr. 14: Tabellen viser hver medietypes andel av det totale materialet, uansett land (kolonne nr. 2), og prosentandelen av materialet fra hver medietype som preges av de tre strukturene.

MEDIETYPE	%-andel av det totale materialet	Struktur nr. 1: Forekommer i liten grad	Struktur nr. 2 Makt mot Irak /diskreditering av irakiske fredsinitiativ	Struktur nr. 3: Diskusjon av militær logikk
TV	19,1 %	80,4 %	5,1 %	14,5 %
Prestisje	32,4 %	88 %	2,5 %	9,5 %
Tabloid	24,6 %	92,1 %	0,6 %	7,3 %
Regional	23,8 %	91,8 %	1,4 %	6,8 %

For dette temaets vedkommende er forskjellen mellom de forskjellige medietypene større, og de avviker følgelig mer fra resultatene av analysen av det totale materialet. Ved utregning av kjikvadrat er resultatene signifikante.

Spørsmålet er likevel om jeg får den sammenhengen jeg antar i min hypotese:

1. Dersom man ser på andelen av materialet der utsagnene sjelden forekommer, er denne størst hos tabloidavisene. Likevel er tabloidavisene tett fulgt av regionalavisene og prestisjeavisene. Forskjellene mellom disse er ubetydelige. De som tar opp temaet oftest er TV, som her står i en særklasse. Fordelingene på de andre strukturene reflekterer følgelig dette.

2. Dersom man ser på hvordan det resterende materialet fordeler seg stemmer dette dårlig med forestillingen om den "krigerske tabloidpressen". Tvert imot, debatten om bruk av militær makt er vel så tydelig i tabloidpressen som i TV eller prestisjeavisene.

Ut fra dette temaet går sammenhengen mellom medietype og forekomsten av "propagandastrukturer" i motsatt retning i forhold til det jeg forventet i Hypotese II. Jeg har med andre ord ikke funnet støtte for Hypotese II i Tema C

12.3 Problemstilling nr. 3: Er det sammenheng mellom tidspunkt eller fase i konflikten og hvor fremtredende strukturer med en propagandafunksjon er?

Kort repetert fremsatte jeg følgende hypotese (Hypotese III):

I begynnelsen av konflikten, dvs. ved Iraks invasjon av Kuwait vil strukturer med en propagandafunksjon være fremtredende. Andelen vil deretter være lav og så vokse når luftkrigen starter i midten av januar 1991. Andelen vil så bli mindre for så å stige igjen rundt utbruddet av bakkekrigen 24. februar 1991. Deretter vil andelen synke igjen.

Som jeg gjorde rede for i min presentasjon av problemstillingen skyldes dette en antakelse om at man ved starten av en konflikt eller offensiv vil ha et større behov enn ellers for å gi sin egen versjon av hendelsene.

En analyse av dekningen av en konflikt må ta utgangspunkt i de faktiske hendelser i krigen. Det er umulig å si noe om mediedekningen uten å relatere dette til de enkelte hendelser. Jeg viser til appendiks nr. 1 for en kronologisk

gjennomgang av hendelsene. Oversikten over prosentandelene for de forskjellige strukturene presenteres i appendiks nr. 4, 5 og 6.

Her går det frem hvor stor del av materialet fra hver enkelt dag som preges av de forskjellige strukturene.

Som for de foregående analysene er den totale fordelingen av materialet den samme i alle tabellene. Materialet konsentrerer seg rundt bestemte dager. Et blikk på tabellene avslører at nesten 30 % av stoffet konsentrere seg rundt dagene 17., 18. og 19. januar 1991. Dette er dagene i begynnelsen av Golf-krigen (luftkrigen) og at dekningen var mest intensiv disse dagene er ikke overraskende.

Tema A: Bakgrunn og motiver³⁸

Det første spørsmålet man kan stille seg er: Når er andelen relevant materiale er størst? Eller formulert på en annen måte: Når er størrelsen på struktur nr. 2 (forekommer i liten grad) minst? I tabellen går det frem at andelen relevant materiale er størst i begynnelsen av august (2. og 3.). Dette er helt i begynnelsen av konflikten, i forbindelsen med Iraks invasjon av Kuwait. Den er også stor rett i forkant av luftkrigen (13. og 14. januar) og rundt tiden da bakkekrigen startet (15.-28. februar). I tillegg er den også stor i tiden rundt FNs resolusjon om bruk av makt mot Irak den 29. november.

Hvordan er så fordelingen mellom de to relevante strukturene? I analysen av det totale materialet, dvs. analysen som danner utgangspunktet for klassifikasjonen av strukturene, er strukturen som kan sies å ha en propagandafunksjon (Irak fremstilles som aggressor - Struktur nr. 3) den minste (se tabell nr. 5). Ikke uventet er strukturen også den minste i oversikten over de forskjellige dagene i konflikten.

Det finnes imidlertid visse unntak. Først og fremst gjelder det de to første dagen i utvalget. Både 2. og 3. august er denne andelen langt større enn andelen for struktur nr. 1, m.a.o. den strukturen som uttrykker et balansert perspektiv. Nesten en tredjedel av materialet fra 2. august tilhører struktur nr. 3. Andelen er også høy 6. og 7. august. En ny topp fant sted 13. januar 1991, dvs. like før luftkrigen brøt ut. Dette kan ha sammenheng med at den amerikanske kongressen vedtok en

³⁸ Strukturene som ble identifisert var følgende: Struktur nr. 1: "Balanse", struktur nr. 2: "Forekommer i liten grad" og struktur nr. 3: "Irak fremstilles som aggressor".

resolusjon som ga president Bush fullmakt til å gå til krig mot Irak dagen før, dvs. 12. januar. Denne dagen er det liten forskjell mellom struktur nr. 1 (balansert) og struktur nr. 3 (Irak fremstilles som aggressor). Resten av utvalget er det store forskjeller mellom disse to strukturene. Struktur nr. 1 (balansert) er betydelig større enn struktur nr. 3. Det eneste unntaket er 22. februar. Strukturen som kan sies å ha en propagandafunksjon omfatter denne dagen 5,4 % av materialet. Dette kan ha å gjøre med at Saddam Hussein den 21. februar i en tale til det irakiske folket fremhevet at han ikke ville bøye av for det militære presset. Reaksjonen på dette fra vestlige ledere var sterke, og det kan være grunn til å tro at dette reflekteres i massemediene for den 22. februar.

Som det går frem av redegjørelsen ovenfor, er den balanserte strukturen den dominerende i forhold til strukturen med en propagandafunksjon, dersom man ser bort fra de to første dagene i utvalget.

Hvordan relaterer dette seg til min hypotese? I hypotesen antok jeg at andelen av strukturer med en propagandafunksjon ville være høy i begynnelsen av konflikten. Dette viste seg for dette temaets vedkommende å stemme.

Den største andelen for denne strukturen er nettopp helt i begynnelsen av Golfkonflikten, i forbindelse med Iraks invasjon av Kuwait. Ut fra et propagandaperspektiv kan dette forklares ut fra et ønske om allerede i utgangspunktet å definere Iraks angrep som et overgrep.

Medienes dekning i denne perioden må også sees i relasjon til begivenhetene selv. Irak invaderte et lite naboland, og uavhengig av omstendighetene rundt invasjonen og bakgrunnen for konflikten er det selvsagt lett å definere angrepet som et meget grovt overtramp i forhold til folkeretten.

Det er åpenbart at Vesten har stått nærmere Kuwait enn Irak, selv om mange vestlige regjeringer forsynte Irak med våpensystemer i perioden da Irak lå i krig med Iran. I begynnelsen av en konflikt er det også tvilsomt om fredsforhandlinger og våpenhvile er et tema. Fokuset i mediene i en slik situasjon vil i større grad være de direkte krigs-handlingene.

I hypotesene antok jeg også at andelen av strukturer med en propagandafunksjon vil stige i forbindelse med utbruddet av luftkrigen. Dette slår bare delvis til. Det er en liten økning noen dager før, men dette kan som sagt også ha å gjøre med den amerikanske kongressens fullmakt til president Bush. Utslaget her er ikke spesielt stort.

Videre spådde jeg en økning i forbindelse med starten på bakkekrigen 24. februar. Dette stemmer også bare delvis med mine tall. Den 22. februar er det et

hopp, men dette kan også skyldes Saddam Husseins tale til den irakiske befolkningen og de vestlige reaksjonen på dette utspillet.

Jeg finner støtte for den delen av hypotesen der jeg hevder at medieinnholdet vil ha en fremtredende propagandafunksjon i starten av konflikten. Utslagene er imidlertid relativt små for de senere tidspunktets del, og kan like gjerne ha en sammenheng med de utspillene jeg refererte ovenfor. Disse utspillene har likevel sammenheng med innledningene av de to fasene i krigen, luftkrigen og bakkeoffensiven, hhv. kongressens fullmakt til president Bush og Saddam Husseins tale til det irakiske folket. Likevel er utslagene for små til at man kan si at jeg for temaet "Bakgrunn og motiver" har funnet entydig støtte for hypotesen.

Tema B: Krigshandlinger³⁹

Når er andelen relevant materiale størst for denne analysen? Tabellen avslører at andelen som tilhører struktur nr. 2 er minst den 19. januar 1991, dvs. i forbindelse med utbruddet av luftkrigen, 13., 14. og 15. februar 1991, som faller sammen med den så-kalte Amiriya-episoden, 27. og 28. februar 1991, m.a.o. i forbindelse med bakke-krigen og 26. august 1992.

Tidspunktene fra 1991 faller alle sammen med begivenheter under Golf-krigen som har med direkte krigshandlinger å gjøre. I analysen av det totale materialet er de to strukturene nr. 1 (propagandafunksjon) og nr. 3. (balansert, ofte irakisk perspektiv) så og si jevnstore. Dersom man ser på analysene av materialet for hver dag er struktur nr. 1 større de fleste dagene i utvalget.

Det er et skille i materialet ved utbruddet av luftkrigen. Frem til dette tidspunktet er ikke struktur nr. 3 ("Balansert, ofte irakisk perspektiv") representert. Dette er logisk, fordi frem til dette tidspunktet hadde Irak utelukkende fremstått som angriper.

Skillet går imidlertid ved utbruddet av luftkrigen, da det plutselig skjer et hopp både i andelen av struktur nr. 1 og nr. 3, men mest for nr. 1 ("Irak fremstilles som gjernings-mann"). Det neste hoppet kan registreres like før og like etter bakkekrigen brøt ut. Dette gjelder bare for strukturen som kan ha en propagandafunksjon i denne sammenhengen (Struktur nr. 1). Deretter faller andel

³⁹ Strukturene som ble identifisert var følgende: Struktur nr. 1: "Irak fremstilles som gjerningsmann", struktur nr. 2: "Forekommer i liten grad" og struktur nr. 3: "Balanse, av og til med et irakisk perspektiv".

relevant materiale, men den 26. august 1992 skjer et meget stort løft i andelen for struktur nr. 1 ("Irak frem-stilles som gjerningsmann"). Dette har trolig å gjøre med at koalisjonene i august 1992 gav shia-muslimene i Sør-Irak beskyttelse mot den irakiske ledelsen, som betraktet shia-muslimene i tillegg til kurderne i nord som "indre fiender". Iraks behandling av folkegrupper i eget land har stadig dukket opp i nyhetsmediene.

Dersom vi ser på andelen som tilhører struktur nr. 3, strukturen som er balansert, men også ofte uttrykker et irakisk perspektiv, er denne i praksis ikke-eksisterende i materialet, bortsett fra i to tilfeller. Det første og mest betydningsfulle tilfellet er i etter-kant av den såkalte Amiriya-episoden, der allierte raketter traff et tilfluktsrom i Bagdad. I følge amerikanske militære ble bunkersen brukt til militære formål. Imidlertid ble flere hundre sivile irakere drept, mange av dem kvinner og barn. Som tidligere nevnt vekket denne episoden avsky over store deler av verden. Andelen av materialet som uttrykker balanse/irakisk perspektiv er meget stor dagene 14. og 15. februar 1991, som er de første dagene etter Amiriya-episoden. Den siste, og minst betydningsfulle er den siste dagen som er med i utvalget, 15. januar 1993. Trolig gjenspeiler dette reaksjonene på den nye amerikanske bombingene av Bagdad, to år etter luftkrigen.

I propagandateori er en av krigspropagandaens funksjoner å skaffe seg oppslutning om krigen på egen side ved å hindre at befolkningen får et innblikk i krigens realiteter. Selv om krigen i stor del foregikk på irakisk territorium blir de irakiske ofrene i påfallende liten grad nevnt. Dette tyder på at det enten var faktisk svært få irakiske ofre, eller at informasjonen ikke kom ut eller at den informasjonen som kom ut ikke ble formidlet videre av mediene.

Den første delen av Hypotese III er lite relevant, siden setningen som eventuelt ville uttrykke et irakisk perspektiv i stor grad vil omhandle effekten av den allierte krigføringen. Siden de allierte først angrep i januar vil denne strukturen være fraværende i denne perioden. Vi kan registrere at struktur nr. 1 er representert i materialet, og dette gjenspeiler sannsynligvis det faktum at det fra Kuwait ble rapportert om irakiske soldaters overgrep mot sivile.

Som jeg antyder i Hypotese III øker andelen for strukturen med en propaganda-funksjon i forbindelse med utbruddet av luftkrigen og særlig etter. Likeledes er det et hopp i forbindelse med starten på bakkekrigen.

For temaet "Krigshandlinger" ser det ut som om jeg finner støtte for min hypotese i materialet.

Tema C: Løsning av konflikten⁴⁰

Tidspunktene der de relevante strukturene (struktur nr. 2 og nr. 3) er mest omfattende grupperer seg rundt særlig tre tidsperioder. Den første er rundt tidspunktet for vedtaket av resolusjonen om bruk av militærmakt mot Irak i FNs sikkerhetsråd (29. og 30. november 1990). Det andre tidspunktet er i forbindelse med den amerikanske kongressens resolusjon som ga president Bush fullmakt til å gå til krig mot Irak (12. januar 1991). Det tredje tidspunktet er perioden 17.-19. januar, i tilknytning til luftkrigen.

I tillegg er andelen av relevant materiale stor også to år etter henholdsvis Iraks invasjon av Kuwait og utbruddet av luftkrigen (27. august 1992 og 14.-15. januar 1993). Dette har trolig sammenheng med følgende episoder:

I august 1992 fikk, som tidligere nevnt, shia-muslimene i Sør-Irak internasjonal, men de fikk ikke humanitær hjelp slik kurderne hadde fått tidligere. Den 14. januar 1993 ble Bagdad bombet av amerikanerne med begrunnelsen at irakerne måtte tvinges til å overholde betingelsene for våpenhvile fastlagt av FN.

Av spesiell relevans for Tema C er kanskje 29. og 30. november, som er tiden rundt FNs resolusjon om bruk av makt mot Irak.

Tilsvarende Tema A og C er det mest interessant å se hvordan fordeling mellom struktur nr. 2 og 3 er i denne perioden. Struktur nr. 2 ("Makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsinitiativer") forekommer, dersom man ser hele materialet under ett, langt sjeldnere enn struktur nr. 3. Denne strukturen kan klassifiseres som "Diskusjon av militær logikk". Det er struktur nr. 2 som kan sies å ha en propagandafunksjon.

På det aktuelle tidspunktet i slutten av november er imidlertid andelen for struktur nr. 2 (maktargumentet) relativt høy. Det samme er til dels tilfelle for 14. januar. Den 15. februar er andelen for struktur nr. 2 *betydelig* større enn for struktur nr. 3. Dette er underlig sett i forhold til Amiriya-episoden. Også like før bakkekrigen er forekomsten av maktargumentet relativt høy.

Men andelen av struktur nr. 3 er likevel svært høy og ofte høyere enn struktur nr. 2 på flere tidspunkter. Strukturen "Diskusjon av militær logikk" (Nr. 3) forekommer hyppig i de undersøkte mediene tidlig i august, noe som gjenspeiler at

⁴⁰ Strukturer som ble identifisert: Struktur nr. 1: "Forekommer i liten grad", struktur nr. 2: "Makt mot Irak / diskreditering av irakiske fredsinitiativer" og struktur nr. 3: "Diskusjon av militær logikk".

man allerede på dette tidspunktet fokuserte sterkt på militære virkemidler. I forbindelse med FNs resolusjon om at Irak skulle trekke seg ut av Kuwait innen 15. januar (slutten av november), er andelen også meget høy, noe som tyder på at diskusjonen absolutt var til stede i media. Ved utbruddet av luftkrigen nås en ny topp, og tilsvarende ved utbruddet av bakkekrigen. Likevel er andelen av struktur nr. 3, "Diskusjon av militær logikk", absolutt størst to år etter krigen, ved bombingene av Bagdad.

I Hypotese III antar jeg at det vil være en høy andel av strukturer med en propagandafunksjon helt i begynnelsen av konflikten. Dette holder bare delvis stikk, siden struktur nr. 2 har en liten andel av det totale materialet. Andelen av struktur nr. 2 øker også i forkant av luftkrigen. Den gjør også et lite hopp rundt utbruddet av bakkekrigen, slik jeg forutsa i hypotesen. Videre er andelen også stor rundt tidspunkter utenfor de jeg nevner i hypotesen, men dette er tidspunkter som har sterk relevans til temaet "Løsning av konflikten".

Stort sett finner jeg de sammenhenger som hypotese III forutsa, men andel av struktur er også for dette temaets vedkommende knyttet til relevante begivenheter utenfor tidspunktene jeg antok. Likevel vil jeg si at jeg tildels finner støtte for hypotesen i materialet for temaet "Løsning av konflikten"

12.4 Oppsummering av kvantitativ analyse

Med dette har jeg fullført den kvantitative analysen som har hatt til hensikt å undersøke hypoteser om forholdet mellom norske og tyske medier, ulike medietyper og utviklingen i mediedekningen over tid. Resultatene av analysen er noe sprikende, og jeg sammenfatter dem på denne måten:

12.4.1 Problemstilling nr. 1: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i norske nyhetsmedier enn i tyske ?

Hypotesen om at norske massemedier var mindre preget av strukturer med en propagandafunksjon enn tyske medier (Hypotese I) får støtte, fordi den får entydig støtte for to av tre temaers del, "Bakgrunn og motiver" og "Løsning av konflikten". For temaet "Krigshandlinger" er det vanskelig å trekke noen konklusjoner, fordi forskjellene i mitt materialet er ubetydelige. For temaet "krigshandlinger" (Tema

B) fantes det kun små forskjeller. Grunnen til dette kan være at temaet ofte vil være knyttet nært opp mot direkte handlinger, og at massemedia trolig i stor grad bruker materiale fra de store internasjonale nyhetsbyråene i slike tilfeller. Dette kan føre til at mange medieinstitusjoner bruker de samme nyhetsmeldingene fra internasjonale byråer, og at innholdet i nyhetsartiklene derfor blir sammenfallende.

De to andre temaene ("Bakgrunn og motiver" og "Løsning av konflikten") er i mindre grad knyttet til bestemte hendelser. Bakgrunnsstoff og nasjonale reaksjoner er trolig informasjon som er mer aktuell for disse temaenes del. Ved slike vinklinger blir variasjonen i dekningen tydeligvis større.

12.4.2 Problemstilling nr. 2: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i tabloidmediene enn i andre nyhetsmedier?

Hypotesen om at tabloidaviser i større grad enn andre medietyper vil preges av strukturer med en propagandafunksjon (Hypotese II) får ikke støtte ved bruk av mitt datamateriale. Det var små forskjeller mellom medietyper bortsett fra på temaet "Løsning av konflikten" (Tema A). For dette temaets vedkommende går funnene i motsatt retning av hva hypotese II forutser.

Det er vanskelig å si hva som er årsaken til dette. En svakhet ved mitt opplegg er som sagt at jeg ser på medietypene *samlet* fra de Norge og Tyskland. Spesielt er dette relevant for nettopp tabloidavisene, fordi VG er en helt annen type tabloidavis enn Bild-Zeitung.

Noe som kan forklare de manglende forskjellene for det norske materialets del, er at norske medier med få unntak har fremstått som lojale forsvarere av den norske utenrikspolitiske linjen, og at dette også har konsekvenser for mediedekningen av Golfkonflikten (Hellebust 1990).

12.4.3 Problemstilling nr. 3: Er det sammenheng mellom tidspunkt eller fase i konflikten og hvor fremtredende strukturer med en propagandafunksjon er?

Hypotesen er at strukturer med en propagandafunksjon vil variere i intensitet etter hvilke fase i konflikten man befinner seg i (Hypotese III). Hypotesen får delvis støtte gjennom materialet. Andelen av strukturer med en propagandafunksjon

varierer til en viss grad med faser i konflikten. Dekningen er imidlertid sterkt knyttet til episoder som kan forbindes med disse temaene, f.eks. Amiriya-episoden ("Krigshandlinger"), sikkerhetsrådets frist for tilbaketrekning ("Løsning av konflikten"), og *ikke* nød-vendigvis hvilken fase i konflikten man befinner seg i.

Kapittel 13: Kvalitativ analyse

13.1 Hvilke strukturer og hvorfor ?

Gjennom den kvantitative analysen ble det identifisert tre strukturer for hvert av de tre temaene. Én av strukturene for hvert tema viste seg å være irrelevant, da de kjennetegnes ved at setningen nesten ikke nevnes i materialet. Jeg har derfor valgt å se bort fra disse strukturene, og har i stedet konsentrert meg om strukturer der setningene, om enn i varierende grad, faktisk finnes. Dette gir meg totalt seks strukturer. Jeg har fått identifisert de artiklene fra Norge og Tyskland som best representerer de seks forskjellige strukturene. Dette vil igjen si i 12 artikler i alt⁴¹. Hensiktene med analysen er å studere innholdet og virkemidlene ("Command"-aspektet) for deretter å identifisere det Kempf kaller "parade"-aspektet, dvs. hvilken reaksjon som oppnås hos leseren av artikkelen. Jeg vil så sammenholde dette med den latente strukturen artikkelen representerer. Hypotese IV er at det vil være samsvar mellom strukturene artiklene representerer og "parade"-aspektet i artiklene. Nå følger en kvalitativ gjennomgang av de 12 artiklene fordelt på de tre temaene.

13.2 Tema A: Bakgrunn og motiver for konflikten

13.2.1 Struktur nr. 1: "Balanse"

- Bergens Tidende, 22. februar 1991: "Dobbeltspill"

Dette er den artikkelen i de norske avisene i utvalget som best representerer struktur nr. 1 for dette temaet. Det er en artikkel fra Bergens Tidende, 22. februar 1991, som er skrevet av Stavanger Aftenblads korrespondent, Kjell Gjerseeth.

⁴¹ Se appendiks nr. 7 for oversikt over artiklene. Disse kan forøvrig fåes ved henvendelse til forfatteren.

Gjersetth var den eneste norske journalisten som også dekket deler av krigen fra Irak (Ottosen 1994). Artikkelen har tittelen "Dobbeltspill".

Temaet for artikkelen er konfliktforholdet mellom de to signalene som gis fra irakisk hold på samme dag: Situasjonen er at Irak er militært slått, og folket er krigstrett. Dette får konsekvenser for Saddam Husseins strategi og retorikk:

- For ikke å tape ansikt må han sende signaler til sitt folk om at man ikke vil gi opp.

- Dette kommer i konflikt med Saddam Husseins strategi overfor motstanderen. Han kan gripe initiativet i konflikten igjen, dersom han fremstår forsonlig. På denne måten kan han få motstanderne til å fremstå som aggressive.

Vesten skjønnte ikke dobbeltsillet som uttrykkes gjennom Saddam Husseins retorikk, og forbereder seg i stedet til bakkekrigen. Å knekke Saddam Hussein vil imidlertid ikke si det samme som å løse problemene i regionen. Det advares mot å løpe til enkle løsninger.

Artikkelen representerer struktur nr. 1 "Balansert" for temaet "Bakgrunn og motiver".

Reaksjonene på fredsinitiativ er her et av temaene. I artikkelen kan man lese følgende:

"Men selvsagt har de irakiske lederne arbeidet for politiske/diplomatiske løsninger hele tida, og Sovjetunionens forslag ble altså det de valgte. Sovjetunionens utspill og det felles fredsinitiativet som ble gjort kjent i natt, er slik jeg oppfatter det Iraks forsøk på å gjenerobre initiativet..."

Overskriften "Dobbeltspill" leder tankene hen på noe uhederlig og falskt. Den spiller imidlertid på det som Gjersetth betrakter som det store dilemmaet for Saddam Hussein, å erklære seg samarbeidsvillig utad og samtidig beholde inntrykket av å være ubøyelig innad.

Det nevnes ingen kilder i artikkelen. Den er i større grad uttrykk for journalistens personlige vurderinger av situasjonen og vestlige ledes reaksjoner på Saddam Husseins utspill fra der hvor han oppholder seg, dvs. i selve konfliktregionen.

Gjersetth skriver:

"... det ville etter min mening ... ", " ... er slik jeg oppfatter det ... ", og senere:
"Her fra Riyadh var det ganske nedslående å lytte til de spontane reaksjonene i Vesten".

Dette gir inntrykk av at dette ikke er en "vanlig" nyhetsartikkel. I en normal nyhetsartikkel er ikke "meninger" av denne typen vanlig. Gjerseths artikkel er ikke illustrert.

Tittelen kan ha et element av metafor i seg. Uttrykket "han er på knærne" fungerer som en metafor på at Saddam Hussein, dvs. Irak er i ferd med å tape. Dette bildet er hentet fra boksingens eller tvekampens terminologi og blir utvidet i neste setning:

"Hvis han får reise seg igjen ... ". Dette er imidlertid ikke nødvendigvis et uttrykk for journalistens egen vurderinger av situasjonen, men slik han antar at Saddam Husseins motstandere tenker.

Gjersetht refererer også i artikkelen til en metafor som ble brukt av Saddam Hussein og oversatt til engelsk og andre språk: "The mother of all wars" ("alle krigers mor"). I lys av de faktiske hendelser tolker Gjersetht denne metaforen videre ved å beskrive en stereotypi på en tragisk kvinneskikkelse: "Barnløs, ensom og utsatt for betydelig kvinnemishandling". Dette symboliserer at krigen ikke har gått slik irakiske ledere hadde tenkt, og at Irak allerede er slått.

Det finnes flere eksempler på hard/negativ og myk/positiv ordbruk: Det mest tydelige er imidlertid i beskrivelsen av koalisjonens krigføring med påfølgende vurdering av Iraks vilje til å finne en løsning:

"I 36 døgn har Irak utholdt *massive luftangrep* og stadig mer *aggressivt bombardement*. Men selvsagt har de irakiske lederne arbeidet for *politiske /diplomatiske løsninger* hele tida, og Sovjetunionens forslag ble altså det irakerne valgte." (min uth.)

Både "felles" og "fredsinitiativ", som i sitatet tidligere i denne delen, gir også positive konnotasjoner. Ordbruken for å beskrive krigen mot Irak er derimot krydret med forsterkende ord: "massive" og "aggressivt", som i sin tur gir negative konnotasjoner. Gjennom dette tegnes det et bilde av en aggressiv koalisjon, angrepet beskrives på en negativ måte, og ikke med ord som "kirurgisk presisjon". I neste setning beskrives irakiske lederne som seriøse i sine bestrebelser på å finne en fredelig løsning på konflikten. Effekten av dette kan være at leserne får inntrykk av at Irakerne faktisk er interessert i en fredelig

løsning, til tross for Saddam Husseins retorikk. På samme måte gis det et inntrykk av at koalisjonens krigføring mot Irak faktisk har vært brutal. Dermed svekkes inntrykket av en "renslig" krig.

Det finnes også enkelte passasjer hvor journalisten bygger opp en dramatisk atmosfære:

"Kanskje kan den store og fryktede bakkekrigen unngås, men det er ikke sikkert. Kanskje USA tolker Saddam dit hen at han bare ønsker vinne mer tid – få utsatt de store slagene til ørkenen selv blir et mareritt for de allierte styrkene."

Her forsøker han å tegne et dramatisk bilde av hvordan situasjonen kan komme til å bli dersom bakkekrigen bryter ut.

Et spesielt trekk er derimot at han forsøker å tenke som USA og vestlige strateger:

"Kanskje USA tolker Saddam dit hen ... ", "Og antakelig er det mange strateger som tenker enkelt ... ".

Som sagt refereres det ingen kilder for opplysningene i artikkelen, men det er interessant å se på plasseringen av synspunktene i artikkelen. Store deler av artikkelen er et forsøk på å se situasjonen fra Saddam Husseins side, for dermed å se gjennom den irakiske lederens retorikk. Senere i artikkelen (nest siste avsnitt) antydes det imidlertid at irakernes positive innstilling til det sovjetiske fredsforslaget er ren taktikk, et forsøk på å få utsatt bakkekrigen til koalisjonen tropper bukker under p.g.a de klimatiske forholdene.

Mot slutten av artikkelen argumenterer Gjersestet mot tankegangen som preger koalisjonens politikere og strateger:

"Og antakelig er det mange strateger som tenker enkelt: La oss ta Saddam nå mens han er på knærne. Hvis han får reise seg igjen, har vi et problem i årevis fremover. En svært så enkel tanke som dokumenterer lite innsikt i denne regionen. I overskuelig fremtid vil Midt-Østen være et problem for resten av verden – uansett utfallet av denne krigen. "

Med dette går Gjersestet ut mot en ideen om krig som problemløser.

"Parade"-aspektet i denne artikkelen, dvs. den reaksjonen som mest sannsynlig blir fremprovosert hos leseren, er etter min mening at leserne kan få et inntrykk av begge siders intensjoner og motiver for konflikten, og at krigen faktisk har vært brutal.

Et annet poeng er at den bidrar til å bryte ned bildet av at det bare er Irak som har vært aggressiv i konflikten. At Irak kommer med aggressive utspill selv om de i realiteten er slått, tolkes i lys av Saddam Husseins strategi overfor egen opinion. Artikkelen kritiserer også vestlige ledere for at de ikke ser dette, og Gjersest er også kritisk overfor ideen å knuse Saddam Hussein med fortsatt krig er det samme som å løse regionenes problemer.

Imidlertid er innholdet ikke ukritisk til Saddam Hussein. Mitt inntrykk etter å ha studert artikkelen inngående, er at Gjersest forsøker å formidle et bilde av hvordan Iraks leder vurderer situasjonen, og at artikkelen derfor fremstår som balansert sett i lys av Kempfs definisjon på propaganda. Det er neppe tilfeldig at nettopp denne artikkelen er skrevet av en korrespondent som har tilbrakt deler av tiden i Irak. En korrespondent på stedet vil ha et annet perspektiv på begivenhetene enn journalister som betrakter krigshandlingene på avstand.

Siden artikkelen til en stor grad får med partenes perspektiver, og at den er kritisk mot "enkle" løsninger i konflikten, mener jeg at "parade"-aspektet i artikkelen er slik man kan forvente det når artikkelen representerer struktur nr. 1 ("balansert"). Hypotese IV får dermed støtte.

• *Bild-Zeitung 18. januar 1991: "Beim Kanzler gingen die Lichte an"*

Den tyske artikkelen som representerer struktur nr. 1 er fra Bild-Zeitung den 18. januar 1991. Det er ikke opplyst hvem som er opphavet til artikkelen. Det er en kort artikkel på en spalte, og den er ikke illustrert.

Temaet i den lille artikkelen, som høyst sannsynlig ikke er hovedartikkelen om starten på Golf-krigen, tar for seg reaksjonene hos ledere i Vesten på at luftkrigen har begynt. I tur og orden nevnes de: Forbunds-kansler Kohl, FNs generalsekretær Perez de Cuellar, Mikail Gorbatsjov, den britiske statsminister John Major. I tillegg er det viet plass til lederne for de tyske partier, og det henvises også til protestene mot Golf-krigen i Tyskland.

Artikkelen representerer struktur nr. 1, "Balansert" for temaet "Bakgrunn og motiver for konflikter". Den dreier seg i noen grad om årsakene til konflikten, og det er Iraks uvillighet som fremstår som det avgjørende.

"Gorbi: Skylden for alt har Bagdads motstand mot å trekke seg tilbake fra Kuwait. Helmut Kohl: Irak har ikke vist et eneste tegn til god vilje."

Denne artikkelen handler om elitenes reaksjoner på at krigen har brutt ut, og ikke krigen i seg selv.

Overskriften "Hos kansleren ble lysene slått på" signaliserer at det er skjedd noe ekstraordinært og ordbruken bygger også opp et spenningsnivå, en dramatisk stemning:

"I forbundskanslerens kontorer ble lysene slått på, det natthlige Bonn ble aktivt. I utenriksdepartementet gikk telefonene i krisestaben varme."

Her brukes ord som symboliserer unntakstilstand og alarmberedskap. Leserne får et inntrykk av en opphisset stemning. På samme måte beskrives måten de politiske lederne er blitt varslet på og deres reaksjoner. Reaksjonene beskrives ofte på en svært personlig måte: "Med dyp beklagelse ... " Ingen arabiske ledes uttalelser er tatt med. Det dominerende synspunktet er at det er Irak som har eneansvar for krigen. På slutten av artikkelen henvises det også til protestaksjonene mot krigen i Tyskland, og det refereres to negative synspunkter mot protestaksjonene.

I artikkelen er et irakisk perspektiv totalt fraværende. Eventuelle positive signaler fra Irak når det gjelder tidligere fredsinitiativ blir ikke nevnt i sammenhengen.

"Parade"-aspektet, dvs. hvilken reaksjon som fremkalles hos leserne, er først og fremst inntrykket av at det er en krisesituasjon, for det andre at det er Irak som har eneansvaret for krigen. I tråd med dette mener jeg at det finnes et manglende samsvar mellom strukturen og "parade"-aspektet, siden artikkelen er utpekt som representativ for struktur nr. 1 (Balansert). Jeg finner ikke støtte for Hypotese IV i denne artikkelen.

13.2.2 Struktur nr. 3: "Irak fremstilles som aggressor"

- Aftenposten, 2. august 1991: "Fastlåst mellom Irak og Kuwait"

Denne artikkelen er hentet fra Aftenposten 2. august, og er opprinnelig fra NTB-Reuter-AP.

Foranledningen for artikkelen er de mislykkede forhandlingene mellom Kuwait og Irak⁴².

Overskriften slår fast at det situasjonen er fastlåst mellom de to landene. I ingressen gjøres det klart at det kan bli krig.

Den første delen av artikkelen tar for seg forhandlingene, og at disse har vært nytteløse. Det refereres også til rykter som sier at Irak allerede har invadert Kuwait. Det neste temaet er Iraks krav overfor Kuwait, og at Irak nå har nærmet seg sin gamle fiende Iran. Det gjennomgående temaet i artikkelen er oljemotivet: Iraks ønske om å få bedre muligheter for produksjon og utskipning av olje. Oljtemaet følges opp med å gjennomgå konsekvensene for prisnivået på olje, dersom det skulle bli konflikt. Dette skjer med særlig hentydninger til prisen på nordsjøolje.

Struktur nr. 3, "Irak fremstilles som aggressor", er utgangspunktet for valg av denne artikkelen. Slik jeg tolker innholdet i denne strukturen kan den ha en propaganda-funksjon i forhold til Kempfs perspektiv, i det den fremstiller Irak som entydig aggressiv. Oljemotivet er sterkt til stede i artikkelen som ble skrevet av det amerikanske nyhetsbyrået AP og som sto på trykk i Aftenposten. Nesten hele artikkelen vies dette temaet. Iraks interesse i å kontrollere oljeressurser nevnes opp til flere ganger, slik som i denne setningen:

"Irak hevder at Kuwait gjennom lengre tid har stjålet olje fra Rumalla-oljefeltet som ligger i en ikke-markert grensesone. Landet

⁴² Konflikten mellom de to nabolandene dreide seg bl.a om retten til Ramallah-oljefeltet i grenseområdet, og Irak forlangte erstatning for olje som Kuwait hadde tappet fra feltet.

Et annet viktig punkt var prisnivået på olje. Irak anklaget Kuwait for å holde prisen på olje nede, fordi Kuwait ville tjene på at vesten fikk kjøpe billig olje. Dette skyldes at Kuwait tjener mer på sine vestlige investeringer enn på oljeutvinning. Irak var avhengig av en høy oljepris, fordi landet hadde opparbeidet seg en stor gjeld i løpet av krigen mot Irak. Det samme gjaldt Iran, og disse to landene samarbeidet for å få opp oljeprisen (Ottosen 1994). Under forhandlingene nektet Kuwaits delegasjon å diskutere de økonomiske spørsmålet før man hadde behandlet grensetvisten. Dette førte til at Irak brøt forhandlingene. Ottosen skriver at Kuwait den 31. juli fikk garantier fra USA at amerikanerne ville forsvare Kuwait og sikre oljeforsyningene fra Persiabukta. Samtidig ble det offentliggjort militære lekkasjer i Washington Post som viste at Irak hadde stor styrke plassert langs grensen. Dette tolket Saddam Hussein som at videre forhandlinger var til ingen nytte. Beslutningen om invasjon ble fattet 1. august og iverksatt den 2. august.

forlanger nærmere 15 milliarder kroner i kompensasjon og gjør krav på området."

Språket i artikkelen er nokså nøkternt, og dette reflekterer trolig det faktum at krigen ennå ikke hadde brutt ut. Det finnes så vidt jeg kan se ingen bruk av metaforer i artikkelen. Heller ikke er det en utbredt bruk av hard eller negativ ordbruk. Et sted brukes betegnelsen "Saddam Husseins regime" på Irak. "Regime" innebærer negative konnotasjoner for de fleste. På den annen side brukes det heller ikke ord som er spesielt positive eller "myke". Enkelte steder gjøres det et forsøk på å gi et innblikk i dramatikken i situasjonen. Dette skjer f.eks. i ingressen, der det påpekes at Irak og Kuwait brøt forhandlingene. Like etter står det:

"Ubekreftede rykter går samtidig ut på at irakiske soldater er sendt til de omstridte grenseområdene."

Utsagnsverbet "hevder" brukes når Iraks krav ovenfor Kuwait refereres. "Hevder" er et utsagnsverb som *kan* angi mistro overfor det utsagnet det refereres til. Samtidig brukes utsagnsverbet "sier" om ikke nærmere angitte "politiske kilder i Iran". Sier er et mer nøytralt utsagnsverb. Det kan selvsagt også være en språklig variasjon fra journalistens side.

Artikkelen er illustrert med en kart av regionen, nærmere bestemt den innerste delen av Persiabukta, hvor de viktigste aktørene er markert. Her står også Rumalla-oljefeltet avmerket. På kartet er det også en pil som angir hvor irakiske tropper befinner seg, og som i følge "ubekreftede rykter" allerede hadde krysset grensen til Kuwait. En slik illustrasjon bidrar til å forsterke bildet av en meget dramatisk situasjon. Den andre delen av illustrasjonen utgjør en grafisk fremstilling av styrkeforholdet mellom Kuwait og Irak, og denne fremstillingen gir absolutt et "David og Goliat" -bilde av de to partene, der Irak er den store krigsmaskinen som truer med å knuse det lille forsvarsløse nabolandet Kuwait.

I tråd med den nøkterne fremstilling som er det gjennomgående inntrykket av denne artikkelen er også "oss dem-tenkning" fraværende. Imidlertid kan det være en antydning til å referere til et fiendebilde når forholdet mellom Irak og Iran beskrives som "stadig bedre". Iran har i lengre tid hatt et dårlig forhold til mange vestlige land, spesielt USA, og en allianse mellom Iran og Irak ville være urovekkende. Den refererer først "ubekreftede rykter", deretter "iranske politiske kilder". I den siste delen, om konsekvensene for oljemarkedet, brukes en oljehandler i London som kilde. I artikkelen finnes ingen kilder fra Irak, og det er verdt å merke seg at kildene, bortsett fra de vestlige, ikke spesifiseres.

Sannsynligvis for å understreke den dramatiske situasjonen refereres ryktene om invasjon først i artikkelen.

Først presenteres Kuwaits syn, deretter Iraks kombinert med Irans syn, og til slutt oljehandlerens. Det er også verdt å merke seg at Iraks syn tross alt får en bred plass i artikkelen, men det presenteres sammen med en antydning om et mulig samarbeid med Iran. Det er de iranske kilder som refereres når artikkelen presenterer en mulig løsning på konflikten mellom Irak og Kuwait.

Et spørsmål er om det finnes aspekter som ikke omtales i artikkelen. I artikkelen nevnes f.eks. ikke Kuwaits manglende vilje til å redusere sin oljeproduksjon, som var et av de irakiske argumentene. En annen ting er at USAs garantier om hjelp ikke er nevnt. Med garantier om hjelp fra USA er det underlig å presentere forholdet som et "David og Goliat forhold".

Artikkelen sto på trykk 2. august, som faktisk er dagen for invasjonen. Det vil si at den er skrevet før krigen brøt ut. Jeg mener "parade"-aspektet, dvs. den reaksjon som kan bli fremprovosert hos leserne, er forståelsen for at dette er en alvorlig krise. Det ligger dramatikk i luften og det kan bli krig når som helst. Trolig kan man også si at en del av "parade"-aspekt er bekymring i forhold til et mulig samarbeid mellom de tidligere fiendene Irak og Iran. Artikkelen vier stor plass til å fremstille Iraks situasjon, men på den annen side nevnes ikke sentrale aspekter ved forhandlingene. Det er stort sett bare Iraks krav som blir referert, og disse kravene vurderes ikke nærmere. Vinklingen i artikkelen er heller å få frem hva en krig vil bety for oljeforsyningen i Vesten, med spesiell henvisning til prisen på nordsjøolje.

Artikkelen er imidlertid ikke entydig negativ til Irak, selv om den gjennom illustrasjonen og enkelte passasjer i teksten tegner et bilde av et aggressivt Irak.

Min konklusjon er dermed at artikkelen ikke ubetinget svarer til forventningene man har til en artikkel som representerer struktur nr. 3 ("Irak fremstilles som aggressor"). Hypotese IV får dermed bare delvis støtte.

• *Bild-Zeitung*, 17. januar 1991: "Warum haben so viele Deutsche Angst?"

Artikkelen er hentet fra Bild-Zeitung, og sto på trykk 17. januar 1991. Artikkelen har tittelen "Warum haben so viele Deutsche Angst?" Den står under vignetten "Thema des Tages" og er skrevet av Dagobert Lindlau. Det er ingen vanlig nyhetsartikkel, noe som også angis av by-linen: "Gedanken von Dagobert Lindlau", ("Tanker fra Dagobert Lindlau").

Det første temaet er at man står foran en krig mellom "de som er forberedt til å dø og de som vil leve", og at man i Vesten frykter dette. Et annet tema er

våpenleveransene som er gått fra bl.a. Tyskland til Irak. Skribenten polemiserer over dette, og anklager Vesten, tyskerne inkludert, for å ha lukket øynene for den potensielle faren som Irak har representert.

Strukturen som er utgangspunktet i valget av denne artikkelen er "Irak som aggresor". Slik den presenteres i LCA-analysene, står oljemotivet sentralt i strukturen, men dette motivet er ikke spesielt viktig i artikkelen. Konteksten antyder at det ikke bare er oljemotivet som er det sentrale:

"Sett at det virkelig bare dreide seg om kuwaitisk olje, som vi kjøper av Saddam Hussein til selvkostpris ... "

Artikkelens overskrift er utformet som et spørsmål: "Hvorfor er så mange tyskere redde?" Resten av artikkelen er ment å gi et svar på dette spørsmålet. Overskriften bidrar til å bygge opp en dramatisk atmosfære.

For å gå nærmere inn i artikkelen, er den langt mer retorisk i formen enn artikkelen fra den norske avisen, selv om de representerer samme struktur. Metaforer er det ikke mange av. Den eneste klare metaforen er:

"Vi er redde, fordi båndet som holder krigens hunder tilbake er svakt".

Metaforen fremstiller krigen som noe ukontrollerbart og uunngåelig. Det gjennomgående ordet i artikkelen er "Angst" (frykt). Det gjøres klart at situasjonen er kritisk, ved å henvise til en mulig tredje verdenskrig: "Hvis alt går galt, står tredje verdenskrig for døren". Artikkelen bygger videre opp om den dramatiske stemningen: "I Australia er det mangel på gassmasker". Det henvises her til trusselen fra Irak om å bruke kjemiske våpen. Senere i artikkelen beskrives irakiske overgrep mot både egen befolkning og befolkningen i Kuwait. Først blir invasjonen kalt en voldtekt, deretter beskrives tortur og henrettelser. Dessuten nevnes Iraks anskaffelse av ABC-våpen, dvs. våpen til kjernefysisk, biologisk og kjemisk krigføring. Dette kan tolkes som en henvisning til Iraks bruk av kjemiske våpen mot kurderne i Nord-Irak 1988, en hendelse som vekket sterk avsky internasjonalt.

Artikkelen er illustrert med et bilde fra en demonstrasjon mot Golf-krigen foran den tyske nasjonalforsamlingen. Artikkelen viser indirekte til motstanden mot krigen. Den er forøvrig plassert slik på avissiden at et bilde av et krigsskip står ved siden av teksten. Det er vanskelig å se ved første øyekast om dette illustrerer artikkelen eller om bildet hører til en annen artikkel.

Det interessante i denne artikkelen er hvordan skribenten utnytter "oss dem tenkningen". I begynnelsen av artikkelen sies det at det ikke dreier seg om en krig

mellom arabiske folk og Vesten, mellom nord og sør eller mellom troende og ikke troende. I stedet dreier det seg om en krig "mellom de som er forberedt på å dø, og de som vil leve". "Vi", i artikkelen Iraks motstandere, er de rasjonelle, som tror på den sunne fornuft, og som nå er redde fordi "vi" kommer til å kjempe mot "dem" som setter irrasjonalitet som den høyeste sannhet og som ikke tror på "fornuftige" løsninger. Underforstått er at "vi" står for den fornuftige løsningen. Det man står overfor er en irrasjonell og uberegnelig fiende.

Et annet interessant trekk er hvordan artikkelen beskriver forholdet mellom Saddam Hussein og araberne: "... hvordan han driver våre arabiske venner inn i en selv-destruktiv fanatisme". Gjennom et ordvalg som dette fremstår Saddam Hussein som "forføreren" av araberne. Arabere som støtter Saddam Hussein er med andre ord ikke klar over hva de gjør.

Ingen kilder er oppgitt. Ingen andres syn enn Dagobert Lindlaus kommer frem. Det blir aldri gjort forsøk på å komme med en eller annen form for analytisk vurdering av situasjonen.

"Parade"-aspektet i denne artikkelen, m.a.o hvilken reaksjon som kan sies å bli fremkalt i denne artikkelen, er en reaksjon preget av frykt og uro, fordi et sentralt element er å vise at krigen er nært forestående. Koalisjonen har å gjøre med en motstander som er drevet av fanatisme og irrasjonalitet, og ikke fornuft. At Saddam Hussein er en aggressor er en del av dette bildet.

En annen reaksjon, og kanskje like viktig, er argumentasjonen som står sentralt i artikkelen: Vesten har forsynt Saddam Hussein med våpen og teknologi i en årrekke, og har lukket øynene for hva regimet har stått for. Resten av verden må derfor foreta seg noe nå, når Saddam Hussein står i en posisjon til å bruke den samme teknologien. En tolkning er at Saddam Hussein som aggressor må stanses.

For denne artikkelens del mener jeg at mine funn svarer til forventningene man har når artikkelen er valgt ut på bakgrunn av strukturen "Irak fremstilles som aggressor". Hypotese IV får etter min vurdering støtte gjennom analysen av denne artikkelen.

13.3 Tema B: Krigshandlinger

13.3.1 Struktur nr. 1: "Irak fremstilles som gjerningsmann"

- Bergens Tidende, 27. februar 1991: "TV selskap inn i Kuwait by"

Artikkelen med tittelen "TV-selskap inn i Kuwait by" er hentet fra Bergens Tidende 27. februar 1991. Artikkelen er en byråartikkel fra NTB-Reuter-AFP, og handler om en nyhetsreportasje fra det amerikanske fjernsynsselskapet CBS.

Hovedinnholdet i artikkelen er at et amerikansk fjernsynsteam har rykket inn i Kuwait før koalisjonens styrker, og kan fortelle at Kuwait er frigjort og at irakerne har trukket seg ut. Teamet fra CBS kunne melde om jublende kuwaitere. Artikkelen refererer fjernsynsreportasjen og beskriver overgrep fra irakiske soldaters side i tillegg til materielle ødeleggelser. Det refereres en anklage fra koalisjonen rettet mot Irak, som går ut på at de irakiske styrkene har benyttet seg av den brente jords taktikk. Det antydes imidlertid at en del av ødeleggelsene kan ha sammenheng med koalisjonens krigføring.

Det er strukturen "Irak fremstilles som gjerningsmann" som er utgangspunktet for valg av denne artikkelen. I teksten er det først og fremst beskrivelsene om overlagte overgrep på sivilbefolkningen som knytter artikkelen til denne strukturen.

"Lokale innbyggere fortalte nye skrekkehistorier om overgrep fra irakiske soldater mot sivilbefolkningen på slutten av okkupasjonen. Unge gutter skal ha blitt vilkårlig henrettet foran øynene på sine mødre for å ha skrevet slagord mot Saddam Hussein."

Videre er det beskrivelse av ødeleggelsene som irakerne har foretatt ved tilbaketrekning, dvs. bruk av "den brente jords taktikk", hvor de blant annet satte fyr på oljebrønner.

Overskriften viser til reportasjen fra det fjernsynsselskapet. Det er interessant at man velger å bruke dette som overskrift, og ikke noe av innholdet i nyhetssendingen. Med denne overskriften fremstår journalistene som erobrere, som soldater i første linje. På denne måten har man tatt fokuset vekk fra krigshandlingene, og istedet rettet det mot pressen selv.

Metaforene artikkelen brukes til å beskrive en materiell situasjon. Kuwait beskrives som et "rykende helvete" og "oljeledninger ligger som spagetti i veikanten".

Den harde/negative ordbruken kommer i forbindelsen med beskrivelsene av påståtte irakiske overgrep mot sivilbefolkningen: "skrekkehistorier" , "vilkaørlig henrettet foran øynene på sine mødre". Uten tvil forsøker den som har skrevet artikkelen å fremstille ødeleggelsene i landet på en dramatisk måte, ved å ramse

opp beskrivelser av ødelagt materiell. Utsagnsverbene i artikkelen er nøytrale. Disse er "sa", "fortalte", "bekreftet", "kunne fortelle" og "ifølge".

Kildene som refereres i artikkelen er enten amerikanske fjernsynsreportere, ameri-kanske militære, kuwaitisk sivilbefolkning eller kuwaitiske militærkilder. Med dette uttrykkes det liten tvil om sannhetsgehalten i utsagnene. Imidlertid må det nevnes at når medlemmer av den kuwaitiske sivilbefolkningen beskriver irakiske overgrep benyttes forbeholdsfrasen "skal ha blitt". Beskrivelsene som finnes i artikkelen er en gjengivelse av fjernsynsbilder. Det går ikke frem av artikkelen om artikkelen har andre kilder. Kildene er som tidligere nevnt kun fra koalisjonens side:

Først gjengis den amerikanske journalistens tolkning av situasjonen "Kuwait er frigjort". Samtidig bemerkes det at kamper fortsatt pågår om den internasjonale flyplassen, noe som senere i artikkelen også påpekes av amerikansk offiser. Han sier samtidig at harde kamper fortsatt gjenstår. Irakiske styrkers flukt fra Kuwait blir bekreftet av ikke nærmere spesifiserte kuwaitiske militære kilder. Kuwaitisk sivil-befolkning forteller om irakiske overgrep. Likevel nevnes det helt på slutten av artikkelen at ødeleggelsene som tidligere i artikkelen sies å være forårsaket av irakerne, faktisk kan skyldes koalisjonens krigføring:

"De allierte har anklaget irakerne for å benytte den brente jords taktikk, men en del av ødeleggelsene er også forårsaket av de allierte angrepene."

At påstanden står sist i artikkelen kan selvsagt skyldes tilfeldigheter, men i produksjonen av nyhetsartikler plasseres ofte det som anses som mindre viktig bakerst i artikkelen.

Artikkelen er illustrert med to fjernsynsbilder hentet fra CBS-reportasjen som skal vise ødelagt irakisk militærutstyr fra hovedveien inn mot Kuwait by. Kvaliteten på min kopi er for dårlig slik at det er umulig å si noe mer om bildet. Om slike bilder er autentiske er ofte vanskelig å vurdere, fordi utbrente kjøretøyer kan finnes overalt i en krigssone.

Gjennom beskrivelsen av irakiske overgrep bidrar artikkelen til bildet av irakerne som overgripere som ble innført allerede tidlig i konflikten. At overgrep fant sted er vanskelig å bestride, men historier om enkelte overgrep ble også tilbakevist etter uavhengig granskning f.eks. av menneskerettighetsorganisasjonen

Middle East Watch⁴³. Den amerikanske fjernsyns-stasjonen ABC hevdet også at meldingene om irakiske soldaters grusomheter i Kuwait var overdrevne⁴⁴. Hver side i en konflikt har stor interesse av å fremstille motparten som mest mulig grusom og skånselløs for å skåre "propagandapoeng". I ettertid er det imidlertid vanskelig å påvise hva som er sant og hva som er løgn.

"Parade"-aspektet er etter min mening at leserne skal reagere med avsky overfor det som fremstilles som irakiske krigshandlinger.

Av betydning er det også at selv om journalisten fra den amerikanske fjernsynsstasjonen uttaler at Kuwait er frigjort pågår det fortsatt kamper, og derfor må krigen fortsette⁴⁵. Det viktigste er imidlertid å frembringe en følelse av avsky i forhold til handlingene som er beskrevet, spesielt overgrepene overfor sivilbefolkningen. Dette bidrar til å rettferdiggjøre krigen og fremstille Irak som "gjerningsmann". Jeg finner støtte for Hypotese IV i denne artikkelen.

- *Bild-Zeitung*, 19. januar 1991: "Die Raketen beider Seiten im Vergleich".

Artikkelen er hentet fra Bild, den 19. januar 1991, og har tittelen "Die Raketen beider Seiten im Vergleich". Det er ikke angitt hvem som har skrevet artikkelen, men en av Bildene som artikkelen er illustrert med er fra nyhetsbyrået dpa (Deutsche Presse Agentur). Om artikkelen i sin helhet er fra dette byrået står ikke nærmere angitt.

Innholdet i artikkelen er som det antydes i overskriften ment å være en sammen-likning av de irakiske rakettene *Scud*, som ble avfyrt mot Israel, og det amerikanske rakettforsvarssystemet *Patriot*. Svært overflatiske tekniske data om de to rakettssystemene presenteres. Et viktig tema er muligheten for at Irak kan utstyre rakettene med giftgasselement, men dette blir avvist i artikkelen. Iraks rakettangrep mot Israel blir også beskrevet.

Denne artikkelen representerer også strukturen "Irak fremstilles som gjerningsmann". I artikkelen kan man bl.a. lese:

⁴³ NTB-melding 7. februar 1992.

⁴⁴ NTB-melding 16. mars 1991.

⁴⁵ Taylor (1992) skriver at det hadde vært vanskelig å fortsette krigen etter Saddams erklæring om tilbaketrekning fra Kuwait dersom han hadde akseptert alle tolv resolusjonene fra FN. Han godtok bare elleve.

"På den klare nattehimmelen slo Scud-rakettene ned som kjempeknytt-never mellom Tel Avivs bygninger. Et rent terrorvåpen mot den israelske befolkning."

Ordet "kjempeknyttneve" brukes som metafor for brutalitet og vold. Ordet brukes for å beskrive virkningene av de irakiske rakettene mot israelske byer, i dette tilfellet Tel Aviv. Hvor store skader rakettene forvolder, angis ikke i artikkelen. "Kjempe-knyttneve" er ett av de negativt ladede ordene som benyttes i artikkelen. I tillegg brukes som tidligere nevnt "terrorvåpen". Tidlig brukes begrepet giftgass, som har sterke negative konnotasjoner i Tyskland, og spesielt i tilknytning til Israel.

Spesielt interessant i denne artikkelen er sammenlikningen av Scud- og Patriot-rakettene. Først navnene: "Patriot" forbindes med noe positivt i utgangspunktet, noe ekte og ærerikt. Assosiasjonene man får når man hører ordet "Scud" er ikke helt det samme. Assosiasjonen er aggressivitet. Det er selvsagt ikke journalisten som har valgt navnene, men det er likevel et interessant eksempel på utnyttelse av våpennavn i krig.

I artikkelen fremstilles de to rakettene nesten som i en duellsituasjon: "Scud vs Patriot". De to duellantene er imidlertid ikke likeverdige: Scud er umoderne, unøyaktige og ikke til å stole på: "Scud-raketten er ikke treffsikker, den kan bomme med opptil 500 meter".

I kontrast til dette styres Patriot ved hjelp av moderne høyteknologi. Den beskrives som et forsvarssystem. Taylor skriver i sin bok at duellen mellom Scud og Patriot ble stående som symbolet på forholdet mellom Irak og koalisjonen, den primitive vs den høyteknologiske (Taylor 1992). Patriot-rakettene er på denne måten symbolet på den "rene", teknologiske krigen, som innebærer minimale tap av sivile menneskeliv. "Den teknologiske krigen" hevdes å være et av de viktigste elementene i den allierte informasjonsstrategien. Inntrykket av "den humane krig" ble sett på som en absolutt forutsetning for støtte i opinionen. På pressebriefingene i Riaydh ble det f.eks. frigitt billedmateriale fra bombing av irakiske installasjoner med såkalte "smarte bomber" som ville treffe målet med stor nøyaktighet og dermed unngå unødige tap av sivile irakiske menneskeliv. I henhold til offisiell statistikk fra Pentagon var bare 7,4 % av den totale mengden bomber "smarte", og selv disse bommet på sine mål i 20 % av tilfellene (Ottosen 1994).

Hvor effektive "patriot"-raketten egentlig var i forsvaret av Israel og Saudi-Arabia er også blitt diskutert i ettertid. Fjernsynsbildene vitnet i sin tid om hvor

viktig Patriot var for forsvaret av Israel, og med selvsyn kunne man se hvordan biter av Scud-raketter falt til jorden etter å ha blitt truffet av en Patriot. Ottosen skriver i sin bok at dette var en helt feilaktig fremstilling av Patriot-rakettenes virkelige funksjon, men som han sier "utvilsomt strålende reklame for Raytheon som produserte Patriot".

Innledningen i artikkelen omhandler Iraks rakettbeskytning av Israel. Betegnelsen "terrorvåpen mot den irakiske befolkningen" blir som sagt brukt. I tillegg påpekes det at det ikke er en humanitær gest fra diktatoren i Bagdad som gjør at han unnlater å utstyre rakettenes med giftgasstridshoder, men i stedet tekniske problemer. Under-forstått: Han ville gjøre det hvis han hadde muligheten. Selv om spekulasjonene om Irak ville sette inn giftgass mot Israel og Saudi-Arabia trolig ikke var helt uten rot i virkeligheten (Saddam Hussein hadde faktisk truet med å bruke giftgass), er det grunn til å påpeke det spekulative i denne teksten. I brødteksten går det frem at det ikke er teknisk mulig for Irak å sende stridsgass mot Israel, men i kontrast til denne påstanden er det verdt å merke seg den nederste billedteksten. Her står det under et bilde med en rakett og noe soldater:

"Øvelse hos Sovjet-troppene: En "scud" med tabun nervegass er klar til start. Irak setter på samme måte "scud"-raketten inn [i krigen]."

Her spilles det etter min mening på at leserne skal få inntrykket av at Irak faktisk bruker giftgass i rakettenes. I Tyskland ble fokuset på Iraks mulige giftgassangrep spesielt sterkt, fordi bl.a. tyske firmaer i lengre tid hadde eksportert teknologi som hadde bidratt til å muliggjøre en irakisk produksjon av giftgass. Med henvisning til gasskamrene under Den annen verdenskrig der millioner av jøder ble drept, fikk dette en spesiell betydning for tyskerne (og ikke minst for israelerne). Dessuten hadde Irak brukt giftgass før, mot kurderne i Nord-Irak 1988. I artikkelen finnes det helt klart en tendens til å presentere en "oss dem-tenkning" dvs.: Irak bruker/truer med å bruke ulovlige og uetiske midler som f.eks. kjemiske våpen og terrorbombing, mens koalisi-sjonen bruker humane midler.

Perspektivet i artikkelen er ensidig og det oppgis ingen kilder til opplysningene som fremkommer.

I artikkelen nevnes ikke de omfattende angrepene på irakiske byer. Dette kan skape et skjevt bilde, spesielt sett i lys av de beskjedne skadene som ble forvoldt av de irakiske raketangrepene (Taylor 1992). Hvor store skadene av angrepene

mot Tel Aviv var står heller ikke i artikkelen, men med ordbruken får man inntrykket av at de var omfattende⁴⁶.

"Parade"-aspektet i denne artikkelen, reaksjonen som kan fremprovoseres hos leserne er avsky overfor den irakiske angrepet på Israel og at krigen dermed rettferdiggjøres. Et viktig poeng er de stadige henvisningene til at Irak kan komme til å bruke kjemiske våpen.

"Parade"-aspektet kan også være at leserne skal bli sikrere i sin tro på koalisjonen overlegenhet i teknologi, og ikke minst at krigføringen derfor er "human".

På denne bakgrunnen mener jeg at det er et samsvar mellom strukturen denne artikkelen representerer ("Irak fremstilles som gjerningsmann") og "parade"-aspektet i artikkelen. Hypotese IV får dermed støtte.

13.3.2 Struktur nr. 3: "Balanse, av og til med irakisk perspektiv"

- Bergens Tidende, 13. februar 1991: "Raser over bombingene"

Artikkelen er hentet fra Bergens Tidende, 15. februar 1991. Den er skrevet av Jørn Lekve, men er også registrert som en artikkel fra NTB. Artikkelen er ikke illustrert og er skrevet på bakgrunn av den såkalte "Amiriya-episoden"⁴⁷.

⁴⁶ En våpenekspert ved navn Postol anslår at scudangrepene ødela rundt 10 000 leiligheter, såret bortimot 300 mennesker og drepte minst en person (Ottosen 1994). M.a.o store materielle skader, men en beskjeden mengde sivile ofre, relativt sett. Ikke desto mindre brukte Irak selv angrepet på Israel som propaganda overfor egen befolkning, godt hjulpet av de dramatiske og ofte overdrevne beretningene fra fjernsynsselskapene med korrespondenter i Tel Aviv (Taylor 1992).

⁴⁷ Den 13. februar 1991 ble det kjent at koalisjonen hadde bombet noe de mente var et militært kommunikasjonssentrum, men som viste seg å være et tilfluktsrom for sivilbefolkningen. Angrepet førte, i følge irakiske tall, til at flere hundre sivile irakere ble drept, og hendelsen skapte sterke reaksjoner i hele verden. Amerikanerne hevdet at de hadde klare bevis på at det var en militær installasjon, og anklaget Iraks ledelse for å bruke sivile som levende skjold. Etter episoden ble utenlandske journalister invitert til å inspisere den ødelagte bunkersen, men disse fant ingen spor etter militær aktivitet i ruinene.

Hovedinnholdet er for det første at inntrykket av den "renslige" krigen er endret. For det andre har artikkelen de tallrike negative reaksjonene fra den arabiske verden som tema, og i den forbindelse refereres offisielle uttalelser fra Jordan, Tunisia og Egypt. Det tredje temaet er amerikanernes forklaring på hva som skjedde, og følgene av episoden for valg av bombemål i fremtiden.

Artikkelen er valgt ut fordi den best representerer strukturen "Balansert, av og til med et irakisk perspektiv". Av innholdet kan det refereres følgende:

"Raseri og sorg preget en splittet araberverden torsdag, etter den amerikanske bombingene av tilfluktsrommet i Bagdad ...

På en pressekonferanse sent i går (norsk tid) fastholdt Pentagon-talsmenn at tilfluktsrommet var et militært mål, og at det var observert kamuflasjefarger på taket, og at det var observert militær aktivitet ved anlegget ...

Ingen bevis for at påstanden om at tilfluktsrommet var et militær anlegg ble lagt frem. Det ble hevdet at da angrepet ble satt i verk visste en ikke at bygningen ble brukt som sivilt tilfluktsrom."

Overskriften "Raser over bombingene" viser til reaksjonene i mange arabiske land på at mange sivile ble drept i bombeangrepet, og ordbruken i artikkelen forøvrig bærer preg av at den omhandler en svært tragisk hendelse. En av metaforene i teksten henviser til at krigføringen i Irak hadde gitt et inntrykk av en "human" krig frem til bombingene av tilfluktsrommet i Bagdad. Av mange ble den omtalt som "video-krigen" fordi det ble frigitt videofilmer av vellykkede bombenedslag. Selv om det er umulig å påvise om filmene faktisk var fra luftkrigen mot Irak, ble det sett på som bevis for at krigen ikke gikk utover sivile i utilbørlig grad. Artikkelen spiller videre på "filmmetaforen":

"Med ett slag var den fire uker lange "renslige" video-krigen forvandlet til en skrekkfilm med lemlestedes menneskekropper".

Hard/negativ ordbruk finnes i passasjen som allerede er nevnt for å beskrive effekten av koalisjonens bombing: " ... skrekkfilm med lemlestedes kropper".

Videre brukes også ordene " ... forkullede rester av mennesker ... " for å beskrive det samme.

Ironi brukes når krigen som hittil har blitt ført kalles en "renslig" videokrig. Når renslig står i anførselstegn menes det at den faktisk har vært det motsatte av renslig.

Utsagnverbene som brukes er nesten utelukkende nøytrale: betegne, beskyldte, kalte og fastholde. Bare ett sted brukes utsagnsverbet "hevde" som *kan* innebære tvil om utsagnet, og det er når en amerikansk uttalelse refereres:

"Det ble hevdet at da angrepet ble satt i verk visste en ikke at bygningen ble benyttet som tilfluktsrom."

Interessant er det å registrere at irakiske kilder ikke refereres. Det er først og fremst reaksjonene i araberverdenen ellers som omtales: Jordan, Algerie, Syria, Tunisia og Egypt. Reaksjonene er alle negative, men Egypts anklage om at Saddam Hussein bruker sitt eget folk som skjold blir også referert. Dette er det samme som USA hevdet i denne forbindelse, og forklaringene fra Pentagon vies stor plass. Imidlertid uttrykkes det skepsis om påstanden at Irak benyttet et tilfluktsrom som et militæranlegg:

"Imidlertid nektet Pentagon-talsmennene å gå nærmere inn på hvordan de kan være sikre på at Irak benyttet et tilfluktsrom til et kommunikasjons-senter."

En slik setning kan trolig tolkes forskjellig utfra hvilken kontekst den står i, men i denne sammenhengen vil jeg hevde den uttrykker skepsis. Spesielt mener jeg dette blir tydelig i neste avsnitt der det står:

"Ingen bevis for påstandene om at tilfluktsrommet var et militært anlegg ble lagt frem. Det ble hevdet at da angrepet ble satt i verk visste en ikke at bygningen ble benyttet som sivil tilfluktsrom".

At ingen irakiske uttalelser får plass i artikkelen er kanskje noe underlig. Artikkelen uttrykker at bildet av den "renslige" krigen har vært overdrevet, men kommenterer ikke andre hendelser i lys av dette.

Den reaksjon som artikkelen er ment å fremprovosere hos leserne er for det første avsky overfor konsekvensene av krigen, nærmere bestemt at sivile ble drept. Dette må særlig sees i lys av at det tidligere i krigen hadde vært liten oppmerksomhet rundt irakiske ofre for krigen. En del av "parade"-aspektet er derfor også at leserne skal se at inntrykket av en renslig og human krig har vært overdrevet. Valg av uttrykksmåte kan også sies å fremkalle tvil rundt de amerikanske forklaringene.

På denne bakgrunn mener jeg "parade"-aspektet svarer til de forventningene man har når artikkelen klassifiseres som representativ for strukturene "balansert, av og til med et irakisk perspektiv". Hypotese IV får støtte.

• *Süddeutsche Zeitung, 13. februar 1991: "USA verteidigen Bunkerangriff"*

Den tyske artikkelen er fra samme dag som den norske, og omhandler også "Amiriya-episoden". Artikkelen er fra avisen Süddeutsche Zeitung, 15. februar 1991, og er en byråartikkel signert dpa/AFP/Reuter. Den er ikke illustrert.

Artikkelens hovedinnhold er som artikkelens tittel sier preget av de amerikanske forklaringene på bombingene av tilfluktsrommet.

Artikkelen representerer strukturen "Balansert, av og til med et irakisk perspektiv".

I artikkelen kan man lese følgende:

"USA forsvarte angrepet på bunkersen i Irak , som i følge irakiske kilder førte til at tallrike sivile mistet livet ...

I Bonn beskyldte SPD-representantene Heidimarie Wiczock-Zeul og Hermann Scheer de amerikanske myndighetene for å ofre den irakiske sivilbefolkningen for å skåne amerikanske soldater. En slik krig er [i følge dem] en forbrytelse ...

I Pentagon erklærte [general] Kelly og den offiseren som er ansvarlig for de hemmelige tjenester at det dreide seg entydig om et militært kommando og kontrollsentrum".

Overskriften i artikkelen er i tråd med størstedelen av artikkelen som brukes til å presentere den amerikanske regjeringens forklaring på bombingene.

Den ene metaforen som brukes i artikkelen er allerede referert ovenfor. Når SPD-representantene i følge denne artikkelen hevder at de amerikanske myndighetene ofrer irakiske menneskeliv, beskriver dette grusomhet og ubarmhjertighet. I vår kultur gir ofring av menneskeliv negative konnotasjoner, dersom det ikke er dreier seg om en person som ofrer sitt eget liv for å redde andre. Her dreier det seg om at noen ofrer andre menneskers liv.

I denne artikkelen blir det, i motsetning til den norske, ikke brukt beskrivelser av ofrene for angrepet på bunkersen. Totalt sett brukes det ikke mange ladete ord i artikkelen. "Ofring av menneskeliv" er allerede nevnt, og i tillegg siteres FNs generalsekretær på følgende måte:

"FNs generalsekretær Javier Perez de Cuellar uttrykte 'dyp beklagelse over massedøden av sivilister'."

Her kunne man ha valgt et mer teknisk og mindre ladet uttrykk enn "massedød", men man har isteden valgt å sitere generalsekretæren direkte⁴⁸.

Det er også interessant at utsagnverbene i denne artikkelen stort sett er av en nøytral type, og at det ikke finnes et klart mønster i bruken av disse verbene.

I artikkelen finnes etter min mening en tendens til "oss dem-tenkning" fordi den dreier seg om at irakerne hevdes å plassere militære installasjoner sammen med sivile, og at sivile på denne måten brukes som "menneskelige skjold". Dette gjelder bunkersen/tilfluktsrommet som ble bombet, men i følge artikkelen gjelder det også Hotel Rashid der de utenlandske journalistene bodde under Golf-krigen. Denne bruken av "menneskelige skjold" er i strid med humanitære regler for krigføring, og artikkelen bidrar dermed til å bygge opp under ideen om at "vi følger spillereglene i krigen. De andre bryter reglene".

En lignende antydning finnes i uttalelser fra en irakisk eksilpolitiker. Han bekrefter at bunkersen var et tilfluktsrom, men tilfluktsrommet var bare for privilegerte medlemmer av Baath-partiet, det herskende partiet i Bagdad. I følge irakeren har ikke vanlige irakere samme beskyttelse. At det kan virke ulogisk at irakerne plasserer høytstående sivilpersoner på samme sted som en militær

⁴⁸ At FNs generalsekretær trekkes inn i dette er interessant, siden FNs rolle var sentral i konflikten. Gjennom FNs resolusjoner ble koalisjonen gitt fullmakt til å operere på organisasjonens vegne. FN sto sentralt i retorikken rundt "den nye verdensorden".

installasjon bemerkes ikke. Det er vanskelig å vurdere sannhetsgehalten i disse påstandene, men det interessant å se at avisen ikke bruker andre kilder enn den irakiske eksilpolitikeren til å bekrefte/avkrefte påstanden.

Det amerikanske synet dominerer i starten. To generaler og "en offiser for de hemmelige tjenester" får gi den amerikanske versjonen av hendelsen. Deretter følger opplysningene fra den irakiske eksilpolitikeren Abdullah al-Bakri. Deretter følger en beskrivelse av reaksjonene i Irak, med en skildring av begravelsen for ofrene, og en irakisk militær avis refereres.

Som kilde for opplysningene om at det i kjelleren til Hotel Rashid finnes et militært kommunikasjonssentral brukes den amerikanske avisen New York Times. Hvilke kilder denne avisen bruker står ikke opplyst. Først deretter kommer reaksjonene på hendelsen fra omverdenen: Arabiske (Bl.a ved Kong Hussein av Jordan), palestinske og tyske. Den neste er FNs generalsekretær, og siden følger den irakiske informasjonsministerens angrep på generalsekretæren.

På slutten av artikkelen brukes den japansk avisen Sankei Shimbun som kilde for opplysninger om at iranske transportfly frakter våpen til Iran. Hvilke kilder denne avisen har brukt er ikke spesifikt oppgitt, men opplysningene er vurdert av "fagfolk". Et interessant trekk er at Iran trekkes inn i en mulig allianse med Irak, ved at de leverer våpen over grensen. Som ved en tidligere artikkel er denne innblandingen av Iran interessant. For det første er Iran en stat som de fleste vestlige land har et anstrengt forhold til, for det andre at opplysningene bærer preg av å være spekulasjoner.

De amerikanske argumentene vies stor plass, og den kritiske undertonen som finnes rundt dette i den norske artikkelen er ikke til stede i samme grad i den tyske. Vinklingen på artikkelen er på en slik måte at det er de amerikanske forklaringene som blir hovedsaket. På den annen side refereres irakiske kilder, i motsetning til i den norske artikkelen. Mange av de arabiske reaksjonene blir sitert og i tillegg en vestlig eliteperson: FNs generalsekretær. Tyske negative reaksjoner beskrives også.

I denne artikkelen blir det i motsetning til den norske ikke fremhevet at bombingene av bunkeren i Bagdad utgjør en kontrast til det bildet av den humane krigen som hadde blitt presentert frem til denne episoden.

"Parade"-aspektet, hvilke reaksjoner som kan fremkalles hos leserne av denne artikkelen er ikke i samme grad avsky for konsekvensen av krigen. Bildet av "den humane krigen" blir ikke rokket ved i like stor grad. Likeledes er den kritiske undertonen i omtalen av de amerikanske forklaringene ikke så tydelig. På den

annen side er det større variasjon i hvilke kilder som kommer til orde. Bl.a. blir den irakiske informasjonsministeren referert og det gis en beskrivelse av begravelsen til ofrene for bombeaksjonen. Arabiske reaksjoner presenteres, men ikke i like stor grad som i den norske artikkelen, som var vinklet inn mot arabiske reaksjoner. På den måten får leserne et balansert inntrykk, men det irakiske perspektivet er etter min mening ikke så eksplisitt som i den norske artikkelen. Hypotese IV får bare delvis støtte.

13.4 Tema C: Løsning på konflikten

13.4.1 Struktur nr. 2: "Makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsforslag"

- VG, 13. februar 1991: "Fredsføler fra Saddam"

Den norske artikkelen med tittelen "Fredsføler fra Saddam" er hentet fra Verdens Gang, 13. februar 1991, og er skrevet av Pål T. Jørgensen i New York.

Artikkelens hovedinnhold er, som ingressen sier, at det er en mulighet for at Saddam vil godta å inngå en våpenhvile etter å snakket med en sovjetisk utsending.

Først fokuseres det på sovjets rolle, spesielt Gorbatsjovs, og hvilke garantier Saddam skal ha fått. Artikkelen refererer Bagdad radio, som forteller at Irak er villig til å samarbeide med Sovjetunionen. Artikkelen legger vekt på at dette markerer en endring i Saddam Husseins uforsonlige linje.

Artikkelen er representativ for strukturen "Makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsforslag":

"I natt kom den første antydningen om at Saddam Hussein kan være villig til å inngå en avtale om våpenhvile ...

Dette er første gang det kommer antydninger fra den irakiske hovedstaden om en forhandlingsløsning ...

Til tross for at nattens sending fra Bagdad radio har vakt oppsikt, er det imidlertid høyst usikkert hvor mye som ligger i Saddam Husseins uttalelser."

Artikkelens overskrift "Fredsføler fra Saddam" spiller på den usikkerheten som knyttes til fredsinitiativene fra den irakiske lederen. Språkbruken i artikkelen er

hverken preget av negativ eller positiv ordbruk. I stedet for å bruke et militærteknisk begrep som f.eks. uskadeliggjort brukes ordet "utslettet" om konsekvensen av et bomberaid mot en irakisk militærkolonne. Det mest karakteristiske ved denne artikkelen er at den konsekvent bruker former som uttrykker usikkerhet, enten om informasjonen er riktig gjengitt, eller om budskapet er seriøst ment. Konstruksjoner som "kan være", "skal være", "skal ha sagt" og "skal ha uttalt" går igjen i hele artikkelen. Det er Saddam Husseins uttalelser som blir referert til på denne måten. Kilden er senderen fra Bagdad radio som ble plukket opp av nyhetsbyråer på Kypros. Meldingen er etter alt å dømme gått videre til New York, og deretter refereres deretter av VGs journalist. Opplysningen er derfor trolig tredjehånds opplysninger. Det er derfor legitimt og korrekt å bruke slike fraser som "skal ha sagt" o.l. for å uttrykke usikkerhet. På den annen side er helheten i artikkelen av en slik karakter at dette får en annen funksjon, nemlig å uttrykke tvil om utsagnene fra Saddam Hussein.

Denne tvilen står i klartekst der hvor de amerikanske reaksjonene omtales (se sitatet ovenfor).

Det uttrykkes også flere steder at hvis signalene stemmer markerer dette en endret holdning. Det kommenteres også at det er svært kort tid siden Saddam Hussein uttrykte det motsatte.

Illustrasjonen til artikkelen er satt sammen av to bilder som tilsammen utgjør en meget stor del av avissiden. Det største bildet er av Saddam Hussein som ber. I denne sammenhengen kan bildet være valgt for å illustrere hvilken håpløs situasjon han befinner seg i, og at han nå er tvunget til å be til høyere makter om hjelp. En annen tolkning er at han ber om nåde, atter en annen at han er tvunget i kne. Alle disse har det samme budskapet til syvende og sist - Saddam Hussein er allerede slått. Det andre bildet er av den sovjetiske utsendingene Jevgenij Primakov. Bildeteksten har innledningen "Ønsker fred ?". Spørsmålstegnet understreker at det er usikkert om Saddam Hussein virkelig ønsker fred.

Helt til slutt i artikkelen følger et argument som skal forklare Saddam Husseins nye holdning: Koalisjonen har foretatt en bombing av en irakisk militærkolonne.

"De nye tonene fra Bagdad kom imidlertid etter at de allierte flystyrkene i går gjennomførte sin mest massive bombing av irakiske tropper hittil i krigen. Blant annet skal en karavane med 50 militære kjøretøyer - inkludert stridsvogner ha blitt utslettet av bombeflyene"

Det vil med andre ord si at det fungerer "å bombe Irak til fornuft". Dette står imidlertid helt på slutten av artikkelen.

I artikkelen står det ingenting om hva dette har medført av tap av menneskeliv, militære og sivile, enda "utslettet" er et meget sterkt ord selv i en krigssituasjon.

"Parade"-aspektet i denne artikkelen er etter min mening at leserne trolig reagerer med skepsis overfor Iraks fredsinitiativ. Saddam Hussein har hittil vært uforsonlig og det er vanskelig å ta ham alvorlig på dette punktet. Samtidig kan artikkelen sies å fremme forståelse for den militære logikken, for når Saddam Hussein nå viser tegn til å være mer villig til å forhandle er det fordi koalisjonen har utført et storangrep mot troppene hans. Det er Iraks fredsforslag som er temaet for artikkelen, og måten det omtales på gjør at dette er et "parade"-aspekt stemmer etter min vurdering godt overens med strukturen artikkelen representerer. Jeg finner dermed støtte for Hypotese IV i denne artikkelen.

• *Südkurier, 14. januar 1991: "Chancen für Frieden Ungewiß"*

Artikkelen er fra den regionalavisen Süd-Kurier, datert 14. januar 1991. Det er en byråmelding fra Deutsche Presse Agentur med stedsangivelse Washington og Bagdad.

Hovedinnholdet i artikkelen er at FNs generalsekretær, de Cuellar, har fullført samtaler med Saddam Hussein uten at det har ført til noe, mens president Bush advarer Saddam mot å bli værende i Kuwait etter at fristen går ut. Saddam Hussein er imidlertid ubøyelig, og Irak har ikke vist vilje til kompromiss. En rekke internasjonale ledere refereres.

Det andre temaet er den mulige konsekvensen av at Israel blir trukket inn i en eventuell krig, nemlig at koalisjonen mellom vestlige og arabiske land sprekker.

Til slutt står det at den amerikanske presidenten ikke ønsker krig. Avgjørelsen om å gå til krigen var ennå ikke fattet.

Artikkelen handler om et forsøk på å få til en fredelig løsning. Den er representativ for struktur nr. 2, "Makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsforslag":

"Uten å ta hensyn til de Cuellars fredsmisjon avviste Saddam Hussein en tilbaketrekning fra Kuwait ...

Diplomater i området anser en diskusjon av et fredsinitiativ som mulig, også når ingenting nå som før antyder en irakisk vilje til kompromiss...

"Et meklingsforsøk fra det europeiske fellesskaps side er ikke utelukket."

Overskriften "Chancen für Frieden ungewiß" viser til den usikkerheten rundt situasjonen som beskrives i artikkelen. Artikkelen preges av et nøkternt språk uten bruk av metaforer. Imidlertid er det tendenser til å bygge opp en dramatisk stemning: "Nå er det like før det skjer noe" :

"To dager før FNs ultimatum om irakisk tilbaketrekning fra Kuwait er det ennå uvisst om det blir en fredelig løsning eller om det blir krig om emiratet."

Tittel og undertittel på artikkelen er av samme typen.

"Muligheten for fred er usikker", "Perez avsluttet sitt besøk i Bagdad - ingen antydning til at han har lyktes".

Det nærmer seg fristen for tilbaketrekking og situasjonen er både håpløs og usikker.

Utvalget av argumenter er interessant. USAs innstilling nevnes i sammenheng med Perez de Cuellars mislykkede reise til Bagdad. De Cuellars reise til Bagdad er viet stor plass i artikkelen, og som en motsetning til de fredelige intensjonene står Saddam Husseins uforsonlige holdning. Fra Bagdad radio siteres en erklæring om at Irak ikke vil gi opp.

I denne sammenhengen kommenteres også at Iraks nasjonalforsamling er sammenkalt til møte.

Så følger uttalelser fra statsledere: Douglas Hurd, som gjentar koalisjonens standpunkt, Kong Hussein av Jordan og Kenneth Kaunda fra Zambia som begge advarer mot krigen. Med dette svekker artikkelen inntrykket av at alle stiller seg bak koalisjonens planer.

I neste avsnitt fokuseres det på farene forbundet ved at Israel trekkes inn, siden Syria hadde sagt at de ville tre ut av koalisjonen dersom Israel ville bli trukket med i krigen.

Til slutt siteres president Bush, som uttaler at USA ikke ønsker krig. Henvisningen til ultimatumet understreker at det er opp til Irak hvordan det vil utvikle seg, men at ingen avgjørelse er tatt.

Hverken økonomiske sanksjoner eller effekten av disse er nevnt som løsning på kon-flikten. Den eneste muligheten som det fokuseres på er et militært angrep. Allerede 6. august året før ble de første økonomiske sanksjonene mot Irak innført.

"Parade"-aspektet, reaksjonen som fremkalles i denne artikkelen, kan etter min vurdering være at leserne blir skeptiske nær det gjelder Iraks vilje til å samarbeide og at krigen anses uunngåelig. Andre løsninger blir ikke presentert. På den annen side presenteres også andre syn enn USAs. Kenneth Kaunda og Kong Hussein advarer begge mot krigen. Det antydes også at EF kan komme med et fredsutspill. På denne måten er ikke innholdet så ensidig, og åpner for muligheten til at et "parade"-aspekt i artikkelen kan sies å fremkalle frykt for krigens konsekvenser og mistro overfor den militære logikken, samt en svekkelse av troen på en samlet koalisjon.

Konklusjonen er at "parade"-aspektet til en viss grad svarer til forventningene man har når den representerer strukturer "makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsforslag". Den svarer dårligere til forventningene enn den norske artikkelen, fordi det etter min mening er større rom for andre tolkninger. Hypotese IV får dermed bare delvis støtte.

13.4.2 Struktur nr. 3: "Diskusjon av militær logikk"

- Bergens Tidende, 12. januar 1991: "Krig ved flertallsvedtak"

Den norske artikkelen er hentet fra Bergens Tidende, 12. januar 1991. Tittelen på artikkelen er "Krig ved flertallsvedtak" og den er skrevet av Per Fjeld.

Temaet er hvordan den amerikanske kongressen vil stemme når president Bush' fullmakt til å gå til krig mot Irak behandles. Et annet viktig tema er selve avstemningen i seg selv.

Artikkelen er identifisert som representativ for strukturen "Diskusjon av militær logikk":

"Et nei til krig fra den amerikanske nasjonalforsamlingen vil være et nærmest katastrofalt slag i ansiktet for presidenten og hans folk i den saudiske ørkenen ...

Det er et knapt flertall i det amerikanske folk for å tvinge Saddam Hussein ut av Kuwait med makt, ...

Innvendingene reflekterer den frykt som brer seg blant velgerne over at tusener av borgere kan komme hjem som falne for en sak som ikke alle tror på ...

Et par resolusjonsforslag går ut på at USA skal vente med å ty til våpen til sanksjonene mot Irak har fått virke ytterligere noen måneder. Det fikk CIA-sjef William Webster til å sende et brev til debattantene i går, der han skriver at sanksjonene sannsynligvis ikke er tilstrekkelig til å få Saddam i kne ...

Da gjenstår bare krigen, slik et sannsynlig flertall, både i Representantenes hus og Senatet ser det."

Overskriften i artikkelen er "Krig ved flertallsvedtak". Den henviser til den kommende avstemningen i den amerikanske kongressen. Overskriften kan enten vise til det faktum at det kun er den amerikanske kongressen som har en grunnlovsfestet rett til å erklære krig, og ikke presidenten, eller den kan vise til at journalisten med nokså stor sikkerhet slår fast at kongressen kommer til å gi presidenten fullmakten, og at det dermed kommer til å bli krig.

Et sted brukes uttrykket "Vietnam-hengemyren", som er en metafor på de enorme problemene som etterhvert oppsto for den amerikanske krigføringen i Vietnam. Under Golfkonflikten ble Vietnam-analogien trukket frem blant både skeptikere og tilhengere av krigen: "Dette kan bli et nytt Vietnam" og "Dette kommer ikke til å bli et nytt Vietnam" var utsagn som har det samme referansepunktet, nemlig at Vietnam er forbundet med negative konnotasjoner for de fleste amerikanere.

Det mest interessante i denne artikkelen er hvilke argumenter for løsninger som presenteres og ordbruken i disse presentasjonene.

Først diskuteres krigsløsningen. Det sies at Bush faktisk har mye makt, selv om grunnloven sier det motsatte:

"Nå føler ikke Bush, som i kraft av presidentvervet er øverstkommanderende, noe behov for å ha Kongressens tilsagn. Både han og de fleste av hans forgjengere i nyere tid har ført krig uten å spørre Capitol-høyden først. George Bush mener han selv skal bestemme. Det er hans som er 'sjef'."

Her vises det tydelig at Bush er en mektig mann som ikke trenger la seg tøyse av kongressen. Han kan gjøre som han vil. Dette kan også gi et inntrykk av handlekraft og styrke.

Konklusjonen er imidlertid at Kongressen sannsynligvis vil gi ham det tilsagnet han trenger uansett, fordi amerikanerne har en tradisjon for å støtte opp under presidenten i krisetider.

Et annet tema er om man bør bruke økonomiske sanksjoner i stedet for å gå til krig. Artikkelen antyder at det faktisk finnes mange som er skeptiske til krigslinjen, og som mener at de økonomiske sanksjonene burde få virke lengre. Det antydes at representantene i Kongressen blir forsøkt påvirket til ikke å stemme for resolusjonsforslagene som foreslår økonomiske sanksjoner som virkemiddel. I artikkelen refereres det til et brev fra CIA-sjefen til representantene, der budskapet er at økonomiske sanksjoner sannsynligvis ikke ville presse Irak til tilbaketrekning. Artikkelen er illustrert med et fotograf av Bush og lederen i senatet, Bob Dole.

"Parade"-aspektet i denne artikkelen er uklart. En tolkning er at reaksjonene leserne får ved å lese artiklene er at det blir krig uansett hva grunnloven sier, og at handlekraften hos den amerikanske presidenten er stor. Imidlertid svekker denne artikkelen inntrykket av at det ikke finnes andre alternativer enn krig. Den henviser til skepsisen i det amerikanske befolkningen mot å gå til krig, og peker på resolusjonsforslagene som går på fortsatt økonomiske sanksjoner. Samtidig pekes det på påstander om resolusjonenes utilstrekkelighet. Etter min vurdering er "parade"-aspektet derfor tvetydig, og artikkelen svarer bare delvis til forventningene med hensyn til strukturen artikkelen representerer. Hypotese IV får derfor bare delvis støtte.

• *Bild-Zeitung, 18. januar 1991: "In manchen Bars brach Jubel aus"*

Den tyske artikkelen er fra Bild-Zeitung 18. januar 1991, og har tittelen "In manchen Bars brach Jubel aus". Den er skrevet av avisens Washington korrespondent Lothar Loewe og er datert 18. januar.

Tittelen på artikkelen henviser til det som er et hovedtema i artikkelen: Vanlige amerikaneres reaksjon på krigsutbruddet. Artikkelen handler også om hvordan krigs-utbruddet ble kjent i USA, og hvilke reaksjoner "vanlige" amerikanere hadde. Det sentrale spørsmålet i debatten om hvordan man skulle løse konflikten nevnes så vidt: Krig mot Irak eller økonomisk blokade?:

"Et sterkt mindretall som isteden for krig argumenterer for en økonomisk boikott av Irak er usynlig."

Overskriften i artikkelen beskriver en gledesreaksjon over at krigen har startet, men det er ikke den eneste reaksjonen som refereres. Mange av dem er preget av sorg og uro. Overskriften gir imidlertid et inntrykk av sterk støtte til krigen fra i USA.

Siden det ikke finnes mange språklige virkemidler i teksten, velger jeg å ta utgangspunkt i artikkelens to hovedtemaer for en diskusjon av øvrige virkemidler.

De to temaene er ikke fullstendig adskilt i brødteksten. Det ene temaet dreier seg om hvordan krigen ble gjort kjent for amerikanerne. I artikkelen går det frem at dette skjedde meget overraskende, og på en fjernsynssending fra kanalen ABC. Ordbruken legger vekt på å fremkalle en alvorlig og dramatisk stemning. TV-seerne var ifølge avisen med på noe viktig:

"Til mange millioner seeres forbløffelse meldte Shepard plutselig om eksplosjoner vest for Bagdad. Han så sporlys på himmelen. Enhver tilskuer visste i dette øyeblikket at krigen for å befri Kuwait hadde startet".

Det gjøres på denne måten et poeng ut av at "krigen startet på TV", og dette kan være et eksempel på hvordan man skapte en inntrykk av en "TV-overført krig". I ettertid har det blitt stilt spørsmål om i hvilken grad dette var et riktig inntrykk. På denne måten får tilskuerne den oppfatningen at det de ser på TV er "hele historien". Dessuten er det også et eksempel på at man lot medias rolle bli et viktig tema, i stedet for å fokusere på krigen selv. Artikkelen er illustrert med et bilde fra det Hvite Hus, der president Bush gjør seg klar til en fjernsynstale.

Det andre temaet i artikkelen er amerikanernes reaksjon. Det viktige her er at journalisten har forsøkt å fange opp det dagligdagse USA og på denne måten unngått å skrive om elitenes reaksjoner. Selv om overskriften gir et inntrykk av glede og feiring, gir resten av brødteksten et mer blandet inntrykk. Journalisten tar opp denne tråden når han helt på slutten av artikkelen nevner det store, men tause mindretall som faktisk er i mot krigen og i stedet støttet økonomiske sanksjoner. "Parade"-aspektet er etter min mening preget av at artikkelen skal gi inntrykk av hvordan vanlige amerikanere reagerte på starten på krigen.

Artikkelen kan karakteriseres som et eksempel på hvordan man velger å fokusere på en sak, som er av mindre betydning i den store sammenhengen, men

som likevel blir valgt fordi de det angår er noen man kan identifisere seg med. En del av artikkelen spiller også på spenning og fascinasjon over krigen. På den annen side blir det sagt i artikkelen at det faktisk er motstand mot krigen i den amerikanske opinionen. Dette synspunktet har likevel ikke noen dominerende plass i artikkelen, og blir presenterert helt på slutten.

Jeg synes derfor at artikkelen har et innhold som gjør at det er lite samsvar mellom strukturen "Diskusjon av militær logikk" og "parade"-aspektet i denne artikkelen,

Jeg finner derfor ikke støtte for Hypotese IV i artikkelen.

13.5 Oppsummering av kvalitativ analyse

Problemstilling nr. 4: Er det samsvar mellom "parade"-aspektet og strukturen artikkelen representerer?

I den kvalitative analysen har jeg analysert i alt 12 artikler, seks norske og seks tyske. Artiklene er valgt ut fordi de best representerer seks av de ni identifiserte strukturene.

De tre strukturene som ikke er med i den kvalitative analysen kjennetegnes ved at setningene i analysen forekommer svært sjelden, og derfor er de etter min mening ikke relevante for den kvalitative analysen.

Hypotese IV inneholdt forventningen om at struktur og "parade"-aspekt er sammen-fallende for hver enkelt artikkels del. Jeg har følgelig gjennom hele den kvalitative analysen forsøkt å vurdere artiklenes mulige "parade"-aspekt i forhold til strukturen den representerer. Resultatene for de tolv artiklene er noe sprikende.

13.5.1 Tema A: "Bakgrunn og motiver":

Struktur nr. 2 kjennetegnes av at setningene sjelden forekommer, og jeg velger derfor å se bort fra artiklene som best representerer denne strukturen.

Struktur nr. 1 gav jeg karakteristikken "balansert". De to artiklene som representerer denne strukturen er artikkelen "Dobbeltspill" fra Bergens Tidende, 22. februar 1991 og "Beim Kanzler gingen die Lichter an" fra Bild-Zeitung, 18. januar 1991. Den norske artikkelen belyser krigen på en god og nyansert måte og svarte etter mine vurdering bra til forventningene for en artikkel som representerer denne strukturen. Jeg finner støtte for Hypotese IV i artikkelen.

Den tyske artikkelen mener jeg derimot ikke stemmer overens med de samme forventningene. Artikkelen er, dersom den i det hele tatt befatter seg med temaet, unyansert. Totalt sett mangler den en diskusjon av bakgrunn og motiv for konflikten. Den handler mest om reaksjonene fra toppledere, både i Tyskland og internasjonalt. Hypotese IV fikk ikke støtte gjennom analysen.

Struktur nr. 3 er "Irak fremstilles som aggressor". Artikkelen er "Fastlåst mellom Irak og Kuwait" fra Aftenposten, 2. august 1991 og "Warum haben so viele Deutsche Angst?" fra Bild-Zeitung, 17. januar 1991. Den norske artikkelen svarer bare delvis til mine forventninger til den strukturen artikkelen representerer. Artikkelen gjenspeiler at den er skrevet før Iraks invasjon av Kuwait. Den fokuserer også på følgene for oljemarkedet. Likevel har den til dels et innhold som antyder at Irak er den aggressive parten, spesielt ved illustrasjonen som følger artikkelen. Dette inntrykket er imidlertid ikke entydig. Hypotese IV fikk delvis støtte.

Den tyske artikkelen svarer imidlertid godt til forventningene når den representerer struktur "Irak fremstilles som aggressor". Den er følelsesladet og spiller på at man står overfor en krig mot mennesker av en annen kultur. Hypotese IV fikk støtte gjennom analysen.

13.5.2 Tema B: " Krigshandlinger":

Struktur nr. 2 kjennetegnes også for dette temaets vedkommende av at setningene sjelden forekommer, og jeg ser her bort fra denne strukturen.

Struktur nr. 1, "Irak fremstilles som gjerningsmann", representeres av artiklene "TV-selskap inn i Kuwait by" fra Bergens Tidende, 27. februar 1991 og "Die Raketen beider Seiten im Vergleich" fra Bild-Zeitung, 19. januar 1991.

Den norske artikkelen stemmer bra overens med forventningene om at "parade"-aspektet tilsvare strukturen "Irak som gjerningsmann". Den tar for seg historier om irakiske overgrep mot den kuwaitiske sivilbefolkningen. Artikkelen er laget på grunnlag av en TV-reportasje. Jeg fant støtte for hypotese IV i artikkelen.

Den tyske artikkelen er trolig den som best svarer til forventningene av alle artiklene som jeg har analysert kvalitativt. Den sammenlikner Iraks angrep på Israel og koalisjonens krigføring mot Irak på en spekulativ og etter min mening diskutabel måte. Spesielt er det våpenteknologien som står i fokus, og bygger etter

min vurdering opp om myten om koalisjonens "renslige" krig. Hypotese IV fikk støtte.

Struktur nr. 3, "Balanse, av og til med et irakisk perspektiv", representeres av artiklene "Raser over bombingene" fra Bergens Tidende og "USA verteidigen Bunkerangriff" fra Süddeutsche Zeitung, begge fra 13. februar 1991. Både den norske og den tyske artikkelen omhandler den såkalte "Amiriya-episoden".

Den norske artikkelen svarer etter min vurdering bra til forventningene til den strukturen den representerer. Artikkelen er tildels sterkt kritisk overfor bombingene som førte til at flere hundre irakiske sivile mistet livet. Den påpeker også at inntrykket av den "renslige" krigen nå er ødelagt. Hypotese IV fikk dermed støtte.

Den tyske artikkelen er noe mer tvetydig, men også den har trekk i seg som gjør at den svarer til disse forventningene om sammenheng mellom struktur og "parade"-aspekt. Den er imidlertid mildere i sin kritikk av bombingene og har flere synspunkter som sår tvil om de irakiske påstandene. Dersom man sammenlikner den med den norske svarer den dårligere til forventningene. Jeg fant bare delvis støtte for Hypotese IV i artikkelen.

13.5.3 Tema C: "Løsning på konflikten":

Struktur nr. 1 kjennetegnes ved at setningene sjelden forekommer, og den er følgelig ikke relevant for analysen.

Struktur nr. 2, "Makt mot Irak/diskreditering av irakiske fredsinitiativer", representeres av artiklene "Fredsfølger fra Saddam" fra VG, 13. februar 1991 og "Chancen für Frieden Ungewiß" fra Südkurier, 14. januar 1991.

Den norske artikkelen svarer etter min vurdering bra til forventningene om at artikkelen har et "parade"-aspekt som uttrykker skepsis overfor irakiske fredsutspill. Selv om den omtaler et irakisk fredsutspill, er dette gjort på en slik måte at tiltroen til utspillet svekkes. Jeg fant støtte for Hypotese IV i artikkelen.

Den tyske artikkelen svarer delvis til forventningene. Den er også kritisk til Iraks fredsvilje, men trekker samtidig inn negative synspunkter overfor krigen. I denne artikkelen er også fredsforslagene et viktig tema. Jeg fant delvis støtte for Hypotese IV i artikkelen.

Struktur nr. 3, "Diskusjon av militær logikk", representeres av artiklene "Krig ved flertallsvedtak" fra Bergens Tidende, 12. januar 1991 og "In manchen Bars brach Jubel aus" fra Bild-Zeitung, 18. januar 1991.

Den norske artikkelen svarer kun delvis til forventningene om at artikkelen har et "parade"-aspekt der den militære logikken tas opp til diskusjon. Den inneholder til en viss grad en kritisk holdning til krigføringen, men dette synspunktet er ikke klart. Hypotese IV fikk bare delvis støtte.

Den tyske artikkelen svarer dårlig til forventningene om at "parade"-aspektet stemmer overens med strukturen artikkelen representerer. Innholdet handler ikke først og fremst om krigen, men om amerikaneres reaksjon. Artikkelen spiller på spenningen i situasjonen og fokuserer på måten krigen ble gjort kjent for amerikanerne. Jeg fant ikke støtte for Hypotese IV i artikkelen.

Konklusjonen på den kvalitative analysen er at i de fleste tilfeller stemmer "parade"-aspektet overens med "strukturen", Jeg finner totalt sett støtte for min hypotese om denne sammenhengen i materialet. I to tilfeller stemmer "parade"-aspektet og struktur helt klart ikke overens. Dette kan selvsagt skyldes min subjektive tolkning av tekstene, det kan skyldes metoden i seg selv og det kan ha med kodingen gjøre. Dette vil jeg komme tilbake til i avslutningskapitlet. I enkelte tilfeller stemmer "parade"-aspekt bare delvis overens med strukturen, og i ett tilfelle er det vanskelig å identifisere et dominerende "parade"-aspekt. Totalt sett har jeg funnet støtte for Hypotese IV.

DEL VI OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

Kapittel 14: Oppsummeringen

14.1 Innledende oppsummering

Et problem forbundet med å skrive en oppgave om propaganda i nyhetsmediene er at ordet propaganda nesten utelukkende gir negative konnotasjoner. Svært mange vil tvile på at norske myndigheter eller myndighetene i land vi sammenlikner oss med benytter seg av propaganda i en krisesituasjon. I et villniss av definisjoner og tilnæringsmåter har jeg valgt ut *en* definisjon og holdt meg til den. Utgangspunktet for min tilnærming er at *alle* sider i en konflikt vil bruke propaganda som et virkemiddel. Propaganda i krisesituasjoner er et virkemiddel på lik linje med andre virkemidler i internasjonal politikk, f.eks. diplomati, økonomisk press eller inter-vensjon (Østerud 1991).

For å unngå at dette blir en oppgave med begrenset "gyldighet", har et annet mål vært å velge et perspektiv som er tilstrekkelig vidt og generelt til at det kan brukes til å studere bruken av propaganda også i senere konflikter.

Det grunnleggende spørsmål i denne oppgaven har vært om man kan identifisere propaganda i norske og tyske nyhetsmedier under Golf-krigen. Min påstand var at dette er mulig, og denne påstanden har jeg også funnet støtte for gjennom analysen (Kapittel 11). Jeg hadde ikke grunnlag for å si noe om hvor omfattende strukturene ville være i hypotesen, men et blikk på analysen avslører at de *ikke* oppnår høye andeler av det totale materialet for noen av de tre temaenes vedkommende (3,4%, 2,3% og 2,2%). Ikke desto mindre finnes strukturene. Hovedspørsmålet i oppgaven er dermed besvart. Hverken Norge eller Tyskland deltok i den direkte krigføringen, men var deltakere i koalisjonen mot Irak. Som Fosland (1993) antok vil nyhetsmediene i land med nære forbindelser med den ene parten også preges av propaganda. I innledningen trekker jeg frem mulige konsekvenser av propaganda i nyhetsmediene: Avvikende synspunkter og fiendesidens synspunkter blir ikke nevnt, nyhetsmedienes informative og

granskende funksjon blir redusert. Med *mine* tall som bakgrunn er det grunn til å tro at dette også gjorde seg gjeldende i Norge og Tyskland under Golf-konflikten.

Spørsmålet om det finnes propaganda i norske og tyske medier fikk etter min vurdering et klarere svar gjennom den kvalitative analysen enn den kvantitative. Blant de tolv artiklene fantes det artikler med innhold som i henhold til Kempfs perspektiv klart kan kalles propaganda. Som jeg viste i analysen er enkelte av artiklene ensidige, både i argumenter og kildebruk, og spekulative.

Jeg fremsatte til sammen fire problemstillinger og fire hypoteser. Disse har fungert som strukturerende elementer i analysen, og jeg vil også ta utgangspunkt i disse når jeg skal oppsummere oppgaven. Som jeg tidligere har påpekt både i kvantitative og den kvalitative analysen har jeg fått sprikende resultater. Jeg har ikke funnet støtte for alle hypotesene og forventningene i materialet, men alle hypoteser bortsett fra én har fått av minst ett tema. I en oppsummering som denne er det naturlig å diskutere hvorfor resultatet ikke alltid har vært som forventet.

14.2 Kvantitativ tilnærming

14.2.1 Problemstilling nr. 1: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i norske nyhetsmedier enn i tyske?

Den første hypotesen gikk ut på at tyske medier ville være mindre preget av strukturer med en propagandafunksjon enn norske medier. For to av temaene viste dette seg å stemme: "Bakgrunn og konflikter" og "Løsning av konflikten". Jeg har dermed funnet støtte for hypotesen totalt sett.

14.2.2 Problemstilling nr. 2: Er strukturer med en propagandafunksjon sterkere til stede i tabloidmediene enn i andre nyhetsmedier ?

Den andre hypotesen gikk ut på at tabloidmediene ville være mer preget av strukturer med en propagandafunksjon enn andre medier. For to av temaene (A og C) var det mulig å peke på signifikante forskjeller mellom medietypene, men *kun* for det ene temaet var forskjellene verdt å merke seg (Tema C-"Løsning av konflikten") Her gikk resultatet i motsatt retning av det jeg forventet. Jeg har dermed ikke funnet støtte for hypotesen i materialet.

14.2.3 Problemstilling nr. 3: Er det sammenheng mellom tidspunkt eller fase i konflikten og hvor fremtredende strukturer med en propagandafunksjon er ?

Den tredje hypotesen inneholdt en forventning om at det vil finnes klare forskjeller i mediadekning av konflikter over tid. Dette viste seg til dels å stemme, men det fantes også en sterk tendens til at dekningen er betinget av tilfeldige enkelthendelser.

Konklusjonen her er likevel at det er mulig å påvise en viss sammenheng mellom stadier i konflikten og intensiteten av propaganda. Jeg har funnet delvis støtte for hypotesen totalt sett.

14.3 Forklaring av funn

Jeg har, som man kan se, ikke alltid funnet støtte for delhypotesene i mitt materiale. Det kan skyldes både egenskaper ved hypotesene, men det kan også ha metodiske årsaker.

14.3.1 Egenskaper ved hypotesene

For det første kan det være hypotesene som er feilaktige. I Del III argumenterer jeg for tre forskjellige forventede funn. Selv om jeg totalt sett finner støtte for min forventninger om tyske mediers dekning av Golf-krigen, kan det likevel være at koblingen jeg gjør til mellom erfaringen fra siste krig og medieinnhold ikke er reell. Kanskje er ikke Den annen verdenskrig så viktig tyskeres oppfatning av krig som mange vil hevde? Kanskje er det som Wæwer sier at det kun er en liten og eksklusiv del av den tyske befolkning som går ut på gatene for å demonstrere, og at disse ikke er representative for den jevne tysker?

Den andre hypotesen er trolig mer interessant i denne sammenhengen fordi jeg i mitt materiale ikke finner støtte for at tabloidmedier er mer preget av strukturer med en propagandafunksjon enn andre medietyper. Kan det stemme at de forskjellige medietypene blir mer og mer lik hverandre? En annen forklaring kan

være at de såkalte prestisjeaviser skjuler seg bak sitt omdømme som voktere av objektivitet og journalistiske idealer, og at de likevel fungerer som formidlere av ensidig journalistikk og propaganda i like stor grad som tabloidavisene.

Jeg fant til dels støtte for hypotesen om at mengden propaganda varierer ut fra faser i konflikten. Det kan likevel hende at mediedekningen av en krig i større grad enn det jeg her forutsetter skjer som følge av tilfeldigheter og redaksjonelle prosesser, og ikke så mye etter de stridende parterers behov.

14.3.2 Metodiske årsaker

For det andre kan det være at hypotesene nok er riktige, men at jeg av metodiske årsaker ikke har fanget opp dette. Da er man igjen tilbake til spørsmålene jeg behandlet rundt reliabilitet og validitet

For å ta det grunnleggende først: Det kan være at LCA-metoden er en metode som egner seg dårlig til å gi et riktig bilde av medieinnholdet slik jeg har valgt å bruke den her. Metoden går ut på å trekke ut empiriske størrelser ut fra et stort og omfattende materialgrunnlag. Jeg har kun valgt ut et lite antall setninger, og selv om de er sentrale kan det være at andre setninger, også utenfor den samlingen som jeg hadde mulighet til å velge fra, hadde gitt et annet resultat.

Et spørsmål, som jeg allerede har vært inne på, er om resultatet for hypotesen om forskjellene mellom medietyper hadde vært annerledes dersom norske og tyske medietyper hadde vært behandlet separat. Det kan hende at de to avisene "oppveier" hverandre, slik at utslaget ville vært tydeligere med en analyse for hvert land.

Utvalget er også et sentralt tema i denne diskusjonen. Et annet utvalg av medier ville kanskje gitt andre resultater. Ville et utvalg med TV 2-nyhetene, Dagbladet, Adresse-avisen og Aftenposten gitt andre resultater? Nok en gang er det viktig å påpeke at mediekildene er valgt ut med grunnlag i antatt betydning i de respektive land. Det er vanskelig å finne kriterier for "representativitet" blant mediekilder, og i et prosjekt der propaganda er et viktig tema bør det være berettiget å velge blant de som antatt har størst gjennomslagskraft hos publikum.

Dessuten kan også kodingen være et problem. Kodingene er foretatt i to forskjellige land, på to forskjellige språk, og det lingvistiske aspektet kan være problematisk.

14.4 Kvalitativ tilnærming

14.4.1 Problemstilling nr. 4: Er det samsvar mellom "parade"-aspektet og strukturen artikkelen representerer?

I den kvalitative analysen gikk jeg i dybden i tolv artikler, seks fra hvert land. Hypotesen inneholdt en forventning om at artiklenes "parade"-aspekt stemmer overens med strukturene artiklene representerer. Jeg fant støtte for denne hypotesen for de fleste artiklenes vedkommende, men ikke for alle. I enkelte artiklene fant jeg liten eller ingen overensstemmelse mellom "parade"-aspekt og struktur. Likevel vil jeg si at jeg totalt sett finner støtte for hypotesen i materialet og at denne dermed styrkes.

Analysen hadde imidlertid også som mål å eksemplifisere og konkretisere den kvantitative analysen, samt å vurdere LCA-metodens fruktbarhet i innholdsanalyse. Etter min mening fungerte den kvalitative analysen bra. Som jeg tidligere har nevnt kan det være et problem at kvantitative innholdsanalyser ofte blir abstrakte med liten tilknytning til teksten. Med den kvalitative analysen har jeg trukket ut relevante setninger fra tekstene og konkretisert tallene som kom frem i den kvantitative analysen.

Den kvantitative analysen avslørte visse forskjeller mellom Norge og Tyskland, men i den kvalitative analysen synes ikke forskjellene å være systematiske. Utvalget av artikler er for lite til at jeg ønsker å si noe mer generelt om hva som kjennetegner de forskjellige avisene. Dessuten er flere av artiklene byråartikler. Ut fra dette ville det være galt å trekke konklusjoner om avisene ut fra disse enkeltstående artiklene, selv om også utvalget av byråartikler gjenspeiler avisens profil.

14.5 Forklaring av funn: Metodiske årsaker

Igen kan man stille spørsmål om LCA-metoden: Kanskje egner ikke LCA-metoden seg til mitt formål? Gir LCA et galt bilde av mediedekningen? Det er her nødvendig å vende tilbake til mer generelle problemer med kvantitativ innholdsanalyse.

I kvantitativ innholdsanalyse velger man et antall ord eller setninger som man registrerer forekomsten av i et utvalg tekster. Ut fra dette trekkes så konklusjonen.

Problemet med slike metoder er at de fleste ikke tar hensyn til det totale innholdet. Innholdet og ikke minst den effekten innholdet har, handler ikke bare om det faktiske innholdet, men også "tonen" artikkelen er skrevet i. "Tonen" gjør at artikkelen tolkes i en bestemt retning.

Et eksempel kan være en artikkel som handler om George Bush' ønske om fred. Dersom den var skrevet med en ironisk tone ville den få en helt annen mening. Ordene og setningene ville imidlertid stått der, og inntrykket av teksten kunne blitt galt ved en kvantitativ analyse. Dette understreker hvor viktig det er å fremheve at delene av en tekst ikke eksisterer separat, men i sammenheng med artikkelen i sin helhet. På denne måten kan også LCA-metoden gi et galt bilde av innholdet i en avisartikkel.

Den kvalitative analysen av de tolv artiklene gav også en sprikende resultat. I de fleste artikler fant jeg at "parade"-aspektet stemte godt overens med den strukturen artikkelen representerer, men for enkelte artikler stemte den ikke overens og for andre var det vanskelig å avgjøre. Jeg synes likevel dette er et brukbart resultat, og etter min mening bidrar det ikke til å trekke LCA som metode i tvil.

Kapittel 15: Avslutning

Jeg har i denne oppgaven tatt for meg forskjellige mediekilder for å undersøke om det er mulig å påvise propaganda i norske og tyske nyhetsmedier under Golf-krigen. Jeg har også sammenlignet norske og tyske nyhetsmedier, forskjellige typer medier og hvordan forekomsten av propaganda endrer seg over tid i en konflikt. Problemstillingene er besvart ved hjelp av data fra LCA-metoden.

Jeg fant strukturer med en propagandastruktur i nyhetsmediene fra de to landene. Jeg fant også ut at strukturer med en propagandafunksjon var mer fremtredende i norske enn i tyske medier og jeg fant til dels en sammenheng mellom forekomsten av disse strukturene og de forskjellige fasene i konflikten. På den annen side kunne jeg ikke påvise at strukturer med en propagandafunksjon var mer fremtredende i løssalgs-pressen enn i andre typer medier.

Jeg har også har som mål å diskutere LCA-metodens fruktbarhet og gi resultatene fra LCA mer dybde gjennom den kvalitative analysen, der jeg sammenholdt "struktur" og "parade"-aspekt i 12 artikler. I de fleste tilfeller var struktur og "parade"-aspektet samsvarende.

Min konklusjon er at LCA kan utgjøre et interessant bidrag i spørsmålet om valg av metode i innholdsanalyse, nettopp fordi man kan analysere større mengder data og likevel få frem strukturer og mønstre i tekstgrunnlaget, ikke bare frekvenstall. På den annen side finnes det mange problemer forbundet med denne metoden som med de fleste andre metodene som baserer seg på kvantitativitet. Et kvantitativt mål for medieinnhold kan aldri gi et helt riktig inntrykk av meningsinnholdet i teksten. Som tidligere nevnt i denne oppgaven er en nyttig bruksmåte for LCA at man kan identifisere de tekstene som har en spesiell egenskap, og etter min mening er trolig dette det mest interessante ved metoden. I denne oppgaven har jeg kun brukt som kriterium at en artikkel *best* representerer en spesiell struktur. Dette utelukker trolig ikke at andre kriterier kan være vel så gode. Som et eksempel vil man trolig kunne bruke LCA-data til å plukke ut avisartikler der et tema (f.eks. "Fredsforhandlinger") ofte forekommer, Etter min mening kan dette være en meget gunstig bruksmåte for LCA.

Litteraturoversikt:

- Allern, S. 1991: "Hva skal en da med sensuren?", i Johnsen, J & Mathiesen, T 1991: Mediekrigen. Oslo: Cappelen
- Beck-Karlsen, J. 1984 : "Journalistikk på krigens vilkår" , i Johnsen, J & Mathiesen, M 1991: Mediekrigen. Oslo: Cappelen
- Berelson, B. 1952: Content Analysis in Communication Research. New York: Free Press.
- Denton, R. E. (red.) 1993: The media and the Persian Gulf War. Westport, London: Praeger.
- Diner, D. 1991: "Den Westen Verstehen. Der Golfkrieg als deutsches Lehrstück", i Kursbuch nr. 104, juni 1991, s 143-184
- Eide, Martin og Ottosen, Rune 1994: "Science journalism" without science journalists: notes on an Norwegian media paradox" i Public Understand. Sci. 3 (1994) 425-434.
- Glomnes, Eli 1991: Noen sier noe! Oslo: Landslaget for norskundervisningen/JWC Cappelen forlag
- Greenberg, B. S. & Gantz, W (red.) 1993: Desert Storm and the Mass Media. Cresskill NJ: Hampton Press
- Hallin, D. C. 1989 : The Uncensored War. California: University of California.
- Hedetoft, Ulf 1993: "National Identities and Mentalities of War in Three EC Countries" i Journal of Peace Research, vol. 30, no. 3, 1993, pp 281-300.
- Hellebust, Anders 1990: "Norske medier og den militære trussel. En undersøkelse av de sju største riksdekkende medier fremstilling av den militære trussel mot Vest-Europa", Oppslag nr. 2 1990. Oslo: Norges Journalisthøgskole.
- Hellevik, O. 1991: Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. Oslo: Universitetsforlaget.

- Henkel, Ramon E.** 1976: "Tests of significance". Sage University Paper series on Quantitative Applications in the social sciences, 07-001. Beverly Hills and London: Sage Pubns.
- Heradstveit, D. & Bjørgo, T.** 1987: Politisk kommunikasjon: Introduksjon til semiotik og retorikk. Oslo: TANO.
- Hernes, G.** 1977: "Det medievridde samfunn", i Samtiden bd. 86 (ss) 1-14
- Holsti, O** 1969: Content Analysis for the Social Sciences and the Humanities. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Humphreys, Peter J.** 1990: Media and Media Policy in West Germany. The Press and Broadcasting since 1945. New York, Oxford, München: Berg
- Hvitfelt, Håkan.** 1983 "Propagandametoder". Stockholm: Beredskapsnemden för psykologisk forsvar, rapport nr. 117.
- Hvitfelt, Håkan.** 1988: "Nyheter i Krig". Stockholm: Styrelsen för psykologisk forsvar, rapport nr. 147.
- Jackall, R. (red.)** 1995: Propaganda. New York. New York University Press.
- Johannesson, Kurt** 1992: "Kriget som en saga" i Svenskarna, medierna og Gulfkriget. Psykologisk Försvar Rapport Nr 158-1 1992
- Johansen, J. O.** 1991: Sannhetens likkiste. Gulfkrigen og media. Oslo: Aschehoug.
- Johnsen, J. & Mathiesen, T.** 1991: Mediekrigen. Oslo: Cappelen.
- Jowett, G. S & O'Donnel, V.** 1992: Propaganda and Persuasion. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Katz, D. , Cartwright, D. , Eldersveld, S. & Lee McClung, A. (red.)** 1960: Public Opinion & Propaganda. A book of readings. New York: Henry Holt & Company.
- Kempf, Wilhelm** 1994 a): Manipulierte Wirklichkeiten. Medienpsychologischen Untersuchungen der bundesdeutschen Presseberichterstattung im Golfkrieg. Münster/Hamburg: Lit Verlag
- Kempf, Wilhelm** 1994 b): German Newspaper Coverage of Allied prisoners of War During the Gulf Crises (1990-91). Diskussionsbeiträge Nr. 26/1994 der Projektgruppe Friedensforschung. Projekt 13/85. Universität Konstanz.

- Kempf, Wilhelm 1994 c): "Towards an Integration of Quantitative and Qualitative Content Analysis in Propaganda Research". Diskussionsbeiträge Nr. 27/1994 der Projektgruppe Friedensforschung. Projekt 13/85. Universität Konstanz.
- Kempf, Wilhelm 1995 a): "Socio Psychological Reconstruction as a Qualitative Method". Diskussionsbeiträge Nr. 29/1995 der Projektgruppe Friedensforschung, Projekt 12/95, Universität Konstanz
- Kempf, Wilhelm 1996 "Kriegspropaganda versus Friedens-Journalismus" i Calließ, J. (red), 1996: Das erste Opfer des Krieges ist die Wahrheit. Die Medien zwischen Kriegsberichterstattung und Friedensberichterstattung. Evangelische Akademie Loccum: Loccumer Protocolle.
- Klausen, Arne Martin. 1986: Med Dagbladet til Tabloid. En studie i dilemmaet "Børs og Katedral". Oslo: Gyldendal.
- Knightley, Phillip. 1989: The First Casualty. London: Pan Books Limited.
- Krippendorf, K. 1980: Content Analysis. An Introduction to Its Methodology. Beverly Hills, London: Sage Publications.
- La May, C., FitzSimon, M. & Sahadi, J. (red.) 1991: The Media at War. The Press and the Persian Gulf Conflict. Gannet Foundation Report.
- von der Lippe, Berit 1991: "Kirurgisk krigføring eller kirurgisk mediedekning" i Johnsen/Mathiesen 1991: Mediekrigen. Oslo: Cappelen
- Listhaug, Ola. 1986: "War and Defence Attitudes: A first look at Survey Data from 14 Countries" i Journal of Peace Research, vol. 23 nr. 1 1986
- Maull, Hanns 1992: Zivilmacht Bundesrepublik ? Das Neue Deutschland in der Internationalen Politik. Ein "Blätter"-Gespräch mit Hanns W. Maull i Blätter für deutsche und internationale Politik nr. 8 1993
- McCutscheon, Allan I. 1987: Latent Class Analysis. Sage University Paper series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07-001. Beverly Hills: Sage Pubns.
- McQuail, D. 1987: Mass Communication Theory. An Introduction. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi: Sage Publications.

- Merkel, Peter H. 1992. "A New German Identity" i Smith et al (red): Developments in German politics. Basingstoke: Macmillan
- Morrison, D. E. 1992: Television and the Gulf War. London, Paris, Roma: John Libbey.
- Mowlana, H., Gerbner, G. & Schiller, H.I. (red.) 1992: Triumph of the Image. The Media's War in the Persian Gulf-A Global Perspective. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press.
- Nordlund, Roland (red.) 1992. Svenskarna, Medierna och Gulfkriget. Psykologisk Försvar Rapport Nr. 158-1
- Oskamp, Stuart. 1991: Attitudes and Opinions. Prentice Hall.
- Ottosen, R. 1991: "The Gulf War with the Media as Hostage", Institutt for fredsforskning 1991. Oslo.
- Ottosen, R. 1993: "Fiendebilder i avisenes utenriksdekning" , Institutt for fredsforskning 1993. Oslo.
- Ottosen, R. 1994: Mediestrategier og fiendebilder i internasjonale konflikter. Norske medier i skyggen av Pentagon. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, Paterson, Merkel & Padgett (red.) 1992: Developments in German Politics. Basingstoke: MacMillan.
- Palmbach, Ute & Kempf, Wilhelm 1992: "Pazifismus und Solidarität. Psychologische Kriegsführung und individueller Umgang mit Desinformationsmedien" i Gorek, C. (red) 1992: Friedenspsychologie im Spannungsfeld zwischen Psychologie und Politischer Wissenschaft. Berlin. Humboldt Universität
- Patterson, W.E 1992. "Gulliver Unbound: The Changing Context of Foreign Policy" i Smith et al. (red) 1992 : Developments in German politics. Basingstoke: MacMillan.
- Roksvold, Thore 1991. Retorikk for journalister. Oslo: JWC Cappelen forlag
- Takle, Marianne 1992: Det forente Tysklands veivalg. Tysk utenrikspolitisk debatt etter gjenforeningen. PRIO-report Nr. 6. Desember 1992.

- Taylor, P. M. 1990: Munitions of the mind. War Propaganda from the ancient world to the nuclear age. Wellingborough: Patrick Stephens Limited.
- Taylor, P. M. 1992: War and the media. Propaganda and Persuasion in the Gulf War. Manchester: Manchester University Press.
- Vogt, W. P. 1993: Dictionary of Statistics and Methodology. A Nontechnical Guide for the Social Sciences. Newbury park, Calif.: Sage Publications
- Waldahl, R. 1989: Mediepåvirkning. Oslo. Ad Notam.
- Watzlawick, P. , Beavin, J. H. , Jackson, D. 1967: Pragmatics of Human Communication. A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes. New York: W.W. Norton & Company. inc.
- Weber, R. P. 1990: "Basic Content Analysis". Sage University Papers series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07-049. London: Sage Publications.
- Wæver, O. 1991: "Det tyske problem i 1990erne", i Internasjonal Politikk nr 4, 1991.
- Young, P. R. (red.) 1992: Defence and the Media in Time of Limited War. London: Frank Cass.
- Østerud, Ø. 1991: Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse. Oslo: Universitetsforlaget

Diverse:

Aftenposten

Keesing's record of world events 1994, Volume 40.

NTB-meldinger om Golfkonflikten

Stortingsforhandlingene 1990-91

Appendiks nr. 1: Golfkonfliktens kronologi

1990:

2. august: Iraks invasjon av Kuwait

29. november. FNs sikkerhetsråd autoriserer bruk av makt mot Irak dersom ikke Irak trekker seg ut av Kuwait innen 15. januar.

30. november: Bush inviterer til samtaler mellom utenriksministrene Baker og Aziz

1. desember: Irak godtar forslaget om diplomatiske samtaler, men krever at også andre spørsmål, f.eks. Palestina-problemet, skal trekkes inn.

17. desember: Bush insisterer på at samtaler kan komme igang så tidlig at irakerne kan fullføre tilbaketrekningen før fristen går ut.

Irak truer med å bruke kjemiske våpen

1991:

4. januar: Irak går med på å sende utenriksminister Aziz til Geneve for å møte Baker .

9. januar: Samtalene mellom Baker og Aziz resultatløse

12. januar: Den amerikanske kongressen gir Bush tillatelse til å bruke makt mot Irak

15. januar: Bush gir tillatelse til å angripe Irak dersom Irak ikke trakk seg ut innen den fastlagte fristen.

16. januar: Det amerikanske luftangrepet starter

18. januar. Den første irakiske raketten treffer Israel

11. februar: Saddam Hussein taler til det irakske folk og sier at han aldri vil akseptere en våpenhvile.

13. februar: Amiriya episoden: En amerikansk rakett treffer et påstått bomberom og dreper flere hundre sivile irakere.

14. februar: Iraks ambassadør i Japan hevder at de flernasjonale luftangrepene har kostet 7000 sivile livet

15. februar: Irak går med på tilbaketrekning fra Kuwait, men setter som betingelse at Israel trekker seg tilbake fra Vestbredden, Gaza og Golanhøyden.

18. februar: Gorbatsjov legger frem en fredsplan, men USA reagerer forsiktig avvisende

21. februar: Sovjetiske talsmenn uttaler at Irak har reagert positivt på Gorbatsjovs forslag

22. februar: Bush sier den sovjetiske fredsplanen ikke er tilstrekkelig til å hindre en bakkekrig. Setter frist for tilbaketrekning fra Kuwait.

23. februar: Aziz sier Irak har godtatt den sovjetiske fredsplanen, men USA holder på tidsfristen som allerede er satt.

24. februar: bakkeoffensiven begynner. De flernasjonale styrkene møter svært liten motstand.

25. februar: en irakisk rakett treffer en amerikansk forlegning i Dharan. 28 amerikanske soldater blir drept

26. februar Saddam Hussein erklærer seg villig til å trekke styrkene ut av Kuwait. Washington sier de Irakiske innrømmelsene ikke går langt nok, og at krigen derfor må fortsette.

27. februar: Kuwaitiske styrker vender i triumf tilbake til Kuwait. De fem faste medlemmene i sikkerhetsrådet sier i en erklæring at Iraks fredsforslag inneholder uakseptable betingelser.

28. februar: Bush sier at "Kuwait er frigjort". Våpenhvile fra 06.00. Irak godtar resolusjonene fra sikkerhetsrådet (12 stk) betingelsesløst. Før våpenhvilen iverksettes gjennomføres et siste angrep på Bagdad.

Appendiks nr. 2: Oversikt over samtlige tilgjengelige temaer og utsagn

1. Refutations of negotiations, ceasefire or peace talks

1.1 The Iraq is described as **not** beeing (or not having been) **willing** to take up negotioations, ceasefire or peace talks.

1.2 The **Allied** (or some of their members) are described as **not** beeing (or not having been) **willing** to take up negotioations, ceasefire or peace talks.

2. Explanations of the conflict

2.1 **Iraqi** interest in controlling the oil resources and/or strengthening her power and dominance mentioned as causes of the conflict.

2.2 **Alliance** (or some of its members) interest in **controlling the oil** resources and/or strengthening their **power and dominance** mentioned as causes of the conflict.

2.3 **Iraq's** claims of **historical right** to the territory of Kuwait mentioned as an explanation of the conflict.

2.4 **Kuwait's refutation to negotiate** with Iraq about the **border dispute** and/or the **level of oil export** mentioned as an explanation of the conflict.

2.5 **Allied** (or some of its members) **diplomacy** and/or **misleading of Iraq** mentioned as the explanation of the conflict.

3. Allied motives for being involved in the conflict

3.1 The Allied countries' (or some of its members') motives is said to be the **liberation of Kuwait**.

3.2 The Allied countries' (or some of its members') motives is said to be the **reduction of iraqi power**.

3.3 The Allied countries' (or some of its members') motives is said to be their **peace concern**.

3.4 The Allied countries' (or some of its members') motives is said to be the reduction of **Iraq's nuclear power**.

3.5 The Allied countries' (or some of its members') motives is said to be the **containment of Arab** and/or **Muslim influence**.

3.6 The Allied countries' (or some of its members') motives is said to be secured **oil supply** and/or stabil **oil prices**.

4. Human sufferings and casualties.

4.1 **Civilian** sufferings and/or casualties due to **Iraqi attacks** are mentioned.

4.2 **Civilian** sufferings and/or casualties due to **Allied attacks** are mentioned.

5. War Crimes

5.1 **Iraqi** attacks on **civilians** are described as deliberate.

5.2 **Allied** attacks on **civilians** are described as deliberate.

5.3 **Iraqi** forces are accused of **breaking the humanitarian rules** of war.

5.4 **Allied** forces are accused of **breaking the humanitarian rules** of war.

6. Reports about deaths, casualties, missing, captured or wounded.

6.1 **Iraqi** reports about **own** deaths, casualties, missing, captured or wounded are quoted.

6.2 **Iraqi** reports about **other side's** deaths, casualties, missing, captured or wounded are quoted.

6.3 **Allied** reports about **own** deaths, casualties, missing, captured or wounded are quoted.

6.4 **Allied** reports about **other side's** deaths, casualties, missing, captured or wounded are quoted.

7. The UN role in the conflict.

7.1 The United Nations' role described as the **forum** and/or **voice of world community**.

7.2 The United Nations described as as instrument for or aiming at **peaceful solutions**.

7.3 The united Nations' task described as to uphold **international laws** and/or punish crimes against the right of national sovereignty.

7.4 The **USA** and/or **Allies** described as acting **in the name of the United Nations**.

7.5 The **United Nations** described as beeing **influenced** and/or **dominated by the USA** and/or **UK**.

7.6 The **USA** offer to **pay its debts** to the UN mentioned in connection with the UN declaration(s).

8. Presentation of different ways to settle the conflict.

8.1 **Force against Iraq** is described as the only **possible** or most **effective** way to settle the conflict.

8.2 It is said that the **economic embargo** on trade should have been given **more time** to be effective.

8.3 **Iraqi** inititative for **negotiations** or **peace talks** is mentioned⁴⁹.

8.4 **Allied** or member states' (excl. UN) initiative for **negotiations** or **peace talks** is mentioned⁵⁰.

8.5 **UN** initiative for **negotiations** or **peace talks** with Iraq is mentioned⁵¹.

8.6 **Third party** or neutral initiative for **negotiations** or **peace talks** with Iraq is mentioned⁵².

9. New World Order rhetorics

⁴⁹ Only initiatives on the governmental level, not just suggestions of the oppositional groups.

⁵⁰Only initiatives on governmental level, not just suggestions by the opposition or the peace movements etc.

⁵¹ Only initiatives on official level, not just suggestions by the minorities in the Security Council (like Cuba or Jemen) or by the Generell Secretary as a single voice.

⁵² Only initiatives on the governmental level, not just suggestions of the opposition groups.

9.1 The "Germany" factor - lessons from the past: It is stated that **dictators must not be encouraged** by showing signals of weakness and/or it is referred to history (appeasement policy/Hitler) in order to suggest that conclusion.

9.2 The right moment factor - where we are now: It is stated that **the moment of a new start must not be missed** and/or it is referred to the present historical situation (end of communism/victory of democracy/reutilization of the UN) in order to suggest that conclusion.

9.3 The "fair game" factor - where we are going now: It is stated to be the aim of the new policy that **justice and ethical principles should rule international relations** and/or it is referred to the rights of small nations in order to suggest that fruits of violence must not be accepted, etc.

10. Media strategy

10.1 Allegations that **Iraq** actively tries to or succeeds in **influencing the media coverage** of the conflict.

10.2 Allegations that the **Allied** (or some of their members) actively tries to or succeeds in **influencing the media coverage** of the conflict.

10.3 **Human rights of information** and freedom of the press are considered as important values that **must be followed** even in times of crises.

10.4 It is said that **small countries** do have the possibility to achieve **independent information**.

10.5 It is said that **media** play an (important) **role in modern warfare**.

10.6 It is said that the measures like **censorship**, the activities of **PR-agencies** and/or other factor of news productions process have an **impact** of the news coverage.

General rule for coding: No speculations should be made but it should only be coded what is really in the text.

Appendiks nr. 3: Utvalg av temaer og utsagn⁵³

Tabell nr. 15: Tabellen viser utvalg av temaer og setninger.

TEMA A: Bakgrunn og motiver

<u>Perspektiv</u>	<u>Tema</u>	<u>Utsagn</u>
Koalisjonen	a) reaksjon på fredsutspill	1.1
	b) forklaring av konflikten	21
	c) koalisjonens motiver	3.1
Irakisk	a) reaksjon på fredsutspill	1.2
	b) forklaring av konflikten	2.4
	c) koalisjonens motiver	3.6

TEMA B: Krigshandlinger

<u>Perspektiv</u>	<u>Tema</u>	<u>Utsagn</u>
Koalisjonen	a) menneskelige lidelser	4.1
	b) krigsforbrytelser	5.1
	c) brudd på humanitære regler for krig-føring	5.3
Irakisk	a) menneskelige lidelser	4.2
	b) krigsforbrytelser	5.2
	c) brudd på humanitære regler for krig-føring	5.4

TEMA C: Løsning på konflikten

<u>Perspektiv</u>	<u>Tema</u>	<u>Utsagn</u>
Koalisjonen	a) krig vs økonomisk boikott	8.1
	b) fredsutspill	8.4
Irakisk	a) krig vs økonomisk boikott	8.2
	b) fredsutspill	8.3

⁵³ Samtlige utsagn finnes i appendiks nr. 2.